రసపుత్రకదనము.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Sri Venkateswara Co.,

Book-Sellers & Publishers, GUNTUR.

ఈగుంటూరు పట్టణమునందు శ్రీ వేంకటేశ్వర కంపెని అను పేరుతో బుక్కు-షాపు నొకటి స్థాపించినాము. ఇచ్చట స్వరాజ్యపుస్తకములు అన్ని దొరకును. మూకద్దు రామా అండ్ కో వారి గుట్కాలు, ఆనంద, సుమాల, సరస్వతి మొదలగు వారికి పుస్తకములు, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుగారి అన్నికముల పుస్తకములు, ధర్మవరం కృష్ణమాచారి. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగార్ల నాటకములు, నవలలు, ఇతరనాటకములు నవలలు, ప్రబంధములు, హరికథలు, ఉపాధ్యాయుల రిజిష్టర్లు, స్టేషనరీ సామానులు అన్నియు దొరకును. ధరలు చాల సరసము వర్తకులకు ఉపాధ్యాయులకు ఆర్డర్లకు ఒట్టి కమీషను ఇయ్యబడును.

శ్రీయుత ఒలిజేపల్లి లక్ష్మీనారాయణ రచితః

౧ సత్యహరిశ్చంద్రీయము — తెలుగు నాటకసమాజములచే నాటకము ఆంధ్ర లోకమున కీర్తిగాంచిన నాటకరత్నము.

గ్లేజు ప్రతి రు. 1—4—0.
రఫ్ ప్రతి 1—0—0.

౨ సాత్రాజితీయము — శృంగార రసప్రధానములు మనోహరములగు పద్యములు గల ప్రసిద్ధనాటకము గ్లేజు ప్రతి రు 1—0—0 రఫ్ ప్రతి 0—14—0. ఈ రెండు నాటకముల కాపీరైటు మాదగుటచే మాకు వ్రాసినగాని లభించవు.

3 చిత్రమోహనము — శ్రీ దంటూ సుబ్బావధాని కవికృతము, షేక్స్పియర్ 'కామెడి ఆఫ్ ఎర్రర్స్' ననుసరించి వ్రాసిన చమత్కారమైన నాటకము కథలోని చమత్కారము చదివినగాని తెలియదు. చంద్రికాగతములు ప్రతి రు. 0—12—0.

రసపుత్రకదనము

(చిత్తూరుపై అల్లాయుద్దీనుని దండయాత్ర.)

కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లుగారిచే

రచియింపబడి,

గుంటూరు

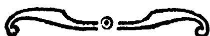
జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

వారివలన ప్రకటింపబడియె.

రెండవ కూర్పు.

వెల రు 1-0-0.

పీఠిక.

ఔదార్యగుణధుర్యులగు శ్రీమాన్యులారా!

సీ॥ సర్వజనావనాసక్తులై షట్చక్ర ♦ వర్తులే భూమిక భర్తలైరి?
వ్యాసవాల్మీకి బిల్హణ వామదేవ భా ♦ రవి కాళిదాసులే రమణిసుతులు?
కర్ణభీమార్జున గాంగేయకుంభ సం ♦ భూతులే మాకుఁ బుత్రులైరి?
గౌతమ శ్రీవివేకానంద రామ ♦ మోహన శంకరుల కెద్ది జనని యయ్యె?
తే॥గీ॥ అట్టిభారతజనయిత్రి కనవరతము ♦ మేఖలాసన్నిభంబయి మించు వింధ్య
పర్వతశ్రేణికుత్తరపార్శ్వమందుఁ బుణ్యనిలయంబు రసపుత్రభూమి యుండు॥

అట్టి రాజస్థానంబున, నిష్కళంకంబై, చిరకాలప్రవర్ధితమానంబై, నిరుపమవీర భోజ్యంబై, వివిధవిద్యాప్రశోభితంబై, కకుబంతవిశ్రాంతకీర్తిమంతంబై, సకల భువనజయాధిక సన్మానపాత్రంబై, యొప్పు సూర్యవంశంబునందు జన్మించిన రసపుత్రశూరాగ్రేసరు లెనిమిదవ శతాబ్దంబున 'మీవార్' రాజ్యంబు స్థాపించినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. ఈ రాజపుత్రులు 'మీవార్' రాజ్యరక్షణాభివృద్ధికి ముఖ్యాధార భూతం బగు చిత్తూరు దుర్గరాజంబును నిర్మించి యవసరమువచ్చినప్పుడు తమ ప్రాణం బులనైనఁ గోల్పోయి తమ దుర్గలక్ష్మిని గాపాడుకొను చుండెడివారు.

రఘుకుమారులకెల్ల వధ్యతముండై, రాణాబిరుదముఁ గైకొని, చిత్తూరుదుర్గంబును రాజధానిగా నేర్పరచుకొని ప్రజాపరిపాలనక్రియాదక్షత్వంబు వహించి యొకరాజపుత్రశేఖరుండు చిత్తూరునందు సింహాసనాసీనుం డయ్యెను. అంతట రాణాకుటుంబము వారలు చిత్తూరురాజ్యంబు నేలుచుండెడివారు. అనుపమవిక్రమకళాసంపద్విశేషోన్నతులైన యీరసపుత్రవీరుల శౌర్యగాంభీర్యాది సద్గుణంబులను, త్రిలోకసుందరులైన రాజపుత్రస్త్రీల సతతపాతివ్రత్యంబును, మానాభిమాన సంరక్షణక్రియాసామర్థ్యంబును, గొనియాడుటకు సహస్రవక్త్రుండును, పరీక్షించుటకు సహస్రనేత్రుండును, నిశ్చయించుటకు జగచ్చక్షుండును బూనుకొనవలసి యున్నప్పుడు స్వల్పప్రజ్ఞుండనై నేను వర్ణింప సాహసించి నందులకు నన్ను క్షమింప వేడుకొనుచున్నాను.

నే నీ 'రసపుత్రకదనంబును' రచించి దాదాపుగా నాల్గువత్సరము లైనది. ఇందుఁ గొంతభాగము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన 'హేమలత' యను నవల ననుసరించియు శేషంబును శ్రీయుత బండారు అచ్చమాంబ గారిచే వ్రాయఁబడిన అబలాసచ్చరిత్రమాల యందుండు 'పద్మిని' యను కథ ననుసరించియు వ్రాసితిని.

కాలుండెను, అదిగాక సంగ్రామాభిప్రాప్తిని యను నాచే రచియింపఁబడిన యీ కావ్యంబునందు లోపంబు లసంఖ్యాకంబులై యుండుట తథ్యంబుగాన నాల్గువత్సరంబుల నుండియు ముద్రింపనైతిని గాని వాక్చాతుర్యనైపుణ్యులగు పెద్దవారలను బాలకులయొక్క వచ్చియురాని ముద్దుపల్కు లత్యానందం బొనగూర్చునట్లు పండితోత్తములగు వారలకు నన్నుఁబోలు బాలురయొక్క వచ్చియురాని కవిత్వం బానందదాయకవి బగునని దృఢవిశ్వాసంబుగ్గి యుండుకారంబునను, నాసహాధ్యాయులగు కొందఱుబాలుర ప్రోత్సాహంబునను, నే నీరసపుత్రకదనంబునందుఁ గొన్ని మార్పులఁజేసి నాబాల్యంబు నుండియు నాకు మిత్రుండగు గుండు వెంకటలింగము గారి ధనసహాయంబున దీనిని ముద్రింపఁగలిగితిని.

కావునందుఁ గరుణవహించి యీకావ్యంబునం గల లోపంబుల సవరించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేసిన బ్రహ్మశ్రీ కూరాడ దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రుల గారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా ననేక నమస్కారంబు లాచరింపుచున్నవాఁడ. ఇది నా ప్రథమోద్యమము గాన నిందునం గల లోపంబుల మన్నించుటకు మిమ్ము బ్రార్థించుచున్నవాఁడ

ఇట్లు విధేయుఁడు,
కొ° నేపల్లి లక్ష్మణమోహనరావు.

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సూత్రధారుఁడు.

మారిషుఁడు.

విక్రమసింహుఁడు—ఒక క్షత్రియకుమారుఁడు.

కాపాలివాఁడు.

సుమిత్రుఁడు—విక్రమసింహుని మిత్రుఁడు.

వసంతభట్టు—ఒక మహాశాస్త్రి బ్రాహ్మణుఁడు.

భీమసింగు—చిత్తూరు రాజ్య సంరక్షణ కర్త.

బాదూల్ సింగు—ఒక రసపుత్రకుమారుఁడు. భీమసింగునకు ముఖ్యాలోచన పరుఁడు.

సేవకుఁడు.

లక్ష్మణసింగు—చిత్తూరు రాజు. [బాలుఁడు].

చిదానందయోగి—విక్రమసింహుఁడు.

ఆనందుఁడు—వసంతభట్టు పరిచారకుఁడు.

గోరాసింగు—రసపుత్ర సైన్యనాయకుఁడు, బాదూల్ సింగు తండ్రి.

ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు—రాజపుత్ర వీరులు.

పాండురంగనాగుఁడు—ఒక కపటయోగి.

జయసింగు, అజేయసింగు,
సుకరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు. } భీమసింగునకుఁ బుత్రులు.

సేవకుఁడు.

అల్లాయుద్దీను—డిల్లీ పాదుషా.

రహిమానుఖాను—తురుష్క సైన్యనాయకుఁడు, అల్లాయుద్దీనునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడు.

నాజరుజంగు—తురుష్క సేనానాయకుఁడు.

శూరసింగు—ఒక యుద్ధభటుఁడు.

స్త్రీలు.

పద్మినీదేవి భీమసింగునకు భార్య.

పురదేవత.

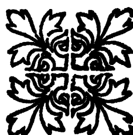
దస్తావేజుల మతలబు.

క్రొత్తప్రతులు ముద్రించినారము.

ఇందు, 1 ముఖ్యాంశములు, 2 గమనించతగిన విషయములు, 3 విక్రయ 4 తాకట్టు 5 రద్దు 6 పార్టి విడుదల 7 తీర్మానము 8 మరణశాసన 9 పవరప్ అటార్నీ 10 సెటిల్‌మెంటు 11 ఫిరాయింపు 12 దాన 13 దత్తత 14 కవులు కబోలీయతు 15 ఖరారునామా 16 ట్రాన్సుఫరు 17 వరణ 18 హామీ 19 మనవర్తి 20 ఫారిఖత్తు 21 వ్యాపార సంబంధ లేక వర్తక సంబంధ 22 పంచాయితి 23 క్రిమినలు 24 సివిల్ 25 వివిధములగు కోర్టు సంబంధ 26 రిజష్టరేషను విషయములగు ముఖ్యాంశములగు దస్తావేజులలో ఒక్కొక రకమునకు అనేక మతలబులతో క్రొత్తగా తయారు చేయబడి గ్రంథము ప్రయివేటు వకీల్లు వకీల్ల గుమాస్తాలు క్రొత్తగా దస్తావేజులువ్రాయనేర్చువారలకు ఇది అత్యంత ఉపయోగము. దీని విషయము వ్రాసిన చాలదు వక బుక్కుకు ఆర్డరు ఇచ్చి చూడుడు. దస్తావేజులు చాలా కాలము వ్రాయుటలో నిపుణాలయిన వారలు గూడా చాలారకముల దస్తావేజులు వ్రాయుటకు మతలబులు తెలియని వారలు గలరు. అవిఅన్నియు ఇందుగలవు. ఇందు క్రొత్తరూల్సుప్రకారం కోర్టుఫీజు స్టాంపు డ్యూటి, రిజిష్ట్రారు ఆఫీసు ఫీజులు గలవు.

వెల పోస్టేజి గాక రు 1—0—0
పోస్టేజి సహా 1—6—0

వలయువారలు.
జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు
గుంటూరు
అని వ్రాయవలెను.

శ్రీ ర స్తు.

రసపుత్ర కదనము.

ప్రథమమున సూత్రధారుఁడు పుష్పాంజలుఁడై ప్రవేశించి:—

శా॥ శ్రీదంబై రవి యస్తమించని ధరిత్రీరాజ్య మెవ్వారిదో
మోదంబార సుఖప్రదాతలగు సద్భూమీశు లెవ్వారో, ని
త్యోదారాంచిత ధర్మమార్గచరులై యూహింప నెవ్వారు, హిం
దూదేశ ప్రభులైరొ వారలకుఁ గృష్ణుం డిచ్చు నిష్టార్థముల్॥

సీ॥ హిందూమతఖ్యాతి నెల్లెడఁజాటిన
శ్రీవివేకునిజన్మ సీమయెద్ది?
సహగమనాచార సరణిమాన్పిన రామ
మోహనునకు మాతృభూమి యెద్ది?
సంగీతవిద్యావిశారదోత్తముఁడైన
త్యాగరాయునిఁగన్న తావదెద్ది?
అమ్మహారాష్ట్ర రాజ్యస్థాపకుఁడు ఛత్ర
పతిశివాజినిఁ గన్న వసుధ యెద్ది?
తే॥ గీ॥ తొలుత మాతృభక్తులగు సుతులను గాంచి
క్రాలుకొడుకుల కిపుడెద్ది కన్నతల్లి?
యట్టి భారతమాత నే ననవరతము
మనసునందునఁ జేర్చి నమస్కరింతు॥

మారిషా! వేగమే యొకపర్యాయం బిటురమ్ము.

మారిషుడు.—(ప్రవేశించి) బావా! నన్నింత త్వరితగతిఁ బిలిచిన గతం బేమి?

సూత్ర.—మారిషా! మనకు సభికులాజ్ఞాపించిన శ్లాఘ్యమేని నవీననాటకం బిచ్చోఁ బ్రదర్శించి వారిమనంబుల రంజింపఁజేయవలయును. నీవు నేఁడింత తడవుసేయుటకుఁ గారణం బేమి?

మారి.—ఏమి చెప్పుదును! మహరాజ్యలక్ష్మిని దుష్కుండొకఁడెత్తుకొనిపోయెను. మే మాచోరుని వెదకుచుంటిమి. అయిన మీరిచ్చట నెద్దియాడ నుద్యుక్తులైతిరి?

సూత్ర.—మారిషా! నీ వాడినమాటల నాలకించినందున నాకొక నూతనకథ జ్ఞప్తికివచ్చినది.

మారి.—ఆక్రొత్తకథ యెద్ది?

సూత్ర.—చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని దుష్కనాథుండగు నల్లాయుద్దీ నుండు వశపఱచుకొనెను. ఆకథనే నిచ్చట బ్రదర్శింప సంసిద్ధుండనైతిని.

మారి.—బావా! యక్కథాసందర్భ మించుకఁ దెలియఁజేసెదవా?

సూత్ర.—మారిషా! కుడువఁబోవుచుఁ గూరలరుచి నడుగనేల? దాని నిచ్చో నాడ నుంటిమిగదా!

మారి.—పోనీ, దానిని రచియించినదెవ్వరు?

సూత్ర.—

తే॥ గీ॥ కొండపల్లికులాబ్ధి చంద్రుడు కీర్తి
పరుఁడు శ్రీవత్సగోత్ర సద్బ్రాహ్మణుండు

శిష్టుఁడగు శ్రీనృసింహుని జ్యేష్ఠసుతుఁడు,
లక్ష్మణపెరుమాళ్ళు రచించె లలితముగను॥

ఆతఁడు.

తే॥ గీ॥ సంస్కృతం బొకయింతయుఁ జదువలేదు
తెనుఁగునం దొకించుకఁ బ్రాజ్ఞతను వహించి
సన్నుతమగు నోబిల్ కళాశాలయందు
హూణభాషను బఠియించు చున్నవాఁడు.

మారి.—(నవ్వి) హూణభాషార్థులేడ! నాటకంబులు రచింపు టేడ! అందలి యసంఖ్యాకంబులగు లోపంబులు వినినఁ బండితోత్తములు పరిహసింపరా?

సూత్రి.—ఏల పరిహసింతురు?

ఉ॥ బాలురు ప్రాకులాడి నడువంగఁ గడంగియు నచ్చటచ్చటం
గూలఁబడంగ సాయ మొనగూర్పరె? యుక్తవయస్కు లట్టులన్
బాలకవిత్వయత్నమునఁ బల్మఱు లోపము లున్నఁ బండితుల్
లీల క్షమించివాని వెడలించియు నొప్పులు మెత్తు రెప్పుడున్॥

మఱియుఁ గృతికర్త యిట్లు విజ్ఞాపనంబుఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.

శా॥ "ప్రాయంబెన్నఁ బదేనువత్సరము లే బాలుండు దా నెవ్విధిన్
వ్రాయంజాలెఁ గృతిన్? గవిత్వమునలోపంబుల్ కనన్ బెక్కురా!
వా? యంచున్ మదిసందడింపకుడి విద్యాసాంద్రులారా! సహా
ధ్యాయవ్రాతములార! నా కిపుడు ప్రోత్సాహంబుఁ జేకూర్పుడీ॥

మారిషా! కాలాతీతంబగుచున్నది. ఇఁక మనము పోవుదము,

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము

* ప్రథమాంకము *

ప్రథమరంగము.

ఢిల్లీపురమునందలి చెఱసాల.

(ప్రవేశము)

విక్రమసింహుఁడు కూర్చుండి యుండును:—

విక్రమసింహుఁడు (విచారముతో)

ఉ॥ వాసియు వన్నెయుం దఱిగె బందెవిముక్తుఁడ నౌదునంచుఁ బే
రాసవహించితిన్ విధిపురాకృతకర్మఫలంబొ లేక నే
దోస మొనర్చినందులకొ దుర్గతిపాల్పడి దైన్య మొప్పఁగా
గాసిలుచుంటి నన్నిపుడు కావఁదలంచెడు వార లెవ్వరో?॥

ఓరీ యల్లాయుద్దీను! వామమార్గశిఖామణీ! పయోముఖవిష కుంభమా! నీవింత కృతఘ్నుఁడ వగుటకు నేను నీ కేమి కీడుదలంచి తిని? ఎంతయో మేలొనరించి యుంటిఁగదా!

ఉ॥ కూరిమి మీఱ నిన్నపుడుఁ గొల్చుచు, దేవగిరిప్రభుండు దాఁ
బోరున నోడి కప్పమును బోడిమి వేగ నొసంగునట్లుఁ జే
కూరఁగఁ జేసినట్టిననుఁ గొంకకదుర్గతి పాలొనర్ప నో
క్రూర! మదోన్మదుండ! తడిగుడ్డల గొంతులు గోయఁ బాడియే?॥

దుర్మార్గా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తీ! నేనీ విపదంబురాశిని మునుంగియుండుటకు భవద్విద్వేషజంఝామారుతంబే గదా హేతుభూతంబు? నీ వింతటి విశ్వాసఘాతకుండ వగుదువని యెఱుంగక పోవుటచే సోదరప్రాయులగు మహారాష్ట్రవీరుల నిర్హేతుకముగా నుక్కడించి నీకు విజయలక్ష్మినిఁ జేకూర్చితిని. ఔరా! యశేషరాజ్యకాంక్షాయత్తచిత్తుండవై వయోవృద్ధుండగు జలాలుద్దీను చక్రవర్తిని వధియింప యత్నింపవలదని నీతులు గఱపినందులకా నన్నిదుర్గతి పాలొనరించుట! ఓరీ! పాపీ! పితృఘాతకా! సుగుణగణరత్నాకరుండగు నీ పినతండ్రి నీ కేమి యపకృతి నొనరించెను? లోకానుభవ మించుకైనను లేని కడు చిన్నప్రాయమున జననీజనకులు మృతినొందిన దిక్కులేని పక్కివగు నిన్నెంతయో మక్కువతోఁ బెంచెనుగదా! అన్నకుమారుండవని యించుకైనను గోయక నీకు సకలవిద్యలు నేర్పించిన పుత్రవత్సలుని నకారణంబుగ వధించుటకు. గతంబు విజయోన్ముఖుండవగు నిన్నెదురొక్కని ప్రేమాతిశయంబునఁ గౌఁగిలించుకొనుటయా? ఆ నిష్కపటాత్ముని నీకరవాలధార కెరఁ జేయుటకు నీకెత్తెఱంగున కరములు బలిమి నిచ్చెను? ఔను, దుష్టుల కుపకారం బొనర్ప వెంటనే యపకారంబు వాటిల్లునుగదా!

తే॥ గీ॥ కాఱడవినంత దహియించు గోష్ఠమైన
వహ్నిమధ్యను వెత జెందు పన్నగమును
నానలకు దీయఁగా నలు గఱచువానిఁ
గననకుండెనె యుఱగ మకరుణ మెఱయ॥

నే నెవ్వరిని దూఱన నేమి ప్రయోజనము. ఈ దుర్గతి నాచేతు లారఁ దెచ్చుకొంటిని.

ఉ॥ ఇంచుకయేని బుద్ధిజనియింపమి మ్లేచ్ఛునిఁ గొల్చి సంశయం
బించుకయైన లేక జనయిత్రికిఁ గూర్పఁగఁ బుత్రదుఃఖముల్

దృంచితి దేశరక్షకులఁ గూర్రురఁడ నాచును ద్రోహ మెంతయో
పెంచితిఁ దత్ఫలంబనుభవించుచు నుంటి విధాతృనానతిఁ.

ఎట్లును నెల్లి సూర్యోదయంబున నాకు మరణదండన తప్పదు. ఆపన్నివారణుండగు వైకుంఠేశుని వేఁడుకొని పావనుండ నయ్యెదను. సరసిజసంభవస్తుత్యా! క్షీరసాగరశయనా!

మ॥ నలువనుగన్నఁ బ్రామి దితిసందనుఁ డొక్కఁడు వేదమంత ముృ
చ్చిలి జలరాశి మున్గ మదిఁ జింతిలి నిన్ను నుతించి వేఁడఁగా
జలనిధి మత్స్యరూపమునఁ జయ్యనఁజొచ్చి, నిశాచరాధముఁ
బలమునఁ జంపి వేదతతి బ్రహ్మకొసంగినదాత! కావుమా॥

దుష్టశిక్షణా! శిష్టరక్షణా! జగన్నాధా!

ఉ॥ శాపమువల్ల దుర్మద నిశాచరుఁడై జనియించి భూమినిం
జాపగఁజుట్టి గర్వమునఁ జంకనుబెట్టు కొటేంగి, భూమిసం
తాపము దీర్ప నాతని మదం బడగించితె సూకరాకృతిం
బాపవిహీన! భక్తపరిపాలక! నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుమా॥

దైత్యకులాంతకా! నారసింహా!

కం॥ దంభవ్రతుఁడగు దైత్యుఁడు
డింభకు. బ్రహ్లాదు వెతల డింపగను నయ
_స్తంభమునం దుదయించియు
దంభవ్రతుఁజంపలేదె తనయునిఁ బ్రోవన్॥ ?

సూర్యకులప్రదీపా! దీనరక్షణపరాయణా!

సీ॥ దైత్యురాలగు ఘోరతాటకి వధియించి,
గాధేయుజన్నంబు గావలేదె?

కడుక్రూరులైన యా ఖరదూషణులఁ జంపి
మానులవెతలను మాన్ప లేదె?
వాలిని వధియించి వనచరరాజ్యంబు
సుగ్రీవునకు నిచ్చి సురలుమెచ్చ
రావణకుంభకర్ణదనుజులను జంపి
సీతను గాపాడి ఖ్యాతిఁ బడయ

తే॥ గీ॥ సద్గుణాంబుధి నా విభీషణుని బ్రోచి,
యమరగణముల రక్షించి తౌర నీవు;
నన్నుగావంగ భరమె? యో నలిననేత్ర!
పంకరుహగాత్ర! దశరథవరతనూజ! ॥

కృష్ణా! వ్రజసుందరీమనోరంజనా!

సీ॥ కడుఁ జిన్నవయసునఁ గాళియాహిని ద్రొక్కి
గోపబాలురకు మేల్గూర్ప లేదె?
కంసాసురుని జంపి కంసాత్మజునిగాచి
వసుదేవు కష్టము ల్బాప లేదె?
ద్రౌపదివలువలు రచ్చలోఁ గోల్పోవఁ
బడఁతిమానంబు గాపాడ లేదె?
సురలోకకంటకు నరకాసురుని ఘోర
సంగరంబున ద్రుంచి భంగపడిన

తే॥ గీ॥ వనిత బృందంబుఁ జెఱనుండి పాప లేదె?
నిన్ను నెరనమ్మియుంటి నాపన్నివార
ణుండ వను బిరుదు వహించి యుండ లేదె?
చెఱ విముక్తునిఁ జేయఁగాఁ గరుణ లేదె? ॥

పాదశబ్దంబులు వినంబడుచున్నవి. ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.
ఆహా! నిద్రాదేవి ప్రసన్నమగుచున్నయది. (అని పడుకొనును.)

(ప్రవేశము) సుమిత్రుఁడు.

నేటికిఁగదా సమయముదొరికినది ! నాయజమానుఁడగు వసంతభట్టు కారాగృహాధికారిగా నియమింపఁబడిననాఁటినుండి, నే నెట్లయిన నాతనిమోసపుచ్చి చెఱసాలబీగంబుల నపహరించి, స్నేహితుఁడగు విక్రమసింహుని చెఱనుండి విడిపింప యత్నించుచుండ, విక్రమసింహుని పూర్వజన్మసుకృతమువల్లను, నేఁడా మహిమంతుండగు వసంతభట్టు చక్రవర్తితోఁ బ్రయాణకరుఁగుచుఁ గాలవశంబున బీగంబుల నింటియొద్దనే విడిచిపోవుటచేతను, నాకీ తాళపుఁజేతులు లభించినవి నేఁ డెవ్విధంబున నైన నీచెఱసాలతాళముఁ దీసి విక్రమసింహుని విడిపించెదను. అక్కార్యంబు నిరాటంకముగా నిర్వహించుకొనుటకు, దగుసాధనంబులతో వచ్చితిని ఈ సారాయిబుడ్లు కావలివానికిఁ ద్రాగ నిచ్చి యాతనికి మత్తెక్కినపిదప నాపని నెఱవేర్చుకొనియెద.

(ఆలోచించి) ఒక వేళ నాతనికి మత్తెక్కకున్న నెవ్విధంబుననైన నాతఁడు నాబొట్టునుఁ జూచునట్లు జేసెద. తురకలు తిలకంబునుజూచిన నాకిపై చుదురుగాన నతం డట్లోనర్చును. నే ధరియించిన తిలకమువిషసంయుక్తంబగుటచే నాతండు మడియును. నేను నా కార్యముకొనసాగించుకొనెదను. (అని లోనికిఁ బోవును.)

(ప్రవేశము—కావలివాఁడు)

కావలి:— లోనికి వచ్చునది యెవరు ?

సుమి:— నేను వసంతభట్టుగారి పరిచారకుఁడను.

కావలి:— అయిన నిక్కడికింతరాత్రియందు దేలవచ్చితివి ?

సుమి:— మా యజమానుఁడు మీరు మెలఁకువగా నుండిరో లేదో చూచి రమ్మనెను.

కావ:— అయిన సరేగాని నీచేతిలోని సీసా లేమిటి ?

సుమి:— ఇవి సారాబుడ్లు.

కావ.—ఏమి హిందువులు సారాఁ ద్రాగెదరా?

సుమి.—ఔను కొందఱు త్రాగెదరు.

కావలి.—(తిన్నగాఁజూచి) నీవు హిందువుఁడవుగావు ఆబుడ్లు నాకిమ్ము దాహము మిక్కుటముగా నగుచున్నయది. (అని కలియఁబడును.)

సుమి.—ఆగు. ఆగు. నేను హిందువుఁడనే. ఇఁక నాబొట్టుచూడుము.

కావలి.—(బొట్టుఁజూచి) నీవు బొట్టు లేకున్న హిందువుఁడవుగావుగదా. (అని బొట్టునాకి తన్నుకొని క్రిందపడి చచ్చును.)

సుమి.—అట్లా చావు ముండాకొడకా! ఇఁక నేను తాళముఁదీసి పోయెదను. (అని తాళముఁ దీసి పోవును)

విక్ర.—(లేచి) ఏమి! ద్వారంబులు తెఱువఁబడి యున్నవి. ఇది యార్తరక్షణపరాయణుఁడగు వైకుంఠేశుని మహిమయై యుండుట తథ్యము. (కావలివానిఁజూచి) ఏమీ! వీఁడు విగతజీవుఁడై పడియుండెను! (ఆలోచించి) ఔరా! విక్రమహార్యక్షుంబులగు సుక్షత్రియుల పక్షమువాఁడనయ్యు కుక్షిపోషణార్థము మానాభిమానంబుల నీటఁ గలిపి, తురుష్కులఁ గొల్చి తన్మూలంబున భ్రాతృహత్య సంపాదించితిని. అమ్మహాపాపవిశేషంబునఁ గారాగృహప్రాప్తుఁడనై తుద కిట్లా వైకుంఠేశుని కృపచే విముక్తుఁడనైతిని. ఇప్పటికైనను బుద్ధిఁ దెచ్చుకొని దేశహితార్థమై తిరుగవలయును. కావున మొన్నటి సంగరంబునఁ బరాభూతుండైన రామదేవుని కడకుం బోయి యాతనిని మఱల యుద్ధంబునకుఁ బురికొల్పి తత్సేనలకు సాయం బొనరించి తురుష్కనాథుని మదం బడగించెదను.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ఎడారి.

(ప్రవేశము) సన్యాసివేషధారుండయిన విక్రమసింహుఁడు.

చం॥ తపను డు వేఁడిఁ జొచ్చెఁ బరితాపము హెచ్చెను శాంతి నొందఁ బా
దపముఁ గనంగ రాని యతి దారుణ మైన యెడారి సీమలన్
గపటవు మాసి వేషమును గైకొని క్రుమ్మరు చుంటి నింత యా
తపమున కోర్వలే నకట తథ్యము దుర్మరణంబు నా కగున్॥

ఆహా! యెంతటి ధనధాన్యసత్వ సంపన్నులనైన వింతగ వంతల పాంతఁ జేర్తువో విధీ! యెంత గొనరించితివి!

శా॥ జన్మస్థానముఁ బాయఁ జేసితివి నీచంబైన దాస్యంబున
స్సన్మానం బొనఁగూర్చి రంతటఁ జనూనాథుండనై యందునుం
డ న్మద్బంధుల మిత్రవర్యులను వీడం జేసి సంతృప్తి లే
కున్మాదాంబుధి డించి యోగివరుగా నుండంగ నిర్మించితే॥

(ఆలోచించి) సరిసరి! నిన్ను దూరవలసిన దేమున్నది, స్వయం కృతాపరాధంబుగదా!

తే॥ గీ॥ సర్వసామాన్యకుక్షిరక్షణకుఁ బగులఁ
గొలుచు దుర్బుద్ధి మనమునఁ దలఁచు కేల
తలఁచినను స్వమతస్థులు ధరణిపతులు
గలిగియుండియుఁ దురకలఁ గొలుచు కేల?

హా! జలాలుద్దీనుచక్రవర్తీ! నీ వున్నంతకాలము మా కెట్టి యిక్కట్టులును సంఘటిల్ల లేదుగదా! ‘పాపీ చిరాయు’ వన్నట్లీ విష కలిత మానసుండగు నల్లాయుద్దీనుం డెంతకాలం బీ పవిత్రంబగు హిందూ దేశంబును బరిపాలింప నున్నాఁడో “అహింసా పరమో ధర్మ”

యని సర్వభూతంబులయందును వాత్సల్యపూరితహృదయులగు షట్చక్రవర్తులచేఁ బాలింపఁబడిన పావనోదారంబగు నో యార్యావర్తమా! గో సరహత్యలం దారితేఱిన ముష్కర తురష్కులచేఁ బాలింపబడు చుంటివిగదా!

అబ్బా! యేమి! యీతురుష్కులొనరించు ఘోరకృత్యంబులు!

సీ॥ ఏవైపుఁ బొడగన్న నావైపు బ్రిహ్మావ
ర్తులనోట మాంసంబు గుర్కుచుందు
రేవంక వీక్షింప నావంక గోవులఁ
గఱకుఁ గత్తులచేత నఱకు చుంద్రు
రేవీధిఁ గాంచిన నావీధి స్త్రీలను
బలవంతముగఁ జెఱఁ బట్టుచుంద్రు
రేయింటఁజూచిన నాయింట బాలిక
లెంద ఱుండిన దొంగిలించుచుంద్రు

తే॥గీ॥ మద్యమదమాంసముల నెక్కి మత్తుఁ జెంది
యూళ్లపైఁబడి యిండ్లను గొల్లఁబెట్టి
సాధుజనులకు నెన్నియో బాధలిడుచుఁ
బ్రిజలపాలిటిదైత్యులై పరిబలు చుండ్రి.

సమదరిపుగజసింహా! నారసింహా! తొల్లి బల్లిదులై భారత మాత యుల్లంబు దల్లడిల్లజేసి, దేవలోకంబును భీతిల్లంజేసి, దైత్యవల్లభులు పరిబలియుండ ముల్లోకంబులు రక్షింప నరావతారధారుండవై దైత్యవల్లభుల తలల ద్రొల్లనేసి, యెల్లరి సిలుగుల నెల్లఁ బాపి యుల్లంబులు రంజిల్లున ట్లొనర్చినట్లే తురుష్క వధియింప నీవైన నవతారం బెత్తరాదా? దైవమా! హిందూదేశస్థితి యెంతవఱకుఁ దెచ్చితివి!

సీ॥ సత్యవ్రితులు హరిశ్చంద్రాది షట్చక్ర
వర్తు లేలిన యట్టి భరతభూమి

రాజ్యతంత్ర నిపుణాగ్రణి చంద్రగుప్త భూ
పాలుఁ డేలిన యట్టి భరతభూమి
యద్వితీయ కరుణాయత్తచిత్తు డశోక
వర్ధనుఁ డేలిన భరతభూమి
దుర్నివార ప్రదీప్తసు పృథ్వీరాజభూ
వరుఁడు పాలించిన భరతభూమి

తే॥ గీ॥ అట్టి దివ్యపు సకలసౌఖ్యములు వీడి
యనృతవాదులు, గోనరహంతకులు, కు
మతులు, దుర్మార్గవర్తనమతులు, తురక
శాసనుల చేతఁ బాలింపఁ బడుచు నుండె.

సీ. ఏదేశఁ గనుగొన్న హృద్విదారణములౌ
నాహవంబులఁబడి యసులు యోధు
లెచ్చోటవీక్షింప విచ్చుకత్తుల. బూని
దేశపుత్రుల తలల్ ద్రెంచు తురక
లేసీమఁ గాంచిన భాసురంబగు రాజ్య
ములవీడి యడవుల నిలుచు రాజు
లేచోటఁ బొడగన్నఁ గూడుగుడ్డలు లేక
గ్రామదేవతపాల సమయు పేద

తే॥ గీ॥ లేగృహంబున జూచిన నెంద ఱెంద
ఱిందుబింబాస్య లాహవమందు నిహతు
లైన నిజనాథులకయి శోకాబ్ధి మున్గి
ముందుగతిఁ గానలేకను గుందు చుండ్రి॥

అబ్బా! యేమి చండకిరణుండగు ప్రచండమార్తాండుఁ డెట్లు దహించు చున్నవాఁడు!

సీ॥ పూర్వాహ్ణ మందుండి భోజనంబే లేక
పరితాప మొందు క్షుద్బాధితుండ

ముష్కరాధములు తురుష్కుల నిం దుండి
వెడల నంపఁగఁ బాటుపడెడువాఁడ
స్వాతంత్ర్యవృత్తిమై పరనృపాలుర వీడి
దేశహితార్థమై తిరుగువాఁడ
రసపుత్రులకు మహారాష్ట్రులు పంపిన
సందేశ మర్పింపఁ జనెడువాఁడ
తే॥ గీ॥ వారలకుఁ మైత్రిఁ జేకూర్పఁ బాటుపడెడు
క్షత్రియునిమీఁద నా సీ ప్రచండతాండ
వంబుఁ జూపించు టేలొకో యంబుజాప్త
అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మహఁగ॥

ఆ పొడగట్టునది చిత్తూరుప్రాంతకాంతారం బయి యుండ నోపు. అనతిదూరంబున నుండు పల్లియకుం జని తదుపరి చిత్తూరును బ్రవేశించెదను. (ఆలోచించి) చిత్తూరున కేగిన నేమిప్రయోజనము?
ఉ॥ దేవగిరిప్రభుండు సువిధేయత నంబుజమిత్రవంశజుం
డౌ వసుధాధినాథునకు నంపిన లేఖల మార్గమధ్యనే
పోవిడి చోరవర్గమున మూషమతిం జని వేగ నాచితోడ్
భూవిభు నెట్లుఁ జేరుదును పోయిన నాతని కేమిదెల్పుదుఁ.

కావునఁ బోకున్న నెంతప్రయోజనమైనా పోయిన నంతేప్రయోజనము. ఒకవేళఁ బోయినయెడలఁ బరిచ్ఛన్నవేషధారుండ నగు నా కేమియైనఁ గీడు మూడకపోదు. ఎట్లును పోకతప్పదు. ఆపురియందు జిదానందయోగివేషంబున నుండి క్రమక్రమమున రసపుత్రశూరులతో నైక్యం బొనఁ గూర్చుకొని వారిద్వారా మదభీష్టంబు నెరవేర్చుకొని యెద. (నిష్క్రమము)

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

డిల్లీపుర బాహ్యాసీమ.

(ప్రవేశము) వసంతభట్టు.

ఆహా! యీ యల్లాయుద్దీను చక్రవర్తి నన్నెట్టి ప్రాణాపాయకరంబగు పనికినియోగించెను! ఘోర కాంతారమధ్యస్థితంబై, యభ్రంకషోత్తుంగధరాధర పరివేష్టితంబై, యనుపమవిక్రమ కళాసమన్వితులమని విఱ్ఱవీగు రసపుత్రులశౌర్యవిజృంభణవల్లికి బట్టుకొమ్మయై యతివర్ణనీయభేద్యప్రాకారద్వారసమన్వితమైన చిత్తూరుదుర్గంబునఁ బ్రవేశించుట కెనయగు భూమ్యంతర రహస్య ద్వారములును, ఆయుధాగారములును, అర్థకోశంబులును, చతురంగబలసమృద్ధియు, గూఢచారుల నైపుణ్యంబును, మొదలగు విషయంబుల నెప్పటి కప్పుడు చక్రవర్తికిఁ దెలుప యత్నింపవలయునుగదా. ఇందుల కాతండు నాతోఁ గపటకలహంబు గల్పించుకొని నన్నుఁ గారాగృహంబున నున్చి క్రిమ్మఱ నిన్నరేయి విముక్తినిఁ జేసెను. (ఆలోచించి) రసపుత్రుల పాలి కరుగుట సింగంబుల మధ్యకు మదగజంబు పోవునట్లగును. ఈచక్రవర్తితోఁ జెలిమి సంపాదించుకొనుట పాముతో నెయ్యంబొనర్చుకొనునట్లే. ఈపర్యాయము చక్రవర్తికోర్కె నెరవేర్చినట్లయిన

నాకు మంత్రిత్వము సిద్ధించును. కావున నెట్లయిన రసపుత్రులకడ కేగి మద్వాక్చాతుర్యనైపుణ్యంబున రాజపుత్రరాజ్యసంరక్షణ కర్తయైన భీమసింగుకు గనుఁబ్రాము చక్రవర్తికోర్కె సాఫల్యాం బొనరిం చెదను.

ద్వితీయరంగము.

భీమసింగు మందిరము.

(ప్రవేశము.) భీమసింగు, బాదూల్ సింగు.

భీమ.—శూరాగ్రేసరా! చక్రవర్తికడ కరిగివచ్చితివిగదా. అందలి విశే షంబు లేమి? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై చక్రవర్తియు ద్దేశంబు నెఱింగితివా?

బాదూల్.—మహారాజా! "సజ్జనసామాన్యుండగు జలాలుద్దీనుచక్రవ ర్తిని వధించి తాను సింహాసనాధ్యక్షుండైన నాటంగోలె నల్లా యుద్దీనుండు దుర్మార్గుండై రాజ్యాధికారమగ్నీభూతచేతస్కుం డై ప్రజల నెంతయో కష్టఁబెట్టుచు ముఖ్యముగా నందు హిందు వుల నెనలేని యిక్కట్టుల పాలొనరించుచు గోనరహత్యాలం దారితేఱిన భటవర్గంబులదేశంబునందంతట వ్యాపింపఁజేయుచు బ్రహ్మనస్త్రుల మహమ్మదీయమతావలంబకు లగునట్లు బలవంత బెట్టుచు నందులకు సమ్మతింపనిచో శిరచ్ఛేదనంబుల నొనరిం చుచుండు"నని ప్రజ లాతని సర్వకాలసర్వావస్థల యందును దూషించుచుందురు. ఇట్టి పరమనిచుండు రాయభార మంగీక రించు టెట్లు? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై ప్రశంసించున ప్పుడుతనకట్టి దురుద్దేశంబు లేదనియు రాజపుత్రులుతనకుసోదర ప్రాయు లనియు నొక్కి వక్కాణించినప్పటికి మన మాతని మాటలువిశ్వసింపరాదు. కావున మన మనవరతము యుద్ధ సన్నిద్ధులమై యుండవలయును.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ద్వారముకడ నెవ్వరో వేచి యున్నారు. మీదర్శనం బడయఁగోరు చున్నారు.

భీమ—సేవకా! తత్క్షణ మాతనిం గొనిరమ్ము.

(సేవకుం డరిగి వసంతభట్టుతోఁ బ్రవేశించును.)

వసం—(అంజలి బద్ధుండై)

చ॥ శరణు, పయోజమిత్రకుల సాగరచంద్రమ! భూధవేంద్ర! దు
ష్టరిపుమదేభభంజన! విశాలయశోధన! భూషితాంగ! సు
స్థిరనుతసత్త్వవర్తన! సుధీనుత! యార్తజనప్రపోషకా!
నిరుపమశౌర్యధైర్య ధరణీధరరాజమ! భీమసింగమా!॥

భీమ—(తనలో)

చం॥ వినయవివేకము ల్పొరలి, వేష్కనుగూర్చు సుభాషణంబులుఁ
దనరు విభూతిరేఖల విధంబును గన్గొన ధారుణీసురుం
డనుటకు సందియంబు వల దైసను నితనిదైన సచ్చరి
త్రను గ్రహియించి, మాఁదఁదగు ధర్మమొనర్చియుఁబంపఁగావలెఁ॥

(ప్రకాశముగా) పురుషవర్యా! భానుకుల ప్రదీప్తులు శరణాగత త్రాణబిరుదాంకులు గదా.

ఉ॥ భంగ మొనర్చి నిన్నుబహుభంగుల నొసిలఁజేసె నెవ్వఁడో
భృంగినినైన వాని గరువంబు దురంబున రిత్తబుత్తు సా
రంగధరుండు సాయమయి రాని, భయంబున భూమిఁ జొచ్చనీ
నింగికి నేగనీ, నలిననేత్రుఁడు ధాత్రికివచ్చి పోగనీ॥

కావున

తే॥ గీ॥ వలదు వలదిఁక భయఁపడవలదు, నీకు
నభయహస్తంబు నొసఁగితి నంతరంగ

మందు నన్యంబుఁ దల్పకుమయ్య! నీదు
చరిత దెలియంగఁ జెపుమి నిశ్చయముగ నిట॥

వసం.—మహారాజా! భవద్భుజాస్కంధంబులచే రక్షితుండనగు నాకు నేమియుఁ గొఱంతలేదు. మచ్చారిత్రంబును విశదీకరించెద నాలింపుఁడు.

సీ॥ అగ్రజన్ముండ మహారాష్ట్రులందు నే
నధిప! యుదరపోషణార్థ మకట!
ధామమాకడఁ గొల్చి వంగివంగి సలాము
లొనరింపు చుండి నామనము నందు
నత డొనరించు దుష్కృత్యములు సహింపఁ
జాల కాతని కొల్వు లీలవీడి
రసపుత్ర రాజ్యసంరక్షణకర్త వౌ
భవదీయ సుగుణసుప్రఖ్యాతి విని
తే॥ గీ॥ మిమ్ముఁ గొల్వంగ వచ్చితి మీ ముఖార
విందదర్శనమును జెంది డెందమందు
ముదము నందితి సంతయే మదిని వేఱు
భీతి నా కేల? మీకడ వేచి యుండ॥

భీమ.—(లేచి) మహాత్మా! మీ రగ్రజన్ములా?

ఉ॥ పావనమైన మీచరణపద్మములంటఁగ నెల్లపాపముల్
పోవిడితిక్, మనంబు కడు మోదమునొందెను; జన్మమంతయుం
బావన మయ్యె; మీ రిటకు వచ్చుటచే సుదినంబు నేడు; భూ
దేవకులాగ్రగణ్యా! భవదీయమనోరథ మిచ్చువాడ నేఁ॥

బాదూల్.—(లేచి) మహారాజా!

శా॥ నాకుంజూడఁగ దోఁచుచున్న యది యన్యాం బీతనింగూర్చి మీా
రీ కంజాసనువక్త్ర పల్కులకు నెక్కింతైన సంకోచముల్
లే కిట్లీ పసఁ గొల్వునంగొనఁగఁ జెల్లెన్ గాక మీాకెంతయున్
లోకుల్విన్నను దూషితం బగును మీాలో నేమి యుంకించిరో ॥

మఱియు నీతండు తాను బ్రహ్మకులోద్భవుం డని చెప్పినంతమా
త్రమున నాతని గుణగణ జాలమును గులగోత్రములును నిక్కంబుగా
నరయక మన బలవద్విరోధియగు చక్రవర్తి పాలనుండి యేతెంచిన నీ
తని పై వేషముఁ గనుఁగొని కొల్వుననుండ నియమించుట పాడియా?
అదిగాక నాముఖ్యోద్దేశము నాలకింపుడు.

చ॥ అనిశము నా రిపుక్షితితలాధిపుకొల్వునఁ జేరి, దేశ మం
దునగల గుట్టుమట్టులను ధూర్తుడునై సకలంబు చెల్పి, స్వే
చ్ఛను విడనాడి, నీచత విచారణసేయని ఘాతుకుండునా,
మనుజునిఁ గొల్వులో బదులుమాటలఁ జెప్పక చేర్పవచ్చునే ॥

వసం.—భీమసింగ్ మహారాజా! పిన్నవయస్కుండగు నీతని పల్కులు
పాటింపవలసినవి కావు. నే నల్లాయుద్దీనునిఁ జేరి దేశద్రోహం
బు సంపాదించితినని యీాతని యభిప్రాయము. అట్లెన్నఁడుఁ
దలంపవలదు. స్వోదరపోషణార్థంబాతనిఁ గొల్చితినని యిది
వఱకే విన్నవించుకొని యుంటిని. మఱియు నేను మీాకొనరించు
సాయము ముందుముందు మీారే యెఱుంగగలరు. చక్రవర్తి
గుట్టుమట్లు నాయొద్ద నుండుటచే మీారాతనినవలీలఁ జయించు
నట్లొనర్చెదను.

భీమ.—ధీరోత్తమా! బాదూల్ సింగ్జీ!

చం॥ వెలవకు మంటి నీతని యభీష్టముఁ దీర్పకతప్పదింతటన్
సరసిరుహాప్త వంశజులు న్యాయవిశారదు లార్తరక్షకుల్

వర శిబిచక్రవర్తి తన పక్కినుమాంసము గోసియిచ్చి పా
వురముకు గావ డేగకు పరిభూషితుఁడై యశము స్వహింపఁడో ?

కావున భూమ్యాకాశంబు లేకంబులైనను గావచ్చును గాని నేనాడినమాట దప్పువాఁడనుగాను. మధ్యాహ్నకాలం బతిక్రమించి నది. ఇఁకఁ గొల్వు చాలింతము.

తృతీయరంగము.

—* లక్ష్మణసింగు గృహము *—

(ప్రవేశము:— లక్ష్మణసింగు కూర్చుండి యుండును.)

(ప్రవేశము వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ—(లేచి)

కం॥ ధరణీసురతిలకమ ! యి
త్తఱి నిట నిశయందు నెంతొ త్వరితగతిఁ వ
చ్చిరి మీర లెట్టికార్యము
నరసితిరో తెల్పు డింక నధికప్రేమన్.

వసం— రసపుత్రకుమారా ! నే నిట్లతిత్వరితగతి నీ నివాసమందుం బున వచ్చుటకు ముఖ్యకారణం బొండుఁ గలదు.

తే॥ గీ॥ అరసివచ్చితి నేఁడు రహస్య మొకటిఁ
బ్రాణముల నియ్యఁగల్గు సహాయ మొసరఁ
గలదు నీకిర్థరాత్రిని, గాన మిమ్ము
శేషవిధములఁ గడఁగి రక్షింపఁ గలను.

లక్ష్మ—భూసురవర్యా ! అంతప్రాణోపద్రవకరమైన రహస్యపి శేషము లుండెనా ?

వసం — అవును, నిశ్చయముగా మిమ్ము రక్షింపవలసి నంతటి యుపాయకరములగు విశేషంబులే యున్నవి.

లక్ష్మ — అయిన నా రహస్యవిషయంబు లేవియో యెఱింగింపరా?

వసం — నే నీ నిశాసమయంబున నరుదెంచినది యావృత్తాంతము నెఱింగించుటకే గదా.

లక్ష్మ — మంచిది.

వసం — బాదూల్‌సింగు మీ కత్యంతాప్తుఁడుగదా!

లక్ష్మ — అందులకు సందేహ మేల? మా కతండు కేవల మాప్తుండు గాకపోయినను నతని రాజభక్తియు సన్మార్గత్వంబును విచారించి యాతని నాపుత్రునికంటె నెక్కువ ప్రేమతోఁ జూచుకొనుచున్నాము.

వసం — ఏమీ! యాతండు రాజభక్తుండుగా! (నవ్వును.)

లక్ష్మ — ఆతండు రాజభక్తుండేగాక యాతని మించు విశ్వాసపాత్రుండీ రసపుత్రశూరులలో నింకొకఁడు లేఁడు.

వసం — అంతటి ప్రభుభక్తుండును, విశ్వాసపాత్రుండు నగుటచే నాతండు మీపైఁ గుట్రలను బన్నుచున్నాఁడు.

లక్ష్మ — ఏమీ! యాతండు మాపై గుట్రలనుబన్నుచుండెనా? ఎవరిని గూడి?

వసం — మీకు బలవద్విరోధి యగు చక్రవర్తిని గూడి.

లక్ష్మ — ఆతఁ డెవ్విధంబునఁ గడుదూరమున నున్న చక్రవర్తితోఁ గుట్రలు చేయుచుండెను?

వసం— ఉత్తరప్రత్యుత్తరంబుల ద్వారా
లక్ష్మ— ఇది సత్యమేగదా?
వసం— అవును. ముమ్మాటికి నిది సత్యమే.
లక్ష్మ—(క్రోధముతో) ఓరీ! పతంగవరకులకలశోఫధిబడబానలా!
ఉ॥ మోసమొనర్పనెంచి మము, భూవిభు మ్లేచ్ఛునితోడః గుట్రలః
జేసి, మతేమిలాభమును జెందెదవో రసపుత్రపాంసనా!
దోసమటంచు నెంచవృకో? ద్రోహి! కృతఘ్నుఁడ! క్రూర! యిట్టులం
జేసెదవంచు నెప్పుడును నీయెడ వేఱొకభావముంచమే.
వసం— ఇంతటితోనేమైనది ? మిమ్ము నెవ్విధంబుననైన నిర్మూలించి
మీశిరంబును గోటీరయుక్తంబుగాఁ జక్రవర్తికిఁబంపసంసిద్ధుం
డైయున్నవాఁడు.
లక్ష్మ— ఏమీ! దుర్మార్గా! బాదూల్‌సింగూ!
ఉ॥ శిరముందుంచి తురుష్కనాథుకడకుం జేర్పంగనుంకించితే?
నరజన్మంబును నెట్లుఁ బొందితివి? నీ నైపుణ్యమేమందు మీ
పురి బాజారుల సంచరించు శునకంబుంబోలవే, నేఁటితో
సరి నీ కాయువుసుమ్ము భద్రమిక నీచా! నిన్నుదున్మాడెదఁ.
అయ్యా! యేవిధంబుననైన మనమా రాజద్రోహినిఁ బట్టు
నుపాయం బాలోచింపవలయు.
వసం— కుమారా! నేనిదివరకే వానింబట్టువెఱవరసితిని. అతండును,
మఱికొందఱు కుట్రకారులును నీపురియందుండు పాడుగృహం
బునకువచ్చి కుట్రఁజేయుచుందురు. ఈరేయి మనమువారికం
టెముందుగా నరిగి వారినిబంధింపవచ్చును. నేఁడు భోజనంబైన
తదుపరి మీరుమాగృహంబునకు విచ్చేయుఁడు, కావలయునన్న
ఘనఘ్ను సేవకులను గొందఱను వెంటఁదీసికొని పోవుదము,

లక్ష్మి — ఈసంగతి యేరికిని దెలియఁ గూడదు కావున మన ముఖ్యులమే పోవుదము.

వసం — మంచిది. మీరు తప్పక మద్గృహంబున కరుదెంచవలయు. మనము వారి సిరేయి భీమసింగు మహారాజున కప్పగించుదము.

లక్ష్మి — అటులనే. సత్వర మట్లొనర్పవలయు. మీరు సిద్ధముగా నుండుము.

వసం — అట్లనే యుండెదను.

(నిష్క్రమణము)

చతుర్థరంగము.

చిదానంద మఠము.

(ప్రవేశము:— చిదానందయోగి)

చం॥ పరివిమలపీరభోజ్యమను రాజకులంబున నుద్భవించి, నే
భువిని విరాగివేషమును బూనియుఁ గ్రుమ్మరి దేశదేశముల్
చివరకు రాయబారినయి, శీఘ్రగతిం జనుదెంచి రాజపు
త్రవిభుని దుర్గమందలరఁ దాల్చగ నయ్యెను యోగివేషముల్.

చిత్తూరు నెప్పుడు చేరుదునాయని నిరీక్షించి నిరీక్షించి తుదకు, జేరనయ్యెను. రామదేవుం డొసంగిన యుత్తరంబులు మార్గమధ్యంబునఁ జోరవర్గవశీకృతములౌటచే నాతనిసందేశమును భీమసింగు మహారాజున కెఱింగించుటకు వీలు లేకుండెను. అయినను రసపుత్రవీరుల తో నైక్యంబు సంపాదించితిని. నాశిష్యవర్గంబులఁ బనిచి చిత్తూరునం

గల రహస్యవార్తల ద్వారిద్వారా యెఱుంగుచుంటిని. ఈరాత్రి వసంతభట్టు లక్ష్మణసింగును డిల్లీకి ఖైదీగాఁ దీసికొనఁబోవుటకు సిద్ధంబుగా నుండెనని నాశిష్యులు తెలియఁజేసిరి.

(ఆలోచించి) ఏమీ! బాదూల్ సింగు బ్రాహ్మణవేషంబున వచ్చుట కాలస్యంబయ్యెను.

(బాదూల్ సింగు ప్రవేశము. బ్రాహ్మణవేషమున)

తే॥ గీ॥ వందనము వందనము చిదానందయోగి
వర్య! ధీనిధి! సన్మార్గవర్తనుండ!
భావికాలవివేచనపరుఁడ! గురుఁడ!
పరమభాగవతోత్తమా! బ్రహ్మతేజ!

స్వామీ! నన్నీ యర్ధరాత్రియందు బ్రాహ్మణవేషంబున రమ్మనుటకుఁ గతం బేమి?

చిదా—బాబా! నీ వాయుధపాణివై వచ్చితివా?

బాదూల్—ఎందులకు? నేనెవరినైన వధింపవలెనా? స్వామీ! మీరె వ్వరోయిట్టి వేషంబుననుండుటకు గారణం బెద్దియో యెఱింగింపఁ జేయఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

చిదా—నేనెవరినైనది కతిపయదినంబులలో మీకే తెలియఁగలదు. అయినను నీ వడిగితివిగాన చెప్పెద వినుము.

ఉ॥ ఉత్తరహిందుదేశమున నుత్తమరాజకులోద్భవుండనై
చిత్తురురాజ్యరక్షణకుఁ జేయుచునుంటిని సాయమెంతయో
యుత్తరి నిట్టివేషమున నిచ్చటనుండగఁ గద్దు కారణం
బిత్తఱిఁ జేయనున్నపని యెంతయు దుర్లభమౌను మిత్రమా॥

కావున నేఁజెప్పినట్లొనరించితివేని నా ప్రాణంబులకైన ధారఁ బోసి నినుఁగాపాడెదను.

బాదూల్—ఏమీ! మీరు క్షత్రియులా! అట్లయిన మీ కర్తవ్యార్థ విధేయుఁడనై కార్యము నిర్వహించెదను.

చిదా—అట్లయిన ధైర్యంబవలంబించి నన్ను వెంబడింపుము. ఈ మాఱుమూలలన్నియుఁ గడచి గమ్యస్థానము సమీపించితిమి. (తెర యెత్తఁబడును. పాడుగృహమునందు లక్ష్మణసింగు వసంత భట్టు నిలుచుండియుందురు.)

అయఁగుప్తనదే మనకుఁ గావలసిన పాడుగృహము, నేను 'జయకాళి' యనునప్పుడు నీ ఖడ్గం బుపయోగించుము. అంత వరకు దాఁచియుంచుము. నీ విచ్చట నుండుము. వారువచ్చిరేమో చూచివచ్చెదను. (కొంచెము లోనికిఁబోయి మఱల నెప్పటి స్థలంబునకువచ్చి) కుమారా! వా రిచ్చటనేయున్నారు. నేను వారి సంభాషణంబును వినివచ్చెద. నీ విచ్చటనే యుండుము.

(అనికొంచెము ముందుకునేగి పొంచియుండును.)

లక్ష్మ—అయ్యో! వారింకను రాలేదు. కారణమేమైయుండును? నేఁ డొకవేళ వారు రాకుందురేమో. నిరర్థకముగా నన్నేలఁ దోడ్కొని వచ్చితిరి?

వసం—కుమారా! వారువచ్చెడి కాలమైనది. బాదూల్‌సింగే రేయి మిమ్ముల నిర్మూలింప సిద్ధుండై యున్నాఁడుగదా! వానిచే బడకుండ మెలఁకువగా నుండుడి. భయఁపడవలదు.

లక్ష్మ—భయమా! నాచేతఁ గత్తియున్నంతవఱకు నా కేమియు భయంబులేదు, వినుము,

శా॥ చేతన్ ఖడ్గముఁ బూని ఘోరరిపులం జీకాకు నొందింప, ని
ర్భీతిన్ దేవవిభుండు రుద్రుఁడు వడిన్ విచ్చేసి నిల్వంగ, సం
ప్రీతిన్ సంగరమందుఁ దూల్పఁ గలరే! పృథ్వీస్థలిన్ రిక్తులై
భీతిం జెందరు వారిజాప్తకులజుల్ పృథ్వీసురా! ధీవరా! .

వసం.—కుమారా! వారు కుట్రలఁ జేయుటకు నిశ్చటికైన వత్తురు
లేక యూరిబైటనుండు మామిడితోటకైనఁ బోదురు. అచటి
కేమయిన వెళ్ళియుండి రేమో.

లక్ష్మ—అట్లయిన మన మచ్చటికే పోవుదుము.

వసం.—అట్లనే పోవచ్చునుగాని నాకొరకు సేవకుం డొకఁడు రావలయు.
వాఁడు వచ్చెనేమో చూచివచ్చెదను. (అని బైటికివచ్చెదరు.)

చిదానందయోగి (బాదూల్ సింగుతో)

బాబా! బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు (ప్రక్కకు పోవుదము.
(అట్లు చేయుదురు.)

(ప్రవేశము—ఆనందుఁడు.)

వసం.—ఆనందా! విశేషము లేమి? అన్నియు సిద్ధము జేసితివా?

ఆనం.—అన్నియు సిద్ధముఁ జేసితిని. బండివాఁడును, శంకరుఁడును, తోట
యొద్ద నాయుధపాణులై తయారుగానున్నారు. చక్రవర్తియొద్ద
నుండి పాండురంగనాథుండు వచ్చియున్నాఁడు. మీ కిప్పిటియో
యుత్తరములఁ దెచ్చినాఁడు. అతఁడు గోకులమఠములో జ్ఞానా
నందస్వామి యను పేర నున్నాఁడు.

వసం.—మంచిది. ఉత్తరము లాతనియొద్దనే యుండ నిమ్ము. రేపు
చిత్తూరునందలి వార్తలాలకించి యాతఁడు ఢిల్లీకి వచ్చును.

నీవు పొమ్ము. (లక్ష్మణసింగు కడకువచ్చి) కుమారా! వారు తోటలోనికి వచ్చిరఁట. మన మచ్చటికిపోదము. (అని ప్రక్క తెరలోనికిఁ బోవుదురు.)

చిదా.—కుమారా! వీ రూరిబైట తోటలోనికి బోవుచున్నవారు. మన ము వీరిని వెంబడించి పోదము. (అని యింకొక ప్రక్క తెరలో నికిఁ బోదురు. చెట్లతెర వ్రాలును.)

(ప్రవేశము:— వసంతభట్టు, లక్ష్మణసింగు).

వసం.—కుమారా! వారు వచ్చిరేమో చూచి వచ్చెదను. వారికంటఁ బడకుండ మీ రీ బండిలో నెక్కుఁడు.(అని వెలుపలికి పోవును.)

లక్ష్మ.—హా! దైవమా! నిశాసంచార మెన్నం డెఱుంగని నే నీబ్రాహ్మ ణుని మాటలునమ్మి సహచరసమేతుఁడనై యున్న సీతని వెంట నేకతంబ యేల వచ్చితిని? ఈతని రహస్యాలోచనలను జూ డ నీతఁ డెద్దియేని కృత్రిమఁ దలపెట్టునని స్పష్టమగుచున్నది.

(ప్రవేశము —వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ.—

చ॥ పరులు, మదీయమస్తమునుఁ బంపఁగ నుండిరి చక్రివర్తికిఁ
 సరగున నంచుఁ జెప్పి "తనుణంబున వారిని నేఁడె పట్టి భూ
 వరునకు నప్పగింత" మని బాలకుడఁ నను దెచ్చి చంప భూ
 సుర! తలపెట్టితే యకట! సుంతయు ద్రోహమటంచు నెంచవో!

వసం.—నేను నిన్నిప్పుడు డిల్లీకి దీగొని గొంపోవుచున్నాను. నీవు పౌరుషము గల రాజపురుషుండ వైతి వేని నిన్ను నీవు గాపాడు కొనుము. పారిపో నెంచితివా నీప్రాణంబులు దక్కవు. _(అని కత్తి ఝళిపించి లక్ష్మణసింగును మెడ బట్టుకొనును. వెంటనే

లక్ష్మణసింగును గత్తిఁదీయును. బందినవాన సిద్ధంబైయుండును.
(ఆయుధపాణు లయిన శంకిరుఁడు ఆనందుఁడు ప్రక్కన నుందురు.)

చిదానందయోగి (తెఱలో)

చ॥ త్వరపడు మోరుమార! మనబాలకు లక్ష్మణసింగు నిప్పుడీ
సురుఁడు వసంతభట్టు మది సుంతయు జంకక ఢిల్లికిన్ సరా
సరిఁ గొనిపోవుచుండె నిఁక సత్వరి మా రసపుత్రుఁ గావుమా

బాదూల్‌సింగు (తెఱలో)

చ॥ నిలునిలు మోదురాత్మ! కడుసీచపథస్థుఁడ! బుద్ధిలేదె? ని
శ్చలత వధింప నెంచితివె? జంకక లక్ష్మణసింగు నిప్పు నిన్
(ప్రవేశించి)
బలి నిడు దీర్ఘపాణమునఁ బ్రోడబోకు వసంతభట్టు! స
త్కులమున నుద్భవించితివె? క్రూర! నిశాటుఁడ! బ్రాహ్మణాధమా!
(అని వసంతభట్టును దన్ని క్రిందబడవేయును. బందివాఁడును
సేవకులును బారిపోవుదురు.)

చిదా.—

చ॥ కరుణ నెుకింతలేక ఖయుఁగారి! ధరామరు జంపుమీ వెసన్
(బాదూల్‌సింగు వసంతభట్టును జంపును.)

లక్ష్మ.— (బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి)

కం॥ అననీసుతుఁడవొ! సహుఁడవొ!
భువనములను నేలువిష్ణుమూర్తివొ! హాహా
చ్ఛిద్రుఁడవొ! నాపాలిటి ధా
తవొ! యిచ్చితివయ్య! ప్రాణదానము నాకున్ ॥

నేను కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నిచ్చు నీ ఖడ్గరత్నంబును స్వీకరించుము. (అని బాదూల్‌సింగునకు ఖడ్గంబిచ్చును)

బాదూల్ — అయ్యా! నే నెవరైనది రేపు దర్బారునందు మీకే విశదంబగును. ఈ రీ రేయి మాతో వచ్చి చిదానందయోగి మఠంబున నిద్రించి రేపుదయంబున మీభవనంబున కేగుఁడు.

చిదా — (బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి) కుమారా! పాండురంగనాథుండఁట, జ్ఞానానందస్వాములవా రనుపేర గోకుల మఠంబున నున్నవాఁడఁట, వసంతభట్టునకుఁ జక్రవర్తియొద్ద నుండి యుత్తరంబు లెవ్వియో తెచ్చినాఁడఁట. మనము వానిని గూడ నిర్మూలించి లేఖల సంగ్రహించుదము.

(అందఱు నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

లక్ష్మణసింగు మహారాణా దర్బారు.

(ప్రవేశము:- లక్ష్మణసింగు, భీమసింగు, ప్రతాపసింగు, జయసింగు, అజేయసింగు, దుర్గసింగు, సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు.)

లక్ష్మ — భీమసింగు మహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! మనచిత్తూరు దుర్గంబుపైఁ జక్రవర్తి దండయాత్ర విషయమయి యథార్థస్థితి నెఱుంగఁగోరి మిమ్ము సభకు రావించితిని. తద్విషయమై యావద్వృత్తాంతము నిన్నటిరాత్రి మాకు విశదమయినది. బాదూల్‌సింగు గోరాసింగు లేలనో నేఁడింకను రాకుండిరి.

(ప్రవేశము):— గోరాసింగు, బాదూల్‌సింగు, బంధితుఁడైన పాండురంగనాథుండు.)

గోరా—రాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజా!

ఉ॥ ఎవ్వని సత్పథుండని గ్రహించియు నుంచిరో కొల్వు నందు మీ
రెవ్వని వాక్యమత్కృతిని నెప్పుడు గొప్పగఁ జెప్పుచుందురో
యవ్వసుధామరాంకమున కాతుర కాధిపుఁ డంపు లేఖలన్
దివ్వున జేర్చుచుం డితఁడు నిత్యము సంయమివేషధారుడై॥

ఈతండు పాండురంగనాథుం డఁట. చక్రవర్తికడ నుండి కొన్ని యుత్తరములను దెచ్చి వసంతభట్టున కొసంగుటకు జ్ఞానానందులనా రను పేరుతో గోకులమఠంబున నుండి నిన్న రేయి మాచే బట్టు వడెను.

భీమ—(పాండురంగనాథుని జూచి) నీ విందులకే మనెదవు?

పాండు—అయ్యా! నేను మీ కెట్టి ప్రత్యుత్తరంబును జెప్పను. మీ యిష్టము వచ్చినట్లుఁ జేయుడు.

భీమ—గోరాసింగ్జీ! అయిన వీనిని దక్షిణము తాణాకుఁబంపుము. గోరాసింగ్జీ! వసంతభట్టెట్టివాఁ డనుటకు సందియము బొడము చున్నది.

గోరా—మహారాజా! ఆవసంతభట్టెంతటివాఁడనుట కీయుత్తరంబులే సాక్ష్యంబులు. (అని యుత్తరము లిచ్చును.)

భీమ—(ఉత్తరమును బుచ్చుకొని) ప్రతాపసింగ్జీ! యీయుత్తరముఁ జదువుము.

ప్రతాప—(ఉత్తరముఁ బుచ్చుకొని)

డిల్లీ పాదుషా యల్లాయుద్దీనుఁడు ప్రియ మిత్రుండగు వసంత భట్టునకు వ్రాయుసంగతులు. నాడు నీతో నేనుకపటకలహము గల్పించుకొని నిన్నుఁ జెఱసాలయందుంచి మఘలల విముక్తుని

జేయు టాడిగాఁ గలుగు విషయము లింతవరకు నేటికిని దెలియవు. నీవు రాజపుత్రులయొద్ద జేరి వారి నెట్లైనఁ గను బ్రాముటకు సకలప్రయత్నంబుల. జేయు చున్నావని చారులచే విని చాల సంతోషించినాను. మఱియు జిత్తూరుపురంద యాత్రవిషయమై యసత్యంబని వారికి నొక్కి చెప్పి వారలేమఱియుండు నట్లొనర్ప వలయు నీవు లక్ష్మణసింగురాణాను మోసపుచ్చి ఢిల్లీకిఖైదీగాఁ గీసికొనివచ్చుటకు నుద్యమించుచుంటివని దెలిసినది. సాధ్యమైనంతవఱ కాతనిని జీవముతోనే తీసికొని రావలయు.

ఇట్లు నీమిత్రుఁడు,
అల్లాయుద్దీనుఁడు.

లక్ష్మ— భీమసింగుమహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! వసంతభట్టు మనకొల్వునఁ బలుటక్కరియై సంచరించు నీతఁడనుచు మంతజడ్డివాఁడని గ్రహింపలేకయుంటిమిగాని నిన్నరాత్రి

సీ॥ "మర్మార్గుఁడగుచు బాదూలుసింగిటకొంద
అనిఁ గూడుగుటుర్రెకై యనిశ" మంచు
"నిన్ను దుర్గిచియుఁ దల కిన్నుసఁ జకరిన
ట్టికిని బాపుడురు కానుకగ" ననుచు
నన్నుఁగొంపోయి యూనశిరేయి నొక్కనిఁ
జెఱఁబట్టి ఢిల్లీకి సరుగఁ గోరి
శకటంబు నెక్కించి సరగునఁ గొంపోవ
సాగుచోఁ గత్తి హస్తమునఁ బూని

తే॥ గీ॥ నేను దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించునపుడు
నాదుప్రాణంబు లపహరింపం గడంగ
ఖడ్గ మెత్తిన యంతలో ఘనుఁ డొకండు
వచ్చి యాతనిఁ జంపి కాపాడె నన్ను

అట్లు నాకు ప్రాణదానం బొసంగిన మహాత్ముఁ డెవ్వఁడో గదా!

బాదూల్ — (లేచి)

ఉ॥ మోసమె మోసపుచ్చి మిమ్ముఁ గాసిపోవఁగఁ జేసిన బ్రాహ్మణాధముఁడ్
భూసుర వేషధారి నగు నేనె భయంబునఁ దప్పె నొప్పఁగా
గాసిల జేసి శత్రుకరిఁగా నొనరించినవాఁడ నేనె మీ
దాసమయంబునం దొసఁగి నట్టి కృపాణ మిదే ధరాధిపా!॥

భీమ — (లేచి, బాదూల్ సింగును కౌఁగిలించుకొని)

శా. నానాభంగుల గన్నుఁ బ్రామి, మనరాణాగారినిం బట్టి యా
భూనాథాజ్ఞముపాలి కంపి కను సమ్మోహంబుఁ జేయంగఁగా
హీనాత్మున్ దలమెట్టి శత్రుఖలు నాపృక్త్వాసుసుం జంపి, యా
రాణావంశము నిల్పఁ బట్టితివె సుసూరా రా! నీవు శౌర్యోద్ధతిన్॥

అని తనచేతిలోని హార మతని మెడలో వేయును.

లక్ష్మ— భీమసింగుమహారాజా! సభికులారా! ఈయుత్తరంబులను బట్టి విచారింప తప్పక యల్లాయుద్దీనుఁడు మన చిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడి వెడలుట నిశ్చయము ని దోఁచుచున్నది. దీనికిఁ దగు ప్రతి కృత్యం బేమై యుండును?

భీమ— లక్ష్మణసింగ్జీ! ప్రతికృత్యం బేమియున్నది? తురుష్క — నాథుండు మన దుర్గలక్ష్మిని వశపఱచుకొన నసమర్థుండగునట్లు దుర్గపరివేష్టితం బగు పరిఖలను శత్రుహృచ్ఛేదనంబు లగునట్లొనర్పవలయు. గోపురప్రాకారాట్టాలకంబులను బ్రతిపక్షునిచ్ఛేదితంబులగునట్లు బలపఱచవలయును. చతురంగబలంబుల నెల్లను యుద్ధంబున కాయత్తపఱచవలయును.

గోరా— రాణాగారూ! ఆ యల్లాయుద్దీనుండు సకల సైన్యసంధాన సమేతుండై

సీ॥ గగనప్రచుంబితాగ్రసమేత ధాత్రీధ
 రముల మిక్కిలి ప్రయాసమున దాటి
క్రూరసత్వవిహార ఘోరమౌ దుర్గమౌ
 రణ్యభూములను ధైర్యమున దాటి
భీకరధ్వానసహ్యార్భకరాంబుధితుల్య
 కూలంకషము లవలీల దాటి
తీవ్రాతపవ్యాప్తదగ్ధ విస్తీర్ణసై
 కతతలంబుల మహోగ్రతను దాటి;
తే॥ గీ॥ అమరదుస్సాధ్యమైన దుర్గమును నిశిత
ఘోరశస్త్రవిద్యాప్రదక్షు లగు రసకు
మారమాతృభూమి యగు చిత్తూరుదుర్గ
రాజమును ముట్టడింప దుర్బలుఁడ నిజము॥

జయసింగు—ధాత్రీధవాగ్రణీ! నోరాసింగు నిశ్చయించిన విధంబున నా తురుష్కనాథుండు చిత్తూరుదుర్గంబును ముట్టడింప నసమర్థుండను మాట నిక్కంబు. కాక యాతఁడు మార్గమధ్యాగతంబులై యనితరోపాయసాధ్యంబు లగు నాటంకంబులను లక్ష్యము సేయక దాటి వెడలినయెడల మొట్టమొదట రాజపుత్రస్థానంబున కీశాన్యప్రదేశ సంరక్షణకరంబు లగు "నాలివార్ భర్తపురి" దుర్గంబుల గడచికదా రావలయును.

ప్రతాప—రసపుత్రక్ష్మాతలాధ్యక్షాగ్రణీ! రిపుక్షోణీశుం డగు నల్లాయుద్దీనుండు.

మ॥ సకలారణ్యనదీమహీధరభయాశ్చర్యప్రదక్షోణి ను
త్సుక మొప్పారఁగ దాటి దేవగిరినాథుం డేలు దుర్గంబు భం
గకృతంబుం దగఁ జేసి నింక మనదుర్గశ్రేష్ఠముం బట్ట నై
నిక సంఘంబులతోడ దాడి వెడలు న్నిక్క మ్ముమ్మాటికిన్॥

సమరసింహుఁడు—భూధవచంద్రమా! ప్రతాపసింగు వారువ్విస ట్లాతం ఢాల్వారు భక్తపుర్ దుర్గంబులఁ జయించినను, వీరాధివీర వాస్తవ్య పాత్రంబులగు జయపురి ధోల్ పురి దుర్గరాజంబుల స్వాధీనం బొనరించుకొని ప్రాణములతో నచ్చుట యసత్యము.

దుర్గసింగు— రాజాగ్రణీ!

సీ॥ వడి దేవగిరికోట స్వాధీన మొనరించి
కొన గడంగు నపుడు కొంత సేసి
ఢిల్లీనగరముపై క్షిక్కొన్న మొగలాయి
కోట్ల జయించుచోఁ గొంత సేసి
తనపైన దిరుగఁబడిన తురుష్కులక్షలను
సంతతు లడంచుచోఁ గొంత సేసి
అవనిధవులను బాదాక్రాంతులను జేయఁ
గోరి జయించుచోఁ గొంత సేసి

తే॥ గీ॥ ఇట్లు నిజసైన్యసంఘంబు లెల్ల సంగ
రంబు లందునఁ గోల్పోయి యుంబుదిక్కు—
దుర్బలుండైన తురకనాథుండు వేగ
వచ్చి చిత్తూరు ముట్టడింపఁ గలండె?॥

సాగరసింహుఁడు—భూపాలచూడామణీ! ఏతన్మహాతేజంబులగు స్వల్ప సైన్యంబులతో నల్లాయుద్దీనుండు స్వశక్తి పరిరక్షుల నిగ్రహింపక ధైర్యంబునఁ జిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడివెడలుట ముమ్మాటికి నసత్యంబు. అట్లుగాక యతండు మార్గమధ్యంబు నందలి దుస్తరకార్యంబుల నెల్ల నిర్వహించుకొనియో లేక శైలారణ్యనదీ ప్రదేశంబుల దాఁటియో కొంతవఱకు కేతెంచినను చిత్తూరున కుత్తరంబున నుండు ఫీరిభూమిని గడచి రావలయును. అచ్చటి దుర్గంబులఁ జయించుట కల్ల, అట్లుగాక యతండారావళీపర్వత

పంక్తిక్తికిని బీరప్రదేశంబునకు మధ్యనుండు గిరిగహనమార్గం బులనుండి రా నుంకించినఁ దత్ప్రాంతవాస్తవ్యులగుభిల్లవర్గంబుల నిర్మూలించి వచ్చుట దుర్లభంబు.

బాదూల్—క్షోణీతలాధిపా !

శా॥ అక్షీణోగ్రతరప్రతాపమున జస్యత్కృత్తిలంబుము శ
త్రుక్షోణీధవగర్వభంజనసమర్థుల్ సూర్యవంశోద్భవా
ధ్యక్షశ్రేణి యటంచు మ్లేచ్ఛవసుధాధ్యక్షుండెఱుంగున్ గదా
కతంబూనియు నాతఁ డింక మనదుర్గప్రాంతముం జేరునే॥

ఒకవేళ నామూర్ఖుం డత్యాశాయత్తచిత్తుండై చిత్తూరుదుర్గం బును ముట్టడించినను దురుష్కసైనికులు

సీ॥ జలరాశితుల్యమై శత్రుహృద్భేద్యమై
పొంగారుపరిఖను బూడ్చఁ గలరె?
యతివిశాలంబులై యభ్రంకషంబులగు
ప్రాకారములను గూల్పఁ గలరొక్కొ?
బుధజననిర్మిత భూమ్యంతర రహస్య
మార్గంబులను గ్రహింపఁగల రొక్కొ?
ప్రజ్వరిల్లు రసపుత్ర శరాగ్నియందు భ
స్మీభూతములుగాక చెలఁగఁ గలరె?

తే॥ గీ॥ కాన భయ మేల మన కింతః గ్రాలుసుతులఁ
గనదె చిత్తూరుపురలక్ష్మి? కదనమునకు
సన్నద్ధులమై శత్రుసైన్యసంఘ
ములను గెల్వంగ యత్నముల్ సలుపవలయు॥

అజేయసింగు:—

రాజేంద్రా! బాదూల్ సింగు చెప్పిన ప్రకార మా యల్లాయు ద్దీనుఁడు మనపై దాడి వెడల కుండుట యసత్యంబు. ఒకవేళ సాహసించి

వచ్చినను మన దుర్గంబును స్వాధీనపఱచుకొనునని కలలో నైనఁ దలంప వలదు.

(ప్రవేశము-చిదానంద యోగి)

చిదా—మహారాణాగారూ! భీమసింగు మహారాజుగారు! రాజపుత్ర యోధులారా!

చం॥ బవరము జాయ వచ్చె రిపునాథ్రితిరంగము లేకమై మహా
రవమున నచ్చుచుండె నికఁ బ్రజ్ఞలు పల్కుట కాదు వారి నా
హవశము నీరార లివ్విధిని వ్యర్థులకై నడి ఖిన్నకుండిసన్
నవరకుఁ జేతుకాలమునఁ బంతిలు వారలు నిష్ఫలంబుగన్॥

మ॥ (పంచపాది)
కరవాలంబును జేతఁ బట్టినది సంగ్రామస్థలిన్ దోర్బలా
కరులౌ నెత్తురిల రూపుమాపుటకు నై కాదే విచారింపగన్
ధరణీపాలుడు దేశరక్షణకు మున్ సంగ్రామరంగంబు లం
దురకౌశలు నోడఁజేసి జయముం బొందంగ లేదొక్కొ- మీ
కరవాలంబులు రిత్తఁబుచ్చి రిపులన్ ఖండించలే రొక్కో॥

మీరు లందఱును సమరసిద్ధులై యుండవలయును. చక్రవర్తి సకల సైన్యములతోఁ ఖిల్లాపై దాడి వెడలి నాఁడు.

(ప్రవేశము-సేవకుఁడు)

మహారాజా! ఎవఁడో తురకవాఁడొకఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

భీమ—తురకవాఁడు వచ్చియుండెనా? త్వరలో నాతనిఁ గొనిరమ్ము.

(ప్రవేశము-తురకవాఁడు.)

తురక—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను పాదుషాగారు మీతోఁ గొన్నిమాటలు చెప్పుమని నన్ను బంపెను.

భీమ.—మంచిది. అయిన వారిప్పు డెచ్చట నున్నారు.

తురక.—ఈపురికి సుమారు పదునైదు క్రోసుల దూరంబులో నున్న వారు.

భీమ.—రసపుత్రశూరులారా! వింటిరా యల్లాయుద్దీనుండు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడట.

గోరాసింగు.—రాజేంద్రా! యల్లాయుద్దీనుండశేషసైన్యసమేతుండై రానిమ్ము.

సీ॥ రిపుసైన్యరక్త వార్నిధియందు హంసంబనై
రిపుశ్వాసనే సంచరించు వాఁడ
పంచ మహాపాపవంతులౌ రిపులను
దండధరుండనై చంపు వాఁడఁ
బ్రతిపక్షకాలసర్పవ్రాతములను బ
క్షీంద్రుండనై వధియించు వాఁడఁ
గరినాహితవ్రాతగాఢాంధకారంబు
భానుండనై రూపు బాపువాఁడ
తే॥ గీ॥ సందియంబేల నిశితశస్త్రంబుఁ బూని
శాత్రవానీకములు భయాశ్చర్య చిత్తు
లై నిజాయుధముల వీడి యతిరయమునఁ
బారిపోవంగఁ జేతునే పార్థివేంద్ర॥

జయసింగు.—క్షోణీధవేంద్రా! రిపుక్ష్మాతలాధ్యక్షాధముండైన యల్లాయుద్దీనుండు సకలాక్షౌహిణీ సమేతుండై యెదురులేక కదనంబున కరుదెంచినాఁడు. రాజపుత్రయోధవీరులచే రువ్వంబడిన శిలాప్రవర్ష ఘాతంబులనుండియు శరాగ్నిజ్వాలలనుండియుఁ బ్రతికియుండినఁగదా దుర్గంబును స్వాధీనంబొనరించుకొనుట!

ప్రతాపు—ధరాతలాధిపా! తురుష్కనాయకుఁడు యవన, పారశీక, తురుష్క, మ్లేచ్ఛ సేనలతోఁ గోటను ముట్టడింప నింపు. నేను మత్సైన్యసమేతుండనై

క॥ అక్షీణబలంబున జ
న్యక్షోణీతలంబు నందు నరిపక్షములన్
శిక్షితులను జేసెద ఫా
లాక్షుని వలె నుగ్రసమార్థినై సత్వరమే.

సమరసింహుఁడు—రాజాగ్రణీ! తురుష్కాధిపుఁడు సరగున నరుదేరునుగా! తురుష్కులు చంద్రదిక్పాలుల యంచనాక్రాంతు సహాయభూతుఁడనై సంగరంబునను విజృంభింపను నరుఁడు నిస్తంద్రప్రతాపంబున నాచంద్రదిక్పాలకులను జంద్రసంకేతంబుగాఁ బరాభూతులఁ జేసెదను.

దుర్గసింగు—రాజపుత్రాధిపా! తురుష్కనాయకుఁడు యుద్ధంబునకు రానిమ్ము.

ఉ॥ బాకునఁ గ్రుమ్మిదన్ రిపుల వచ్చిన ముత్కరవాలధారఁ బ
ద్మాకర మందు మత్తగజ మాతురతన్ బడి వే మృణాళముల్
భీకరలీలఁ దుండెములఁ ద్రెంచిన రీతినిఁ జేయు గతిన్ దురుష్కులన్
డీకొని మస్తముల్ దునిమి నేఁ జిరియించెద సంగరంబునన్॥

సాగరసింహుఁడు— రాజపుత్రాధిపాగ్రణీ! తురుష్కసైన్యవార్ధితరంగంబు లేకమై చిత్తూరుపై పొరలి రానిమ్ము. నిముషమాత్రంబున మత్ప్రతాపభీకర ప్రభాకీలలచేఁ దురుష్కసైన్యవ్రాతంబును నామమాత్రావశేషం బొనరించెద.

బాదూల్—రాజపుత్రభూపాలచూడామణీ! ముష్కరాధ్యక్షుం డగు నాతురుష్క క్షితితలాధ్యక్షుండు స్వపక్షవిపక్షప్రతాపదక్షతా

భేదంబుగ్రహింపక సుక్షత్రియానీకంబులపైఁ గక్షంబూని సకలాక్షౌహిణీసమేతుండై జన్యక్షోణీస్థలంబునఁ బ్రత్యక్షంబు గానిండు.

సీ॥ దుర్మార్గమతులైన తురకాధములఁ బట్టి
సింహంబు గ్రసించు చెల్వువాఁడు
రణకుతూహలుఁడౌ తురకసైన్యముల యందు
జచ్చర పిడుగునై వెలుఁగు వాఁడు
ఘోరున నెదురైన ముష్కరాధము లందు
బ్రళయానలము భంగి గసులు వాఁడు
మృత్యుదేవత, బోలె మ్లేచ్ఛసైనికు లందుఁ
జేరి దిగ్భ్రమ నొసఁగఁ జేయువాఁడు
తే॥ గీ॥ కదనకేళిని నిశిత ఖడ్గమును బూని
సెగఁబడి రిపుల హస్తముల్ ద్రెళ్ళవేసి
సగరాంబుధి నీఁదియు భంగిఁ గాంతు
పామరా భీతచిత్తుఁడై పర్విడంగ॥

అజితసింగు—నృపాలతిలకమా! శాత్రవానీకంబులు చిక్కంగను ముట్టడించిన నేమి? ద్వాదశార్కులఁబోలు మహాభ్రాతృద్వాదశ ప్రభాకీలలఁబడి శత్రుకుమారాధీశుండు మఱలఁ బ్రతికివచ్చినఁగదా దుర్గలక్ష్మిని స్వాధీనం బొనర్చుకొనుట!

చిదానందయోగి—రసపుత్ర భూమండలాధిపా! యీ తురుష్కశుంఠాలంబులు మండితాఖండభూతులగు ప్రచండమార్తాండవంశోద్భవులపై దండు వెడలిన నేమి?

సీ॥ రణవనీస్థలిని గోరాసింగ మార్చిన
యవనముదేహంబు లవనిఁ బడవె?

బాధూల్ కరేంద్రంబు పరిధనభూమినిఁ జొచ్చఁ
దురకమృణాళముల్ దూలిపోవె ?
దుర్గశార్దూలంబు గురమునఁ జెలరేగఁ
బాహ్లీక మృగముల్ బరుగు లిడవె ?
ఉగ్రప్రతాపసూర్యుని కరాగ్నిని మ్లేచ్ఛ
సైన్యశలభతతుల్ సమసి పోవె ?
తే॥ గీ॥ చక్రవర్తియెగాదు భూచక్రి మేలు
కమలనాభుండు వచ్చి సంగర మొనర్ప
భంగఁబొత్తురుమీర లెవ్వంగి చక్రి
వర్తి చేసూడు దుర్గంబు బట్టఁగిలడు ?

భీమ.—(తురుష్కుని వంకఁ దిరిగి) తురుష్కనాయకా ! అల్లాయుద్దీనుండేమని చెప్పుమనెను ?

తురక.— మహారాజా ! చక్రవర్తిగారు మీతో నిట్లుఁ జెప్పుమనెను. “ ఏల మీరు వృథాజనవినాశముఁ జేసికొనెదరు ? మాకు బాధాక్రాంతులై కప్పము నిచ్చువఱ్ఱాడఁబడిరేని దుర్గంబును ముట్టడింపకయే పోవుదుము. అట్లాడంబడరేని మీ దుర్గంబును నిర్మూలించి మహారాష్ట్రులను బోలె మిమ్ముఁ బాధాక్రాంతులఁ జేసికొనెదను. ”

భీమ.—(కోపముతో) ఏమీ ! చక్రవర్తికిఁ బాధాక్రాంతుఁడను గావలెనుగా ?

సీ॥ పరిశయదావానల జ్వాలావృతోగ్రసం
గ్రామసంచార శంకరనిభుండ
దారుణారాతి ఘోరారణ్యసముదగ్ర
పటుతరచటుల వైశ్వానరుండ

సమరకాంతారసంచర భీకరారి మ
త్తేభసంహార సింహేంద్రనిభుఁడ
సమదగర్వోన్మత్త శాత్రవకుంభినీ
ధరగర్వభంజన సురవరుండ
తే॥ గీ॥ నిట్టి రవికులశ్రేష్ఠునిఁ గట్టిడి యుఱు
తురకనాథున కోడి చిత్తూరు నందు
మానధనమును గోల్పోయి హీనమతిని
కప్పమును గట్టువాఁడ నా యొప్పిదముగ॥
అల్లాయుద్దీనుండు మద్యపానమదమాంసపరిమత్తుండై
సీ॥ సుక్షత్రియులు తాను జుల్కఁగాఁ జూచు
పుడమి వేలుపులంచు మురసినాఁడొ
మాతోడ రణక్షేత్రమాన ప్రేమములంత
సరసమాడుట యంచు నరసినాఁడొ
మారణభేరుల భూరిశబ్దంబులు
వాద్యంబు లని పౌరబాలు వడెనో
మాకోటఁ బట్టుట మఱి దేవగిరికోటఁ
బట్టుట యంచు విభ్రమమువడెను;
తే॥ గీ॥ దర్పమునఁ జిత్తోడ్ కోటపై దాడివెడలఁ
గడఁగి వచ్చునో పొడఁగనుగాత మత్ప్ర
తాపభీకరశౌర్యాగ్ని దశదిశలను
బ్రజ్వరిల్లఁగ వేగమే భండనమున॥

తురుష్క—అయ్యా! ఏల యీ ప్రల్లదంబులు! తురుష్కనాథుం డమితకోపస్వభావుండై వచ్చిన వారింప మీరసమర్థులు. నా మాట లాలించి యాతనితో సంధియొనరించుకొనుఁడు.

భీమ—తురుష్కనాథుండు రానీ! పురహరగరుడగమనసరసీరుహాసనసురవరామర ప్రభువు లందఱు దురమున కరుదేరనీ!

ఉ॥ దారుణఖడ్గరత్నముల దాల్చి రయంబున మేన నెత్తురుల్
పాఱుచు నున్నమట్టునకు భండనభూమిని బోరువార లే
తీరున భీతచిత్తులయి తేజమువీడి నిరాశబూని చి
త్తూరుపురంబునన్ రిపుల దూఱగ నిత్తురొ రాజపుత్రికల్.

నీవు మీాఘాదుపాత్రో నిద్దియే చెప్పుము.

తురక ___ చిత్తము. (నిష్క్రమము)

భీమ ___ పతంగవరకులవీరులారా! మీామీావిక్రమములఁ జూపఁబోవు సమయం బాసన్నం బయినది.

సీ॥ ఎన్నెన్నొ పున్నెంబు లేర్పడఁజేసి యే
పుణ్యసీమను మీారుబుట్టినారొ?
నేత్రోత్సవ మొనర్చు గోత్రమహారణ్య
పుణ్యనదులకు నెద్ది పుట్టినిల్లు?
సకలకళాధాము లకలంకముగఁ గాంచ
నేభూమినోము ఫలించె మించి?
యెల్లసస్యంబులఁ గొల్లలఁగా నిడె
నేమాతమిమ్ము బోషించుచుండె?
తే॥ గీ॥ అట్టి రసపుత్రభూమి హితార్థ మాజిఁ
గెఱకుతురకలతోఁ బోరి త్వరితగతిని
బాఱద్రోలియు స్వాతంత్ర్యపరులగుటకు
సాయశక్తులఁ గడగుఁడీ శౌర్యమొప్ప॥

మఱియు

కం॥ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని
జిత్తమునం దిడియు దురముఁ జేయుఁడుమీారల్

బిత్తరి పాఱుకుడి మదో
న్మత్తులఁ దురగాధములను మార్కొను వేళన్.

గోరా.—

ఉ॥ ఆరయ దోయజాప్తకుల మందుదయించియు నెల్లవిద్యలన్
నేరిచి సుప్రతాపగుణసీరధులంచును బేరునొంది చి
త్తూరురమాహితార్థ మయి ధూర్తులమై తలలూడిపోయినన్
బోరుదు మయ్య మొండెములఁ బూని రణంబున భూధవేంద్రమా॥

బాదూల్.— రాజేంద్రా!

ఉ॥ చచ్చిన యుద్ధమందు బడిచచ్చుట యొండెను లేక మ్లేచ్ఛులన్
వ్రచ్చఁ గడంగి సత్వరమె పాఱఁగ దోలుట నొండెగాని వె
న్నిచ్చియుఁ బాఱువారమె! మహాశుభ ధీరత శూలపాణినై
వచ్చిన, దేశరక్షణకు పౌరుషకీర్తులు దిత్తబుత్తుమే?॥

భీమ.— గోరాసింగ్జీ! నీవు సర్వసైన్యంబులను యుద్ధంబునకు సిద్ధము జేయుము. సభికులారా! కాలమతిక్రమించినది. ఇకఁ గొల్వు ముగింతము.

రసపుత్రకదనము.

తృతీయాంకము.

—* ప్రథమరంగము. చిత్తూరుకోట ముట్టడి *—

(ప్రవేశము) కోటపైని రసపుత్రవీరులు-క్రింద తురుష్కసేనలు:—

(ప్రవేశము) రహీమానుఖాను, అల్లాయుద్దీనుడు:—

రహి.—మహాప్రభూ! రసపుత్రవీరుల జయించి దుర్గమును వశపఱచుకొనుట దుష్కరము. రాజపుత్రయోధులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన రాతిగుండ్లవలనను, బాణముల వలనను, సలసల కాగుచున్న నూనెవలనను మనసైన్యము మూఁడుపాళ్ళు నశించినది. ఇంకొక్కపాలు మిగిలియున్నది. సైన్యములన్నియుఁ గూడి యారునెలలనుంచి ప్రయత్నించినను కోటను బట్టుకొననసమర్థులయినవి. ఇప్పుడు కొద్దిసైన్యముతోఁ గోటను బట్టుటకల్ల. కావున మఱలి మనఢిల్లీకి బోవుట యుక్తము.

అల్లా.—అరెరే! ముట్టడిమాని పోవుదమా? ఎంతమాట లాడితివి? వ్యర్థముగా వచ్చినదారిని మఱలి పోయిన బాగుండదు కావున నీవా రసపుత్రులపాలి కరిగి పద్మినీదేవిని జక్రవర్తికి నర్పించిన కోటముట్టడి మానిపోవుదునని చెప్పుము.

రహి.—వారందుల కంగీకరించకున్న

అల్లా.—పోనీ యామె నొక్కసారి చూపించినను సరే. ముట్టడి మాని పోవుదునని చెప్పుము.

రహి.—అందులకు నంగీకరించని చో

అల్లా.—దాని కయిష్టపడ కేని కోటను బాడాొస్కొ వా౯ స్వతంత్రితం జేకొాను ననిఁ జెప్పుము.

(రహిమాన్, అల్లాయుద్దీన్, తురుష్క-సైన్యము నిష్క్రమణము.)

(ప్రవేశము) భీమసింగు, గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు, జయసింగు, సమరసింహుఁడు, అజేయసింగు, సాగరసింగు.

భీమ.—గోరాసింగ్జి! తురుష్క-సైన్యములు కోటముట్టడి మానుటకుఁ గతంబేమి?

గోరా.—మహారాజా! కారణం బేమియుండును. మనధాటికి నోర్వఁ జాలకయే.

(ప్రవేశము సేవకుండు.)

మహారాజా! యెవరో తురకవాఁడు మీకు సందేశంబుఁ దెచ్చి నాఁడు.

భీమ.—ఏమీ! తురుష్కుండు సందేశము దెచ్చినాఁడా! సత్వర మాతనిఁ దోడ్కొ-నిరమ్ము.

(సేవకుండు నిష్క్రమము)

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను భీమసింగునకు సలా మొనరించి

రహి.—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తిగారు మీకు రాయభారముఁ బంపినారు.

భీమ.—ఏమీ! చక్రవర్తి రాయభారంబుఁ బంపెనుగా!

గోరా.—అవు నాతని కందిన జుట్టును, నందకుండిన గాళ్ళునుగదా.

ప్రతా.—ఇంతటి పౌరుషవంతుఁడైన యాతండు దుర్గంబును ముట్టడింప నేల?

దుర్గ—ముట్టడింపకేమి! యాతనికి మనోగర్వాంధకారము కన్నుల గెగదట్టినది గదా.

బాదూల్—ఆకుటిలుం డు సరిద్యైనరాయభారము బంపునని నాకుం దోచదు.

జయ—ఆ మూర్ఖునిచర్య యిట్టిదే కాబోలు. యిన్నుమన్నెము లంగక కిన్నున శత్రుపురంబై వచ్చుటయు వారిని జయింప నశక్తుండైన రాయభారంబులం బంపుటయు.

సమర—సంగరకాలమధ్యంబున రాయభారులం బంపుట శూరజన లక్షణంబని యాతండెఱుంగుడు.

అజేయ—కాకున్నం దురుష్కదేశ! రసపుత్రుల జయించు టెట్లు!

సాగర—పాపమాబుద్ధిహీనుండు దురాశదుఃఖదాయకంబని యెఱుంగ లేదు కాబోలు.

భీమ—రసపుత్రవీరులారా! యేల మీ వృథాభాషణములు. రాయ భారం బేమని పంపెనో తెలుసుకొందము. (రహిమాను వంక తిరిగి) మీచక్రవర్తిరాయభారం బేమని పంపెను?

రహి—మహారాజా! తనకు మీపయి నేమియు ద్వేషములే దనియుం బద్మినీదేవిని దన కర్పించినం గోటముట్టడి మాని పోవువాఁడ ననియు

భీమ—(క్రోధముతో)

శా॥ ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులాబ్ధిబాడబమ! గర్వోన్మత్త సంప్రాప్త! దు
ర్వారోగ్రప్రకటప్రతాపవిభు భార్యారత్నముం గోరెఁగా?।
మీరాజాధమచక్రవర్తి; పురలక్ష్మిం బట్టు నుంకించియున్
ధీరాత్ముం డయి రాజపుత్రుల శరాగ్నిం దప్పఁడా టొప్పనే?॥

గోరా—ఉ॥ కారులుగూయసాగితివిగా? తురకాధమ! దుర్మదాంధుఁడ
వీరపతివ్రతామణిని వెంబడి చేకొని పోవ నెంచనే?
ధీరత నిట్టి వార్తలను దెచ్చితె? వానికిఁగాదు, నీకునేఁ
గోరి యొసంగుచుంటి నిదె కొన్ము ముదంబున మృత్యుకన్యకన్॥
జయ—ఓరీ కలుషభాషణా! నీనాలుకను వేయిచీలికలుగా సఱికినను బాపంబులేదు సుమా.
ప్రతా—కం॥ ఏలా దుర్మతి! వచ్చితి
వీలాటి కఠోరవార్త లియ్యెడఁ జెప్పన్?
జాలు నిఁక నిన్ను మత్కర
వాలంబున భూవనితకు బలిసేత్తు వెసన్॥
సమర—రాజా! సంశయంబేల? ఈదుర్మార్గుని గత్రప్రాణుఁజేసెదను.
దుర్గ—కం॥ భయ మొక్కింతయు లేకయె
రయమున నీవార్త నిటుల రాఁ దెచ్చితె! ని
న్ను యమునిఁ జేర్తు నిపుడు సం
దియ మిఁకఁ బడబోకు దుర్మతీ మూఢాత్మా॥
అజేయసింగ్—ఇంకను వీని ప్రాణములతో నుంచితిరా?
బాదూల్—
శా॥ హిందూరాజ్యరమాలలామసుతులన్, హేయంబుగా దాస్య మం
దుంద్రప్పింబడఁద్రోసి దుష్కృతములన్ ఘూర్ణించున్నై చేయు నా
నిందాత్ముండగు తురుష్కనాథుకడ దుర్నీతుండవై చేరి యీ
సందేశంబును దెచ్చినాఁడవుర? నీచా! కాలునిం జేర్తునిన్॥
సాగర—ఒకవేళ నారాజ్యాంధకారుం డిట్టి కుటిలసందేశంబుఁ బాపి నందుల కేమి గాని, తగుదునని ధైర్యంబునఁ దెచ్చిన నీతల వేయి వ్రక్కలుఁ జేయకుండుట యుత్తరిదోషంబని నిశ్చయంబైనది.

భీమ— ఉ॥ దుర్గము బట్టనెంచె గద దోర్బలశాలునిభంగి బొంగి స
న్మార్గధురీణులైన మము మార్కొని దుర్గముఁ బట్టలేఁడె? దు
ర్మార్గుఁడు, చక్రవర్తి; పలుమాటలిఁ కేలను పొమ్ము పొమ్ము నిన్
దుర్గతి పాలొనర్చినను దోసము గల్గును దూతవౌటచే॥

శూరాగ్రేసరులారా! మనమితని దూషించవలసినదేమియున్నది ఈతండు తనసేవకాధర్మం బనుసరించినాఁడు. (రహిమానువంకఁ దిరిగి) రాయభారము సవిస్తరముగాఁ జెప్పుము.

రహి— మహారాజా! అందులకు మీరంగీకరింపనిచో మీదుర్గంబును భగ్నం బొనరించువాఁడనని చెప్పుమనెను.

భీమ— నీవు మీచక్రవర్తి యొద్దకు మఱలి పోయి, యివ్విధంబునఁ జెప్పుము.

సీ॥ ఆజన్మమరణంబు నాహవకేళియే
యన్నపానములు మా కగునటనుము
దుష్టులశిక్షించి శిష్టులగాచుటే
నీలకంకణము ముంజేతి కనుము
మానాభిమానముల్ మాతాపితలుపౌరు
షము ధైర్యమును సహజంబులనుము
నిత్యసత్యముమాకు నియమంబుధర్మమే
మార్గంబు క్రూర దుర్మార్గ యనుము

తే॥ గీ॥ మానవంతుఁడైన యెడల మాటలుడిగి
కత్తి బట్టియు మాతోడఁ గదనమందుఁ
బోరి యశమును గాంచు మోమూర్ఖచిత్త
మ్లేచ్ఛకులపాంసనాధమ! తుచ్ఛ! యనుము॥

రహి— మహారాజా! యింకొక సంగతి కద్దు. అట్లుగాక మీరొప్పె నాతనికిఁ జూపించినను సరే యతఁడు కోటముట్టడి మానపో

వును, అందులకు నంగీకరింప లేని మాకోటను నిర్మూలించుట నిశ్చయము.

భీమ — రసపుత్రశూరులారా! యిందులకు మీ రేమనియెదరు?

గోరా — ఇందుల కామె యనుకూలించినసరే

జయ — ఆమె యిందుల కంగీకరించుటకల్ల

ప్రతా — ఆపతివ్రతాశిరోమణి తనపవిత్రగాత్రమును తురుష్క ధాత్రీధవునికిఁ జూపు ననుమాట యసత్యము.

సమర — ఆమె యీకృత్యంబున కాయత్తపడునని కలలోనైనఁదలంపవలదు.

దుర్గ — ఆపవిత్రచరిత్ర యేడ! యీముష్కరాధముఁకిఁ దనదివ్యసుందరాకారంబుఁ జూపించు టేడ!

అజేయ — ఆమె ప్రాణత్యాగంబునకైన నంగీకరించునుగాని యిట్టి నీచకృత్యంబున కొడంబడదు.

బాదూల్ — పద్మినీదేవి యిందుల కిష్టపడునని యీ మాయభిప్రాయము.

సాగర — తురుష్కులనామంబైన విననొల్లని యాపతివ్రతాశిరోమణి యిట్టికార్యంబున కనుకూలించుటకల్ల.

భీమ — (ఆలోచించి) రహిమానుఖానుఁడో

నీవుపోయి రేపుదయంబునఁ జక్రవర్తినొంటరిగా రమ్మనుము.

(రహిమాన్ నిష్క్రమము.)

బాదూల్ — రాజా; ఏల తొందర పడితిరి? పద్మినీదేవి యిందులకంగీకరించుననియా యుంకించితిరి,

భీమ.— ఇందులకాపె యంగీకరింపకున్న సిద్ధంబున నాపె ప్రతిబింబమును జూపింపవచ్చునుగదా.

గోరా.— అవు నట్లే కనుపఱుపవచ్చును.

ద్వితీయరంగము.

పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము పద్మినీదేవి.)

పద్మి.—

ఉ॥ భండనభూమియం దుభయపౌరుషముల్ కనుపింప సేనలు
ద్దండతఁ బోరుచుండె బరతంత్రత మాసంగ నెఱుంగి నట్టియా
మండిత కాంతిభూతులగు మా రసపుత్రచమూవరాళి కా
యండజవాహనుం డొసగు నంతసుఖంబు జయంబు నిమ్ముగిన్ ॥

ఆహా! ఈహిందూస్థానము తురుష్కవాతం బడుట వలనఁ గలిగినదురవస్థ యింతయంతని నేనోళ్లనన్న శేషునికైన నెన్నశక్యమే?

సీ॥ అన్యకన్యకలఁ బెండ్లాడుటకతన నే
బాల్యవివాహముల్ ప్రబలమయ్యెఁ
బరకామినులబట్టి చెఱబట్టుకతన నే
స్త్రీలకు ఘోషావిధి సంభవించె;
కబ్బంబులెల్లను గాల్చుటకతన మ
హాకావ్యతతు లెన్నొ యడఁగి పోయె;
భరతపుత్రులు కులభ్రష్టులౌ కతన నే
తురకల జనసంఖ్య పెరుగఁదొడఁగె;
తే॥ గీ॥ తూమదేవత చెలరేఁగు కతన జనులు
తిండికై దాస్యవీరథ దిగుచు నుండ్రే;

కఠిన తురకులఁ గొల్చుట కతన దేశ
భాష నశియించె నెల్లరు వ్యర్థులైరి ॥

తే॥ గీ॥ అకట! పురుషులు పారతంత్ర్యాభిలాషు
లగుటచే స్త్రీల స్వాతంత్ర్య మడుగునంటె
స్త్రీలస్వాతంత్ర్య మడగుట చేతవారి
కెల్ల నుత్తమవిద్య నశింపవలసె ॥

(ప్రవేశము) భీమసింగు, చింతాక్రాంతుండై

పద్మిని—నాధా ! (లేచి)

చ॥ దినదిన ముండునట్టి ముఖ తేజము నేడుఁగనంగరాదు కా
రణ మరయంగలేను రణరంగమునం గలవార్తలన్నియున్
మనమునఁ దల్చి యిట్టు లసమానవిచారపయోధి మున్గి రో
యని రసపుత్రశూరులు జయంబున మ్లేచ్ఛుల నోడఁజేసిరా!

భీమ—కాంతామణీ!

తే॥ గీ॥ జయము నందంగలే దపజయము నంద
లేదు మాసము లారుగా మ్లేచ్ఛకోట్లు
దుర్గమునుబట్ట యత్నించె కుదకు రాయ
భార మంపెను వసి చక్రవర్తిమాకు ॥

పద్మి—మనోహరా! మీరా రాయభారంబును నంగీకరించితిరా!

భీమ—(ఆత్మగతము) దైవమా! చిక్కునబెట్టితివే! ఈ పెనురా యభారం బంగీకరింప లేదనిన మరల యుద్ధంబు జరుగునని మిన్నకుండును అంగీకరించితిమని చెప్పిన రాయభారం బెద్దియో యడుగును. రాయభారంబుఁదెలియఁజేసిన నేమి యసందర్భము వచ్చునో (ఆలోచించి) ఎట్లును జెప్పక తప్పదు. (ప్రకా

శముగా) ప్రేయసీ! రాయభార మంగీకరించితిమి (అని తలవం
చుకొనును.)

పద్మి — ప్రాణనాయకా! ఏమిట్లు చింతాక్రాంతులైతిరి? రాయ
భారంబు విధిలేక యంగీకరింపవలసివచ్చినదా?

భీమ — విధికతృంబుగా నైన నేమి, గాకున్నను నేమి, సందేశంబును
స్వీకరించితిమి.

పద్మి — నాథా! అయ్యది యెఱింగింపరా?

భీమ —

ఉ॥ అంబురుహాయతాక్షి! విను, మా తురగాధిపు డంపె రాయభా
రంబు నదెట్టులన్న నినుఁ గ్రన్నన నాతని కిత్తుమేని గు
ర్గంబును వీడిపోవు దిశఁ గామిని నిన్ను నొసంగకున్న దు
ర్గంబును బాహుశక్తి వడిగా రసపుత్రుల గెల్చువాఁడనన్॥

ప్రథమంబు నాతండిట్లు బాపరసపుత్రులెల్లను కోపోద్రేకులై
యట్టి సందేశముఁ దెచ్చినవానిని వధింప యత్నింప నేను
వారించితిని. అంత నాతం డింకొకవిధంబునఁ దెల్పెను.

పద్మి — ఔరా! యాతురుష్కపు రక్కసుండెంతఁ దలపెట్టెను. తొల్లి
రావణుండు సీతను దొంగిలిపోయెనని యాతండు నన్ను దొర
తనంబున గొంపోవ నెంచెనుగాని పరకాంతాపహరణంబున
రావణుండు ప్రాణంబుల గోలుపోయెననిదలంచలేదు కాబోలు
నాథా! రెండవ తెఱం గెద్ది?

భీమ — కాంతామణీ! భవదీయజగన్మోహనాకారం బాకృష్టాంతరీ
చూపి నేత్రోత్సవం బొనరించిన నాతఁడు ముట్టడి మానిపోవు
నని. ఇందులకు మే మనుకూలించితిమి

పద్మి— ప్రాణనాథా! కాంతలకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచేఁగదా నాకెఱింగింపక మీరొకరుల కనుకూలించి నాకవమానంబు సంధిల్లఁ జేయఁ దలంచితిరి.

భీమ— సాధ్వీమణీ! ఊరక నిట్లు పలుకకుము. నీదివ్యమోహనాకారంబు న్యులకు నగుపడుటయే నాకు మిక్కిలి మానహానికరము కాదా? అందుకను

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగాఁ దనరు తెనుఁగు
లెన్ని యేన్నాఁట నుండియో యున్నయట్టి
మన స్వతంత్రత విడనాడి మనఁగవలసి
వచ్చె నేఁడిపు చింతిల్లి వగవ నేఁటి!

పద్మి— నాథా!

తే॥ గీ॥ కలలయందైనఁ బరుని నేఁగాంచి యెఱుఁగ
నట్టి మందైనఁ బరులు నన్నెఱుఁగలేరు
కాన నేనొక్క మ్లేచ్ఛుని కంట బడుట
కల్ల నను వానిఁ జూచుట కల్ల కల్ల॥

స్వాతంత్ర్యాభిమానంబున నైన యగ్నినురుకమన్నను నురికెదను గాని నేనొరునికంటఁబడి యాతని మనంబున దుర్బుద్ధి సంకురింపఁ జేయనొల్లను.

భీమ— ప్రేయసీ! నీవాతని కంట బడి యవమానంబు నొందకున్న పోనిగాని యద్దమందు నీప్రతిబింబం బతనికిఁ జూపెదవా?

పద్మి— ప్రాణేశ్వరా! ఆతఁడు కేవలము నన్నుఁ జూచిన నొకటియు లేక నాప్రతిబింబంబును జూచిన నొకటియునా?

భీమ— తరుణీమణీ! నీ విందులకుఁ బ్రతికూలింపఁదగదు. అట్లుఁ బ్రతికూలించిన స్వాతంత్ర్యముకొఱకు మరలఁ బోరాటము నివ్వ

టెల్లురు. ఏల వృథాజనవినాశనమును, ధనవ్యయము నొన రించుకొనవలయు?

పద్మి—నాథా! భర్తయనుజ్ఞ మీరుట పాతివ్రత్యలక్షణంబుగాదు. కావుననందులకు నే నంగీకరించితిని. నా కిప్పుడు బొమగట్టకుండ నాప్రతిబింబం బతనికి గనుపఱుపుడు.

భీమ—రేపు సూర్యోదయంబున నే భవత్ప్రతిబింబ సందర్శనార్థంబు చక్రవర్తి రాఁగలఁడు.

సేవిట కిను దెమ్ము. చాలకాల మైనది. నేఁ బోయెదను. (నిష్క్రమణము)

తృతీయాంకము.

రాజపుత్రుల సభ.

(ప్రవేశము)- భీమసింగు, గోరాసింగు, జయదు, ప్రతాపసింగ్, సమర, దుర్గ, అజిత, బాదూల్ సింగు, సాగిరి, మొదలగువారు.

(ప్రవేశము-భయకంపితుఁడై యల్లాయుద్దీనుఁడు.)

భీమ—చక్రవర్తిగారు! విచ్చేసితిరా? అదిగో పద్మినీదేవిని జూపుడు.

అల్లా—(భయముతోఁ దిక్కులు చూచుచు బాగుగఁజూచి) భీమసింగ్ మహారాజా మీరు నాకొసంగిన మర్యాదలకుఁ జాల సంతోషించినాను. మీ ధర్మగుణమును నెన్న నెవరికి శక్యము? కాకున్న నొంటిగావచ్చిన శత్రురాజునకు నెంతయో మర్యాద నెవరు చేయుదురు?

(సింగులు చక్రవర్తిని గత్తులతోఁ గొట్ట యత్నించుదురు)

భీమ—చక్రవర్తిగారు! నేను మీచేతఁ బొగడ బడుసంతవాఁడనా? (సింగులవైపు జూచి) సింగపుత్రులు లధర్మము నొనగెట్టుకొందురా?

చక్రి—ఇంక ముందు మీరును నేనును స్నేహభావంబున నుందుము.

భీమ—మంచిది. మీయిష్టానుసారముగ నట్లే యుందము. (సింగులవై పుజూచి) అధర్మప్రవర్తనము మానుఁడు.

చక్రి—అట్లును. ఇదివరకు మీయెడ నధర్మముగానే ప్రవర్తించితిని. క్షమింపఁ వేఁడెదను.

భీమ—ఇంతలకు క్షమింప నేల? మీరలింక యధర్మంబునుమానుఁడు.

(అనుచు చక్రివర్తియు భీమసింగును ముందుకుఁబోదురు.)

(తెరవాలును)

(అంతలో యల్లాయుద్దీనుయొక్క సైనికు లాకస్మికంబుగ వచ్చి భీమసింగును బట్టుకొందురు.)

భీమ—(రోషభయాశ్చర్యంబులతో)

శా॥ ఔరా! తల్లిదకు లెంచెడమా! సమాదగిర్వాంధా! తురుష్కాధమా మారాజన్యులు నిన్ను బంపుటకునై మారొక్కన్నఁగాపాడితే ద్రోహా! తెల్లలము గి న్వడి పక్క! కొంపోవ నుంకించితే శ్రీ! నమ్మి నిను కాలుసన్నిధిక సక్షించఁగ్రితక్ బంపెదక్॥

ఇల్లా—ఓరీ రాజపుత్రాధమా! నిన్ను డిల్లీకి ఖైదీగాఁ బట్టికొనిపోవు చుంటిమి. పద్మిని నీసంగతి వేని నిన్ను విడచెదము.

భీమ—(క్రోధముతో)

ఉ॥ ఓరిమహాగ్రకల్మషుడ! యోరి పరాక్రమహీన! క్రూర! యీ ధారుణి సూర్యవంశజులు ధర్మముదప్పరు రంచు నెంచి యీ తీరున మీ పెట్టుఁగకియె తెంపునఁ గారులు కూయసాగితే? వారక నిన్నుసం జదిపి భారముఁడ్రోచెద భూమిదేవికిక్.

అల్లా—చాలు, జాలు, అల్లా పద్మినితో సంగస్రుగా! నిన్ను ఢిల్లీకిఁగొంపోవు చుంటిమి. (అని చేతులుగట్టి గిసికొనిపోదురు.)

చతుర్థరంగము.

భీమసింగుని చెఱసాల.

(ప్రవేశము) భీమసింగు. (విచారముతో)

సీ॥ సింహంబునైనను సింహనాదమొనర్చి
సంహరించెడు భీమసింహబలుఁడ
మదకరీంద్రమునైన నెదిరించి విదలించి
తుదముట్టఁజేసెడు దోర్బలుండ
ఖడ్గినైనను వాడి ఖడ్గంబునను గడి
కండలొనర్చెడు ఖడ్గధరుఁడ
బెబ్బులినైనను నిబ్బరంబునఁ బట్టి
తబ్బిబ్బుఁజేయు ఘనాగ్రాక్రముండఁ
తే॥ గీ॥ కాలవశముననో కాక కర్మవశము
చేతనో చెఱసాలలోఁ జేర్పఁబడితి
వంచనమొనర్చు నా మ్లేచ్ఛవంచకముల
పంచఁ బంచాననంబు నైనఁ జాలను.

నలినకళత్రపవిత్రకులదుగ్ధవార్ధిచంద్రా! రామచంద్రా! సద్గుణసాంద్రా! భవద్వంశసంభూతుండ నగు నన్ను కారాగృహవిముక్తునిఁ జేయ భరమా? హా! చిత్తూరుపురవరేణ్యమా! సకలకళాపరిపూర్ణుం డగు హిమాంశుండు తన చంద్రికలఁ బ్రచురింప రజతపుసిరుచే మెఱుంగిడఁ బడినట్లు గన్పట్టు నీ కలధౌతమయ సౌధంబుల గన్నులారఁ గని ముదంబందు సద్భాగ్యంబు నా కింతటితో సరియేనా? దిగంతవిశ్రాంతకీర్తి

వంతులగు భవత్ప్రియ తనూజులను నిశ్శాంత సంతోషస్వాం తుండవై పరిపాలించు దశ నేటితో సరియేనా? పుట్టుపుం దొట్టి భవదశేషకరుణా దత్తసర్వ సస్య ఫలంబుల ననుభ వింపుచు మాతృరక్షణ పరాయణ బిరుదాంకితుం డనగుట యీదినంబుతో సరియేగదా? నేత్రోత్సవదాయకంబులగు నీశాఖోపశాఖకు సుమపల్లవఫలకలితంబు లగు నానావిధ మహీజ సందోహావృతోద్యానవనంబులందు విహరింపుచు నిరంతరముఁ గుతూహలుండనగుట కిక ముందు నేను నోచు కొనలేదుగదా? హా! నిన్ను గని ముదంబును నేత్రయుగ్మంబు దుర్మార్గుండైన చక్రవర్తి తీయనుండెను సుమా! నవరత్నస్థా పితంబగు కోటీరంబు ధరియించు నీశిరము నేఁడా ముష్కరతల వరుల కరవాలంబులకు గురియగునా?

హా! పద్మినీ! నిరంతర మందస్మితంబగు నీముఖారవిందమ మరందంబు గోరుట కికనే నోచుకొనలేదు సుమా! భవ ద్వియోగానల సంతప్త మానసుండనై నే నిసిబిడాంధకార బంధురంబగు చెఱసాలలో వసటనొందు దుర్వార్తనాకర్ణించి యెంతసంతాపఁ పడుచుంటివోగదా! హా! పతివ్రతామణీ!

పద్మినీ! శ్రవణానందసంధాయకంబగు నీమృదుమధుల భాషణంబులచే నమందానందకందళిత హృదయారవిందుం డనగు భాగ్యంబీనాటితో సరియేగదా? ఏముష్కరుండు నీదివ్య సుందర విగ్రహ ప్రతిబింబ సందర్శనోద్భవ కూరిరమార పిశాచ గ్రస్తుండయ్యెనో యాదుర్గుణాంధునిచే నీప్రియభర్త మృత్యు దేవతా వశీకృతుడుగాఁ జేయఁ బడినఁ దత్పతి వియోగ దుఃఖవార్నిధిఁ దరియించుటకు నీకొండు సాధనంబు లేదుగ దా! ఛీ! యేమి చేలకైవడి వాపోవుచుంటిని! ఓరీ! ఘాతుకా! ఘాదుకా! విశ్వాసఘాతుకా! భ్రష్టాగ్రేసరచక్రవర్తీ! నిష్ఠురా!

యీఘోర సంగరారణ్య సంచార పంచాననంబగు నీభీమసిం
హునువధించునది ? ఇదిగో, యమపాశతుల్యంబగు మద్బాహు
పాశంబులచే నిన్ను విగతజీవునిఁజేసెదను. వృథాపౌరుషమా !
యేల నాయందు నిల్చెదవు ? క్రోధమా ! నీకు వేఱొండుస్థా
నంబు నిప్పుడు లేదా? ఆశాపిశాచమా ! నీదారిని నీవు పొమ్ము.
ఇంక నెక్కడి చిత్తూరు రాజ్యము! స్వాతంత్ర్య లక్ష్మి! యిక
నీకుఁదగువారి ననుసరించుము. హా! పద్మినీ! హృత్పద్మినీ ! నీ
వేసామాన్య పురుషునినైనఁ గరగ్రహణం బొనరించుకొనిన
యెడల నీదుస్థితి నొందకుందువుగదా! నీసుందరప్రతిబిం
బమును బరునకుఁ జూపిన యీఖలునకిట్టి యనర్థ రాకుండును
గదా? ఛీ! విచారమా! మఱల యేల నాయందు జేరితివి. ఐహిక
సౌఖ్యాభిలాషమా ! యిక నీవు నన్నుశూన్యురాలనగుము. స్వర్గమా!
నీవు కరతలామలకమగుచుంటివిగదా. (ప్రవేశము) అల్లాయుద్దీ
నుఁడు) ఆహా? మఱల నదిగో యీపాతకి వచ్చుచున్నాడు.
ఔరా! యీతఁడెట్టిదురాశాపిపాసనోగదా? పంచ మహా
పాతకయుక్తంబగు నాతని ముఖంబును జూడఁగూడదు. నేత్ర
ములారా! యిక మీదృష్టిని విసర్జింపుఁడు. శ్రవణకుహరము
లారా! యిక మీశక్తిని విడువుఁడు.

(ప్రవేశము:— అల్లాయుద్దీనుఁడు, రహిమాన్‌ఖాన్)

అల్లా.— ఓరీ! కాఫర్ రాజపుత్రా! నీకుఁ బ్రాణములపై నాశగల
దేని పద్మినిని మాకర్పించుము.

భీమ.— ఓరీ! కామాంధీభూతచేతస్కుఁడా! యింతవరకు నీవు మా
నాభిమానములుగల వీరపురుషుండ వనుకొంటిమి గాని యిట్లు
గుప్తకార్యధౌరేయుండవని యెన్నండును దల్పలేదు. రస
పుత్రులకు మానాభిమానము లేతలిదండ్రులని యెఱుంగుము,

మః పరభార్యాసక్తి నిష్కళంక యనుచుఁ భావంబునం జెందవో
పరువా యిట్టుల గోరజాలితివి యోపాపాత్మ! చండాల! నీ
శిరము న్ద్రుంపక సాగనంపితిమిరా చింతింప లేవేల? స
త్తకుఁ శిం బద్మినిఁ జూడవచ్చినపుడో దాంభ్రవతా! ముష్కరా!
చేత ఖడ్గంబుఁబూని శౌర్యవంతుండవై తివేని మాతోఁడి ధర్మ
యుద్ధం బొనరించి జయంబు నొందుము.

"నిన్నుఁ జంపెద" నని నంత మాత్రమున నితుచ్ఛప్రాణం బుల
కళపడి వీరపతివ్రతామణియగు పద్మిని సస్పంచి సూర్యకులంబునకుఁ
గళంకంబు దెత్తునని కలలోనైన దలంపవలదు.

అల్లా — అట్లనా మంచిది (రహిమానుఖానుతో) రహీం! ఎఱ్ఱగా
గాల్చిన యినుపకడ్డీలచే నీతని కన్నులను బొడిచి వేయుము.

(రహిమాను కాల్చిన యినుపకడ్డీలను దెచ్చి భీమసింగుకన్నుల బొడువు
టకు సిద్ధుడై యుండఁగా సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ — మహాప్రభూ! ఎవరో రాజపుత్రుండు మీకు సందేశము
దెచ్చినాఁడు.

అల్లా — రాజపుత్రుడు సందేశము దెచ్చెనుగా? రహిమాన్! రాజ
పుత్రుండెవరో రాయభారము దెచ్చినాఁడు. వధ నాపుము.

(రహిమాన్ అట్లుచేయును.)

(ప్రవేశము) దుర్గసింగు.

అల్లా — రాజపుత్రా! ఆకుర్చీపై కూర్చుండుము. (దుర్గసింగు కూర్చుం
డును.)

దుర్గ— చక్రవర్తిగారూ! మహారాణాగారు మీకు రాయభారంబుఁ బంపిరి.

అల్లా— ఏమని పంపిరి ?

దుర్గ— "భీమసింగు మహారాజుగారిని విడిచెదరేని భర్తసంరక్షణార్థము పద్మినీదేవిగారుమిమ్ము వివాహమాడ నిశ్చయించుకొనిన దని

అల్లా— వహ్వా! నన్నుఁ బద్మినీదేవి పెండ్లి యాడునుగా? శబాస్ మంచిది. ఇంకేమని పంపిరి.

దుర్గ— అందులకు మీ రనుకూలించిరేని—

అల్లా— అనుకూలించ కేమి? నే పసుపాట్లన్నియు నా పెండ్లి కేగదా?

దుర్గ— అమెను సాగనంపుటకు రాజపుత్రస్త్రీలందఱు పల్లకీలలో నెక్కివత్తురు. వా రేడువందలకన్న నెక్కుడుగా వత్తురు.

అల్లా— (తనలో) ఏడు వందలమంది వచ్చెదరుగా! వీరికందఱకు దగు పరిభవం బొనరింపవలయును. (ప్రకాశము) అయిన

దుర్గ— వారు ఘోషాస్త్రీలుగాన మీ సైనికులలో నెవ్వండును వారికి గనుపించఁగూడదు. వారందఱికిఁ బ్రత్యేకముగా డేరాలను వేయించవలయును.

అల్లా— మంచిది. తరువాత!

దుర్గ— పద్మినీదేవిగారు తనభర్త నొక్కసారి కలసికొని మాట్లాడి తదుపరి మీయధీన యగును. ఇందులకు మీ రంగీకరించవల్లయు. ఇదియే సందేశము;

అల్లా— సరే మంచిది. పద్మినీదేవిని సాధ్యమైనంత త్వరలోఁ దీసికొనిరండు.

తుర్గ— అల్లనే శీఘ్రకాలములోనే తీసికొని వత్తురు. ఇక నేను సెలవు పుచ్చుకొనియెద. (నిష్క్రమము)

అల్లా— రహీమాన్! చూచితివా! రాజపుత్రులు మనధాటికి వెరచిరి పాపము వారల్లు మొదటనే పద్మిని నిచ్చిన నింతయవస్థ (జెంద కుందురు గదా! నేఁడు నాకు బద్మినీ పొందు లభించునుగదా! నే నిఁక నలంకరించుకొనుటకుఁ బోయెదను. నీవును రమ్ము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

(తెరలో పల్లకీమోత) (ఒక పల్లకీ భీమసింగుకడకు వచ్చును)

పల్లకీమోయువాడు.—

భీమసింగుమహారాజుగారూ! పద్మినీదేవిగారు' అల్లాయుద్దీనుని పెండ్లాడినను మిమ్ము రక్షించుటకు నిశ్చితురాలైనది. మిమ్ము నొక్కసారి చూచిపోవచ్చినది:

భీమ.— ఆ! ఏమి! పద్మినీ యల్లాయుద్దీనుని బొంద నిశ్చయించినదిగా! ఔరా! స్త్రీలెంతటిసాహసురాండ్రు, ఛీ! ఆసురాత్మురాలి మోము నేఁ జూడ నొల్లను.

గోరా— (పద్మినీవేషముతో) మహారాజా! నేను గోరాసింగును మీరీపల్లకీయందుఁ గూర్చుండి పారిపొండు.

భీమ— (గోరాసింగును కౌగలించుకొని) గోరాసింగ్జీ!

ఆ! వంచనఁ జేసి నన్నుఁ జెఱఁబట్టిన వంచకులైన వారి వంచించియు నీవు నన్నిటుల శీఘ్రమె మ్లేచ్ఛులబారినుండి ర

క్షించితివయ్యా! యిప్పు డట కేగుము పట్టము చక్రవర్తినిం
ద్రుంచుము శత్రుసైన్యముల, దోర్బల సింహ ప్రతాపసింహమా॥

(అని భీమసింగు పల్లకియెక్కి పోవును)

(తెరలో) మోసము. మోసము. భీమసింగు పారిపోవుచున్నాఁడు.

గోరా.—ఓరీరి తురుష్కపాంసనులారా! ఎందుబోయెదరు! రండు. సన్నెదుర్కొని పోరాడుఁడు. (అని తెరలోనికరిగి మరల గాయములచే నిండిన దేహంబుతో వచ్చి)

ఉ॥ ఎక్కడఁజూచినన్ దురకలే, కనుపట్టెడ దంతెగాని నా
కెక్కడ రాజపుత్రుఁడొక డేనియుఁ గన్పడ డేమిచిత్రమో!

(దేహమును జూచుకొని)

అక్కట! దేహమంత రుధిరావృతమయ్యెను, గాయముల్ కడున్
స్రుక్కఁ జేయుచుండె నింక సుంతయుఁ గాలుఁ గదల్పఁజాలనే!

(అని నేలపైఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ బాధ భరింతునే! పిపాస బారుచునున్నది నాల్క యుత్తరిన్
సాధనమొండు లేదు రణసాగరముం దరియింప నింక స
య్యో! ధృతిఁబాసితిన్ మరణయోగము దాపగునో! చిత్తోడ్రమా
నాథునిఁజూచుభాగ్యమయినన్ లభియింపదొ నాకు దైవమా!॥

హా! కుమారా! బాదూల్‌సింగ్జీ! నిన్నిఁక గాంతునో, కాంచనో. (అని పడుకొని యించుక మూర్ఛాగతుండగును.)

(రహిమాను ప్రవేశము)

రహి.—ఏమీ? ఈ రాజపుత్రయోధుండు మూర్ఛిల్లినట్లున్నవాఁడు. ఇతనిమాటలు గమనింప నీతఁడు బాదూల్‌సింగునకు దండ్రియై యుండనోపు. ఇది యే సమయము. ఈతనిని వధించెదను. (అని సిద్ధుండగునంతలో)

(తెరలో) బాదూల్‌సింగు—

ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా!

చం॥ పరుగిడ నేల? భండనము బాహ్మణవీధిగ దోఁచలేదొకో?
కఱకుకశారధార నసుకంగిను గోవులుగారు క్షత్రియుల్
పరరమణీలలామలను బట్టుట కాదిక మమ్ముఁ బట్టుటల్
గరువముజూపి కొల్లగొనగాఁ బురికాదికి మత్ప్రతాపమున్॥

రహి—ఎవరో రాజపుత్ర యోధుండు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆలస్యముఁ జేసిన నాప్రాణములు దక్కవు. (అని గోరాసింగును ఖండించి పాఱిపోవును.)

గోరా—హా! కుమారా బాదూలుసింగ్జీ!

(ప్రవేశము— బాదూలుసింగు)

బాదూలు—ఏమిది! "హా. కుమారా! బాదూలుసింగ్జీ" యనునార్త ధ్వని వినవచ్చినది. ఒకవేళ నాజనకునికేమియైన ప్రాణాపాయము సంభవించి యుండలేదుగదా? ఆయనకా ప్రాణాపాయంబు సంభవిల్లుట!

ఉ॥ భండనభూమియందుఁ గిరవాలము బూని యరాతివీరులన్
జెండుచు నిల్వ నప్పురుషసింహునకా ఘోరశరాగ్ని కోడఁడే!
యుంపజవాహనుం డనఁ నద్రిజనాయకుఁడైన నిమ్మహీ
ఖండమునందు మజ్జనకు గర్వ మడంపఁగఁ జాల రెవ్వరున్॥

గోరాసింగును జూచి (ఆయనపై బడి)

కం॥ జననీజనకులు బాల్యం
బున నే మృతినొందఁ గన్నపుత్రునివలెఁ బెం
చిన వాత్సల్యపయోనిధి
ఘనఘూ! నిను వీడి భువిని యధముఁడ నైతిన్॥

కం॥ జనకా! మానముఁబూని, క
దనభూమిని బడియు నీదుతనయుఁ డెట్లో ను
క్కనిమిషమైనను మాట్లా
డను నీ కిష్టంబు లేదొ లలితగుణేంద్రా ॥

హా! తండ్రీ! సుప్రతాపగుణరత్నాకర! శౌర్యరాశీ! దండధరునినైన భండనంబున మార్కొని దండితునిఁ జేయు నిప్రచండశౌర్యత్వంబీ ముండకొడుకులచే ఖండింపఁ బడెనుగా!

సీ॥ రిపుగజంబుల నెల్ల ధృతిఁబూని చెండాడు
సింగ్రప్రతాపకంఠీరవంబ!
యరివర్గకాననాంతరము దిగ్భ్రమ మొందఁ
గుంప మొందించు ప్రకంపనుండ!
యరివార్ధి చిత్తూరుపురలక్ష్మిపైఁ బొర్లి
రాకుండఁ జేసిన రక్షకుండ!
పూర్ణవిజయచంద్రుఁ బొడగాంచి పొంగు కృ
పాకర శౌర్యరత్నాకరుండ!
తే॥ గీ। వారిజాప్తకులోద్భవుల్ ముఖసరోజ
ములను ముకుళించి యూహానాంబుధిని రుధిర
భూషితుండవై యరుణితాంబుమహాబంధు
వట్లు గ్రుంకితే తండ్రి! చీఁకట్లు క్రమ్మ.

(ప్రవేశము — రసపుత్రులు)

బాదూలు సింగ్జీ! పరలోకగతుండైన వానిదలంచి పరిపరివిధంబుల విలపించిన లాభం బేమి? ఈవధకు గారణభూతుండైన రహిమానుని ద్రుంచవలయును గదా.

బాదూల్ — ఏమి! యీవధకు రహిమానుఖానుఁడా కారణభూతుఁడు

చ॥ కలుషమదేభమైన తురకకరిరిపు నారహిమానుఖాను నాఁ
కలిగొను సింహమస్లు పయి గంతిడి వక్షముఁ జీల్చి గుండియల్
కలఁచెద (గోరాసింగును జూపించి) జీవముల్ విడువఁ గల్గిన తం
డ్రికి రక్తతర్పణాం
బుల నిశిత తృప్తిఁ జేతు రణభూస్థలిసాక్షిగ సర్వసాక్షిగన్ ॥

రసపుత్రులారా! మీకీయనను నెందేని దాయుఁడు.
(నిష్క్రమించును.)

(రసపుత్రులు గోరాసింగును దీసికొని పోవుదురు.)
బాదూల్‌సింగు రహిమానుఖానును దరుముకొనివచ్చును.)

బాదూల్ — ఓరీ!

ఉ॥ బాల్యమునందె హీనకులబాలుఁడవై దరిఁ జేరి చిత్తచా
పల్యుని మ్లేచ్ఛనాథుని నపారముదంబున డించి "కోర్కెసా
ఫల్యము జేయువాడ"నని ప్రజ్ఞలు నల్కిన పంద! యుద్ధకౌ
శల్యము జూప వచ్చితివె? చంపెద నిన్నుఁ గుఠారధారచేన్.

సీ॥ దొంగవై పాంథుల దోపించు పనిగాదు
శూరత్వమును జూపు పోరుసుమ్ము
స్త్రీలోలుడవగుచుఁ జెలఁగుట కాదిది
రాజపుత్రులతోడ రణము సుమ్ము
క్షుద్రాత్ముకడ ముఖస్తుతులు సేయుట కాదు
దండిమహాక్షత్రియుద్ధంబు సుమ్ము
కాంతామణుల పొంత గంతులేయుట కాదు
మృత్యుదేవత చెంత నృత్యమిద్ది

తే॥ గీ॥ అగరు కస్తూరి గంధంబు లలది యంతి
పురములో భూషితుండవై పొంగుటయును

గాదు రక్తపరిసాధిత కాయుఁడ వయి
యమసదనము, జెందుట సుమ్ము కుమతి వినుమ॥

(యుద్ధ మొనర్చి వధియించును) (నిష్క్రమించును).

(కొందరు తురకవారు ప్రవేశించి సిహిమహానుఖాను శవమును దీసికొని పోదురు)

(ప్రవేశము—అల్లాయుద్దీనుఁడు, నాజరుజంగు)

అల్లా—నాజరుజంగ్జీ! మనసైన్యమంతయు నశించినది. సేనానాయకుండగు సిహిమహానుఁడు చచ్చినాఁడు. మనమిక హతశేషులైన తురుష్కసైనికులతోఁ బారిపోవుటయే యుచితము.

నాజర్—చక్రవర్తిగారూ. నేను మీయొద్ద నున్నంతవరకు మీకు యెట్టియాపదను రానియ్యను.

అల్లా—నీ వట్టియవెదవు. ఇట్టి మున్న సిప్రు యుద్ధంబొనరింపుము. నా దారిని నేఁబోయెదను. బ్రతికియుండిన నింకొకసారి రసపుత్రుల మదం బడంపఁగలను.

నాజర్—(తనలో) ఈసారి కింత యైనది. ఇంకొకసారి యుద్ధమునకు వచ్చునఁట.(చక్రవర్తిని పట్టుకొని)నామాట లాలకింపుఁడు శత్రులచే జయింపఁబడి పారిపోవుటయుచితము గాదు. నాప్రాణముల నిచ్చియైన మిమ్ము రక్షించెదను.

(తెరలో, బాదూల్ సింగు)

ఉ॥ ఘోరమథవు నొంటిగ జేసి చెరసాలను బెట్టిన యంతలోన మా
యోధవరుల్ భయంపడి పయోజముఖిం దగ నిత్తు రంచు నే
భూధవపాంసనుండు మది బొంగెను యాతని జూపు డీ వెసన్
సాధనఁ జేసి దున్మెదను, సంతస మందగి రాజపుత్రికుల్॥

(ప్రవేశము బాదూల్‌సింగు)

ఓరీ! తురుష్కాధమా! కంటబడితివిరా!

(అల్లాయుద్దీనుపై కేగి)

ఉ॥ ఆజిని ధైర్య మూని వనజాప్తకులోద్భవశూరకోటికిన్
దేజముఁ బీడజేయఁ గడు తెంపునఁ బోరఁగ జాల కిట్టులన్
సాజములైన ధీరగుణసంపదలన్ మునుగంగఁ బాడిమే?
గాజులు చేత నేసికొని ఖడ్గము వేఁ దృజియింప నేర్తువో?॥

(అని పైకి బోవును)

నాజరు—(బాదూల్‌సింగున కడ్డమువచ్చి) మిత్రమా బాదూల్‌సింగ్జీ!

బాదూలు—(అది వినకయే చక్రవర్తి నుద్దేశించి,

ఉ॥ ఓరి మదాంధకార! మదనోజ్జ్వలతాపము హెచ్చ హెచ్చఁగా
వీరపతివ్రతామణిని భీమమృగేంద్రుని ప్రాణనాయికన్
గోరఁగ లేదె! ఏల నిటుఁ గుందుచు సంగరసీమఁ బాసితో
కోరికమీరి గొన్మ యిదిగో యిడుచుంటిని మృత్యుకన్యకన్ ॥

(అని మరల చక్రవర్తిపై కేగును)

నాజరు—(మరల నడ్డము వచ్చి బాదూలుసింగును బట్టుకొని)

మిత్రమా! నేఁడు నీవు చక్రవర్తికి రాయభారం బిడ నేతెంచి నప్పుడు నాతో నెనర్చిన మైత్రిని దలంచి మిన్నకుండు వాడను గాను. నాప్రాణంబులనైన ధారవోసి చక్రవర్తిప్రాణంబులఁ గాపాడెదను. నాతో బోరి నన్ను జయించి చక్రవర్తిపైబొమ్ము. కాకున్న నీప్రాణములు దక్కవు.

బాదూల్—మిత్రమా! నాజరుజంగ్జీ! మంచిది. నిన్ను జయించియే చక్రవర్తిని వధింతును. యుద్ధమునకు రమ్ము.

(ఇరువురును కత్తియుద్ధము నొనరించుదురు)

(తెరలో)

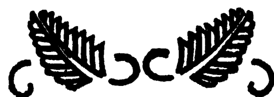
చ॥ ఇను డపరాంబురాశి నిదియే వడిఁ గ్రుంకెను మ్లేచ్ఛ సైనికుల్
రణమహిఁ బాసిపోయిరి దురంబున నోర్వక శోక భీతులై
వనరుహమిత్రవంశజు లపారముదంబున మున్గి రాజనా
ర్ధనుని కృపాతిరేకమునఁ గ్రొన్నన యుద్ధము నాపుడింతటన్ ।

బాదూల్ — మిత్రమా! ఎంతపోరిన నిరువురము సమానుల మైతిమి. నేఁడు నీవుండఁ బట్టి చక్రవర్తి ప్రాణములు నిల్చినవి. యుద్ధము నాపుటకు ననుజ్ఞయైనది. ఇక నేఁబోయెదను.

నాజరు — మిత్రమా! నన్ను జ్ఞాపకము నుంచుకొనుము.

(బాదూలుసింగు నిష్క్రమము)

అల్లా — (నాజరుజంగును కౌఁగలించుకొని) నాజరుజంగ్జీ! నేను నీవు నా కొనరించిన మేలునకుఁ దగినమేలును జేయుగలనా! మన మీ భద్రగజ మెక్కి ఢిల్లీకి పోదము

రసపుత్రకదనము

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము:— సభామందిరము.

ప్రవేశము:—భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, దుర్గసింగు, బాదూల్‌సింగు, అజేయసింగు మొదలగువారు.

భీమ — రసపుత్రవీరులారా! తురుష్కులు నిశ్శేషముగా బరాజితు లైరి. సమరభూమియందు ధైర్యంబునుజూపి శాత్రవుల నుక్కడించిన యోధాగ్రేసరులకుం దగు బహుమానంబు లొసంగితిమి. కాని (లేచి బాదూల్ కడ కరిగి) బాదూల్ సింగ్జీ!

మ॥ మనచిత్తూరురమాస్వాతంత్ర్యమునకుం బ్రాణంబు లర్పించె నీ
జనకుం డాహవకేళియందు మది నుంచనోపకు దుఃఖంబు, నీ
కు నితాంతప్రియుడైన తండ్రి మఱి నాకున్ మిత్రుం డా నెంతయున్
దనువుల్ రెండగుగాని యిర్వురము నెంచన్ మిత్రమా యొక్కటే॥

మఱియు నో రాజపుత్రయోధులారా!

క॥ సంగరమున మనగోరా
సింగడఁగిన కొఱఁతమనకుఁ జేర్పని బాదూల్
సింగున కొసంగితిని జతు
రంగబలాధ్యక్షతను నిరాటంకముగన్॥

బాదూల్—భీమసింగుమహారాజా! మీకు నాపైఁ గల్గు ప్రేమా విశేషంబున నా కీసర్వసైన్యాధ్యక్షత్వము నొసంగితిరి. కాని సన్నుతించిన యోధాగ్రేసు లెందరీసభను లేరు? అయినను నే సుందరికింటె నధికుఁడనని గర్వపడనవసరము లేదు. ఏలయన

తే॥ గీ॥ మిత్రులందరికంటెను మించి యధికు
డౌచు నుండంగ నెంచువాఁ డనవరతము
సుందరీకని విధేయుఁడై సట్టులేని
తన మనోరథమీడేసు ధరణియందు॥

తే॥ గీ॥ దీనిభావము గ్రహింప లేనివార
లించుక మహద్దశ ననుభవించి రేని
యింతఁగాల్చుకి మన నొడలంతఁ గాల్చు
కొనుచు గర్వాంధులై నశిఁ గోలుపోరె?

భీమ—సభికులారా! మన రాణా లక్ష్మణసింగునకు స్వయముగాఁ బరిపాలించు వయస్సు సమీపించినది. కతిపయదినములలో స్వపరిపాలన మొసంగ నిశ్చయించితిని. (లక్ష్మణసింగువైపుఁ దిరిగి) కుమారా! లక్ష్మణసింగ్జి! నేఁగరపు వాక్యంబుల శ్రద్ధతో నాలకించి తదానుసారంబుగ వర్తింపఁగలవు.

చ॥ ధర జననాథు లెప్పుడును ధర్మము దప్పక కూర్మిఁ గల్గియుఁ
నరులకు నెల్ల సౌఖ్య మిడి న్యాయముఁబూని కృపాసముద్రులై
దురితవిదూరులై రణకుతూహలులై ప్రజలెల్లఁ దమ్ము భూ
వరులని మెచ్చ రాజ్యముఁ బాలనసేయుచు నుండఁగావలెన్॥

చ॥ ప్రజలకు గల్గు నాపదలఁ బాసి దురాత్ముల శిక్ష సేయుచున్
సుజనుల సన్నుతించి నిజసోదరబృందమువోలెఁ జూచుచున్,
భుజబలశక్తిమై రిపులఁ బోరున మారొల్కొని, ధైర్యమూని ది
గ్విజయమునొంది దేశమును గీర్తివహించియు నేలఁగావలెన్॥

ఉ॥ అన్నవిహీనులై జనుల నన్నసమృద్ధులఁ జేసి సత్వసం
పన్నుల సన్నుతించి మహిపాలురతోడను మైత్రిమై దురా
పన్నుల భీతిఁదీర్చి నరపాలురు మిక్కుటమైన పన్నులం
గ్రన్ననదీసి యెల్లరను గష్టనివృత్తులఁ జేయఁగావలెన్॥

ఇట్లురాజ్యంబుల నేలువారు సర్వజనసన్నుతులై దైవము కంటె నెక్కుడుగాఁ జూచు కొనఁబడుదురు. అట్టిమహిపాలురు కాలవశమున స్వర్గస్థులైనను మృతజీవులగుదురు యిట్లుగాక కొందఱు,

మ॥ అరయన్ జాలరు ధర్మ కార్యముల గర్వాంధత్వసంప్రాప్తులై
కరుణన్ లేశమునైన లేక ప్రజల గష్టాత్ములంజేయుచుం
బరులన్ బాధలఁ బెట్టుచుండి భువి దుర్మార్గత్వమగ్నాత్ములై॥
ధరణీపాలురు క్రూరచిత్తులగుచున్ దా మేల రే రాజ్యముల్?

అట్టి పుడమిపతులు దుర్గుణాంధులై తామొందెడు స్వల్పసౌఖ్యములకే విట్టవీగుచు నిరంతరము ధనధాన్య సంపన్నుల గృహంబుల దోపించుచు చోరాగ్రేసరులై ప్రజల కెంతయో యవమానంబొనగూర్తురు. అట్టి నిరర్థక రాజనామాన్వితులను జను లనిశంబును దూషించుచు వారెప్పుడు మృత్యుదేవతపాల బడుదురా యని యెదురు చూచుచుందురు.

ప్రవేశము:—విక్రమసింహుఁడు

భీమ—పురుషశార్దూలా! మీరెచ్చటనుండి యెక్కడంబున నిచ్చటి కరు దెంచిరి? మీరెవ్వరు?

విక్ర—భీమసింగు మహారాజా! మచ్చారిత్రం బతి విచిత్రంబు.

తే॥ గీ॥ జయపురిని క్షత్రియుండనై జనన మొంది
యస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
పొట్టకోసమై యాజయపురిని వీడి
చక్రవర్తినిఁ గొల్వంగఁ జనితి నచట॥

క: అంత జలాలుద్దీనుఁడు
సంతసమున నాకు నొసఁగి సైన్యాధిక్యం
బెంతయు సన్మానంబును
బంపెంబునఁ గాంచినాఁడఁ బార్థివ చంద్రా॥

ఉ॥ అంతట. గొంత కాలమున కాతుని కోధపుఁ బంపెఁ బుత్రునిన్
సంతసమొప్ప దేవగిరినాథుని దర్ప మడంప పెంటనే
నెంతయు సైన్యసంఘముల కెల్ల ముదంబున నాయకుండనై
వింతగఁ గూర్చితి స్థయము వే యుపరాజున కాహవంబునన్॥

అల్లాయువరాజైన యల్లాయుద్దీనుఁడు విజయోన్ముఖుండై పిన తండ్రియైన జలాలుద్దీనుని వధింప యత్నించి యనర్థకార్యంబున నా సాయం బరసెను. అందులకు నే నంగీకరింప కుండుటచే యెట్టకేలకు దానుతత్కృత్యం బొనరించిన యల్లాయుద్దీను డు నన్నుఁ గారాగృహప్రాప్తుని జేసెను. నే నచ్చటనుండి పలాయితుండనై రామదేవుని కొల్వు జేరి యాతఁడు మీ కంపిన లేఖలను మార్గమధ్యంబున బోఁగొట్టుకొని యీపురిఁ జేరి చిదానంద యోగి వేషంబున నుంటిని.

భీమ.—ఏమీ! చిదానంద యోగి యన మీరేనా! అయ్యో, మీరు మా కెంతయో సాయం బొనరించితిరి. అందుకు ప్రత్యుపకారం బేమి యొనర్పగలను?

విక్ర—మహారాజా! మీరు నాకేమియు: బ్రత్యుపకారముఁ జేయ వలదు. నన్ను మీ కొల్వులో నుంచుకొనుటయే చాలును.

భీమ—శూరోత్తమా! ఇప్పటినుండి మాయొద్ద నొక సైన్యోపనాయకుఁడవై యుండుము.

ప్రవేశము—యుద్ధభటుఁడు.

భటు.—మహారాజా! చక్రవర్తి సేనలన్నియు నెక్కుడుమ్మడి నాకస్మికముగా వచ్చి మనకోటను ముట్టడించినవి.

భీమ——ఏమీ! చక్రవర్తిసేనలు కోటను ముట్టడించినవిగా! రసపుత్రులారా! వింటిరా! ఆశ్చర్యము!

విక్ర——రాజాగ్రణీ! ఇందుల నాశ్చర్యమే మున్నది? అల్లాయుద్దీనుఁడు తాను బరాజితుండైన కతమున బ్రజలాడు దూషణవాక్యంబుల విని లజ్జాక్రాంతస్వాంతుండై యెవ్విధంబున నైన మనల జయించి కీర్తినొందుటకు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడు.

భీమ——ఓరీ! చక్రవర్తి సైన్యము లెంత సమృద్ధిగ నున్నవి?

భటు——మహాప్రభూ! ఏమని చెప్పుదును? యెటు జూచినను నాలుగైదు గడియలవరకు వ్యాపించియున్నవి.

భీమ——(ఆలోచించి) యోధాగ్రేసరులారా! ఈమారు మనదుర్గంబు నిర్మూలం బగుట తథ్యంబు.

బాదూల్——మహారాజా! మీనోటనుండి యెప్పుడును వినని మాటలు వినవలసి వచ్చినవి. మనప్రాణంబులున్నంతవరకు రాజపుత్రులు దురంబున సురాసురుల నైనను గర్వభంజితులను జేయుదురని మీకుఁ దెల్లంబేగదా.

భీమ——అవును, నిశ్చయమే. యెట్లును మన కీ మారు వీరస్వర్గము తప్పదు.

బాదూల్——రాజా! అందుల కొవంతయుఁ గుందవలదు.

భీమ——అట్లు మన పల్లరము గతించిన మన యువతీమణులకుఁ దురుష్కులవలన మానభంగంబు సిద్ధించునుగదా.

బాదూల్——రాజా! సాధ్యమైనంతవరకు దుర్గము తురుష్కుల పాలఁబడకుండునట్లు యత్నింపుదము. అంతకుమించి మనవిధి రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లరకును "జోహరు" విధికృత్యంబు.

భీమ— ఆహా! దైవమా! తుదకు రాజపుత్రస్త్రీలకిట్టి దురవస్థను నగూర్చెదవా? రసపుత్రయోధులారా! చిట్టచివరకీ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి కెట్టి దుర్దశ రానున్నది' (తనలో) ఇక్కట్టున పాదుపాకు బాదాక్రాంతుండవైన— (పరిహాసముగా) చిత్తమా! యేమనుచుంటివి! యెల్లను మనకు యుద్ధంబు తప్పదు. బాదూలుసింగ్! నీవు సైన్యముల నాయత్తపఱచుము. రసపుత్రులారా!

తే॥ గీ॥ ప్రాణములపైని భీతిని బారఁద్రోలి
పోరుఁడీ మీరలాహవ భూమియందుఁ
బడిన మీయందు నొక్కఁడేవఁడును వారి
లందుఁ బదుగురు నెక్కొరూఁడ యవనిఁ బడరె?

తే॥ గీ॥ యెదురుగా మృత్యుదేవత యెదవుచున్న
దనుచు వెనుదీయకుండి యుద్ధమందు మూల
దాగినను మృత్యుదేవత తప్పగలదె?
వీరవరులార! రసపుత్రశూరులార!

ఇక సత్వరము మీరెల్లరు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుఁడు.

(నిష్క్రమము)

ద్వితీయరంగము:— సమరరంగ సామీప్యప్రదేశము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు.

భీమ—

చ॥ మనసు కలంగ సాగెను బ్రమాదము సంభవమౌనో యిప్డు నా
కనులకు నెల్లవస్తువులు కాంతివిహీనము లౌచునుండె న్నా

తనయులఁ దల్చినప్పు డమితంబగు సందియ మొందుఁ గల్గుచుం
డెను రణరంగమున్ విడిచి నేనిట వచ్చిన దాది యేలొకో! ॥

సీ॥ భూమ్యంబరంబులుఁ బొరలుచు రక్తసి
 క్తములైన యట్లు నేఁ గంటి నిపుడు
దశదిశలను బ్రతిధ్వను లెసంగిన యట్లు
 చిత్తంబు దిగ్భ్రమాయత్తమయ్యెఁ
దరుసమూహము లెల్ల సరిపీరులై తల
 క్రిందుగా నడచు నట్లిందుఁ దోఁచెఁ
బలుమారు వారిజాక్షుల రోదన ధ్వనుల్
 శ్రవణకుహరములఁ బ్రబలమయ్యెఁ
తే॥ గీ॥ ప్రళయదావాగ్ని యెల్లెడఁ బ్రజ్వరిల్లి
 సకలమును దగ్ధమొనరింప సాగినట్లుఁ
 దోఁచె మిన్నేదో మన్నేదో తోఁచ దిప్పు
 డివ్విధం బంతకును హేతు వేదియగును.

(ఆలోచించి) నేను దక్షిణవైపు కోటకొమ్మలను గాపాడుచుంటినే! ఈనిర్జనసీమ కెట్లు రానయ్యెను? (యోచించి) రిపుసైన్యధాటీ పలాయితుండనైతినా? అట్లేలనగును? యేదియో విషయము నాలోచింప వచ్చితిని. (ఆమ్మసంజే యుడి) హృదయమా! యేమనుచుంటివి! "దుర్గంబు తురకల కధీనంబైన నీవేమిచేయఁగలవాడ" వనియా? ఆ! ఏమి! దుర్గంబు మ్లేచ్ఛులకా యధీనంబగుట? అట్లెన్నండును సంభవింపదు. (ఆలోచించి) జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు గాన నొకవేళ నట్లైన చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి పరాధీనంబైన నేమిచేసెదను? రసపుత్రశూరులు తురుష్కులను కోటలోనికిఁ బ్రవేశింప నిత్తురా? భానుకులప్రదీప్తు లెల్లరును రణనిహతులైన గదా శత్రువులు దుర్గమును వశపరచుకొనుట! ఒకవేళ నట్లెల్లరు సమరమందు సంఘమరణము నొందిన రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లర కా తురుష్కులచే. మానభంగంబు సంభ

ల్లగలదా. ఔరా! రిపుపుత్రస్త్రీలకు మానభంగంబు చేకూరునుగా?
వారియెడ మానభంగింబుఁ దలపెట్టుట మండుచున్న దావానల
జ్వాలలను బిగియారఁ గౌగిలింప జూయుంజనునట్లగదా.

(తెరలో)

ఉ॥ దక్షిణదిక్కు కుడ్యములు ధారుణిఁ గూలఁ దొడంగె శాత్రవా
ధ్యక్షులు కోటగోడలఁ బ్రయాసముతో నెగబ్రాకు చుండె రా
దక్షిణ దిక్కుకుడ్యములఁ దా నతిధీరతఁ గాచు భీమహ
ర్యక్షము సంగరంబున విహార మొనర్చుట లే దదేలొకో?

భీమ——(ఆలకించి) ఏమీ! దక్షిణదిక్కు!! ప్రాకారంబులు సంరక్షించు
చున్న నన్నుఁ గూసకసైనికులిట్లు బలుకుచుండిరి. నే లేకుండుటఁ
జూచి యాతురుష్కులు ప్రాకారంబులమాపు మాపఁ గడంగిరి.
ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా! యిదియే వచ్చుచుంటిని.
ఇఁక మీప్రయత్నములు సాగవుసుమా. (అనికత్తినెత్తి క్రింద
వైచి నిర్విణ్ణుండై)

చ॥ బలరిపుమస్తకంబుల సభస్థలిపై కెగయంగ కంధరం
బులఁ దెగ వ్రేయుచో నయినఁ బోరున మత్తగజాళి తుండముల్
దలఁపక కోయుచో నయినఁ దగ్గరఁ గాంచుక యోని మద్భుజా
బలమది యిప్పుడిట్లు కరవాలము నెత్తఁగఁ జాలదయ్యెనే!
ఇవ్విధి మదీయదోర్బలం బెల్లఁ దరిగెనా! లేక

చ॥ సమరమునందు శాత్రవులఁ జక్కగ నుగ్గొనర్పకిట్లు డెం
దమున మహత్త్వసంగతిని దల్చుచు మిన్నక కూరుచుంటి నీ
సమయమునందు గాన "నికఁ జాలు యశో"స్సని తేగి ఖడ్గర
త్నమ నను వీడ నెంచితివె? దాసుసతప్పులు కావు మిత్రరిన్.

(కూర్చుండును)

ప్రవేశము:—పురదేవత

పుర— భీమసింగ్జీ! భీమసింగ్జీ!

భీమ—(దిగ్గున లేచి) ఎవరు నన్నుఁ బిలిచినది! (పురదేవతను జూచి యంజలిబద్ధుండై)

ఉ॥ ఆలముసం జరించి భయదాకృతిఁ దాల్చిన భూతిరాజ్ఞివో!
కాలవశంబునం జనులఁ గాలునిపాలికి సంపు దేవివో!
వేలకొలంది శౌర్యకలితుల పెంచిన యీ పురలక్ష్మివో! యికన్
గాళివొ! నీపదాంబుజయుగంబునకు బ్రణమిల్లెదన్ వెసన్॥

(మ్రొక్కును)

పుర—రవికులపుంగవా! నే నెవ్వతెనైన నేమి? మదభీష్టంబు సిద్ధింపఁ జేసెదవా?

భీమ— (తనలో) చూడఁజూడ నీమె పురదేవతయని స్పష్టమగుచున్నయది. (ప్రకాశము) తల్లీ! భవదీప్సితం బెయ్యదియో యెఱింగించిన నాశక్యమగునేని యొనర్చెదను.

పుర—భీమసింగ్! మన్మనోరథం బెట్టిదైన నేమి? యొనర్చెదవా?

భీమ—జననీ! భవదీప్సితం బెఱిఁగింపకున్న నెట్లు ప్రతిజ్ఞఁ జేయఁగలను? ఎట్టిదియో యెఱిఁగింప బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

పుర— రాజోత్తమా! సూర్యకులంబున కంతకును గీర్తికపుఁ దెచ్చుచుంటివి! నావాంఛితం బెట్టిదియో యెఱింగించినట్లయినఁ దమ చేతనగునట్లు సమకూర్చువా రెందరు లేరు? నేను నీయొద్దకే రావలసినయవసరమే మున్నది? నాకోరిక నెఱవేర్చెదవా? లేకున్న నింకెవరికడకైనఁ బోయెదను. (పోఁబోవును)

భీమ— తల్లీ! తల్లీ! ఈ సేవకుమానునిపైఁ గరుణ వహింపుము.

క॥ విలసిల్లెడు రాజ్యంబో
వెలగలభూషణములో, సువేసనలో, కో
పిలలో భవదీప్సితములు
తెలియంగాఁ జెప్పుము నాకు దేవీ! యుపహారా.

పుర—కుమారా! నీవు జెప్పినవానిలో నేదియును గాదు. నేఁ గోరునది నరబలిగదా.

భీమ—జననీ! నరబలియా? అందుకనేమి తక్కువైనది? జరుగుచున్నది మహాసంగరము కదా?

పుర—అయిననేమి?

భీమ—మనసునకుఁ దృప్తియగునట్లు నరులు దెగుచునే యుండిరి. అందారగింపఁగూడదా?

పుర—కుమారా! నేను ప్రేతభూముల సంచరించు భూతపిశాచవర్గములోఁ జేరియుంటిననియా నీ యభిమతంబు?

భీమ—అట్లయిన నోమాతా! నోరులేని జంతువుల బలి నొసంగుట నా యధీనముగాని నేను నరపాలకుఁడనైన మాత్రమున నస్మద్దేశమునందు సమానహక్కులతో జనన మొందినవారిలో నేరిని నీకు బలిసేతును? నేను నరపాలకుఁడఁగాని నరహంతకుఁడఁ గానుగదా. నాదేహముపై మాత్రము నా కధికారముగలదు. నన్ను నీ కత్తి కెఱగాఁ జేసికొని సంతృప్తి నొందుము.

పుర—భీమసింగ్జీ! వృద్ధాప్యంబు సమీపించిన నిన్నారగించిన నాకేమి తృప్తిగల్గును. నా కొకరిద్దరు గారు. పదునొక్కండ్రు గావలయును. కావున నీకుమారులలో పదునొక్కండ్రను బలినిమ్ము.

భీమ—తల్లీ! నాకుమారులనే కోరితివా! (ఆలోచించుచుండును.)

పుర—భీమసింగ్జీ! తడవయ్యెను. మరల నే నెల్లి దర్శనంబిత్తు.
(నిష్క్రమణము.)

భీమ—ఏమిా! ఇది కలయా! నిక్కవమా? నిక్కవముగా౯ బుర దేవతయే ప్రసన్నంబైనదా? (ఆలోచించి) ఆహా! నిజముగా నాదేవియే ప్రసన్నంబైనది. ఔరా! ఆమె నా కుమారులలో పదునొక్కండను గోరెనుగదా! రణభూమియందు వారలగతి యెట్లున్నదో?

ప్రవేశము.—శూరసింగు.

భీమ—శూరసింగ్జీ! రణభూమినుండి వచ్చితివిగదా! అందలి విశేషంబు లేమి?

శూర—మహారాజా! యుద్ధభూమియందలి సమాచారంబు సేవకుఁడు నుడువగలను. నాడర్ధరాత్రంబునం అక్బరు సకలసైన్య సమేతుడై యాకస్మికంబుగ దుర్గంబును ముట్టడించి మాసత్రయమునుండియు దానిని వశపఱచుకొనవలెనని బహువిధ ప్రయత్నంబు లొనరించుచున్నాఁడు. ఇట్లుండ నతం డశేషసైన్య సంధానంబులతో నరుదెంచి ప్రథమమునం బదునైదు దినములవరకును నంభోరాశికెనయగు నగడ్తను బూడ్చ యత్నించి యెట్టకేలకు సఫలీకృతమనోరథుం డయ్యెను. ఆట్లమ్మహాకార్యము నిర్వహించుకొని తదనంతరము దుర్గంబున కే దెసం జూచినను నాలుగుగడియల దూరమువరకు వ్యాపించియున్న చతురంగబలంబును, హయహేషధ్వనులును, గంధగజఘీంకారంబులును, భేరినినాదంబులును, దిగ్గజంబులదలంగ మ్రోగు గుణధ్వనులును గల్గి చూపరుల కపరిమితానందభయదాయకంబై యంభోనిధు లొక్కపెట్టునం బొరలి చిత్తూరుదుర్గమును ముంప వచ్చెనో యనునట్లు రసపుత్రశూరశిఖామణులకెల్ల

నత్యంత విషాదంబుఁ బొడమఁజేసెను. అంత నూతనముగా సైన్యాధ్యక్షతను వహించిన బాదూల్‌సింగీ తెఱఁగంతయు నవలోకించి దుర్గంబున కుత్తర ప్రాకారరక్షణార్థమై రణజిత్ సింగును, ప్రాగ్దిశా ప్రాకారంబులపై సంగ్రామసింగును, నపర దిక్కున దోర్దండమండితప్రతాపప్రాకారుండగు ప్రభాకరసింగును నిజసైన్యంబులతో నునిచియుంచి తాను సకలసేనల గను జాగరూకతతో సంచరించుచు సకలసేనాపతుల కెల్ల ప్రోత్సాహంబు గలిగించుచుండెను.

భీమ—(తనలో) దక్షిణవైపున నేను రక్షించుచుంటిని. (ప్రకాశము) ఇంతవఱకుదు నే నెఱింగినదే. తరువాత.

శూర—తరువాత నో రాజా! తురుష్కసేనాపతులు నాజరుజంగా దుర్గప్రాకారంబులపై నుండి సేనల రక్షించుచున్న రసపుత్ర సైన్యంబులఁ గని యొక్కింత నిరాశాయత్తచిత్తుండై మరల ధైర్యం బవలంబించి మ్లేచ్ఛసైనికుల నొక్కుమ్మడిఁ గోటకొమ్మ లకెగఁబ్రాక నాజ్ఞ యిచ్చెను. అంత నా రసపుత్రులు శితశరాగ్నిం బ్రజ్వరిల్లఁ జేసి రిపుసేనల నెల్ల దిగ్భ్రమఁ బొందఁజేసిరి. అప్పుడా తురుష్కసైనికు లెల్లరుఁ గలవరపడుచున ట్లా కదనభూమి నుండి నిర్భీకపాషాణంబున కెగురఁ గొట్టఁబడు తురకల శిరంబులఁ గని మత్తేభంబు లెల్ల నున్మత్తసంప్రాప్తంబులై తమ చరణప్రహారణంబుల స్వసైనికానీకంబుల నుగ్గొనర్చుచు తుండంబుల నెత్తుకొని ఘీంకారారవంబు గావించుచు రసపుత్రుల కత్యాశ్చర్యంబును, తురుష్కులకమితభయంబును జనింపఁజేసెను. అంత. కొంతవడికి నా యేనుంగు లున్మాదంబు త్యజించి వాని వాని స్థానంబులఁ జేరిన యనంతర మా మ్లేచ్ఛసైన్యాధ్యక్షుఁ డేలాకో దుర్గంబునకు దక్షిణదిశనున్న కుడ్యంబుల మాత్రముఁ గూల్చున ట్లానతి నొసంగెను, అంతఁ దురుష్కసైనికు లెల్లరు

దక్షిణవైపు ప్రాకారంబులఁ గూల్పఁదలఁబడిరి. అచ్చట నియమింపబడిన శూరాగ్రేసరుం డేలోకో యుండు లేకపోవుటచే శాత్రవు లొక్కసారి దలఁబడి గోపురం దగ్ధభాగంబుల నిర్మూలం బొనరించిరి. ఇత్తెఱంగంతయు నవలోకించి భవత్పుత్రులు పదునొకండ్రును అర్ధనిర్మూలంబులైన కుడ్యములపై నిలచి ధనుర్విద్యాకౌశల్యము సార్థకంబగునట్లుగాఁ దురుష్కసైన్యనాయకుల నెల్లఁ గృతాంతు నికేతనంబున కంపి తుదకు కుడ్యంబు లాకస్మికంబుగఁ గూలుటచేఁ గ్రిందికి లంఘించి కత్తియుద్ధం బొనరించి శత్రువీరుల ననేకులఁ జంపి తామును కీర్తిశేషులైరి.

భీమ—— హా! పుత్రరత్నములారా!

మ॥ జననంబాదిరి ద్వాదశాబ్దములవరకున్ సంగ్రామరంగంబునన్
దనువుల్ బాసిరి మీ చిత్తోడ్పురిని స్వాతంత్ర్యంబు నిల్పంగ; నా
కు నితాంతప్రియుఁడైన తమ్ము నొకనిన్ శ్మశానస్థలిన్ స్వేడి మా
కనిశంబున్ ఘనదుఃఖనీరధిని నాకీ ముల్లు చేకూర్చియున్॥

హా! వరతనూజులారా! తుదకు సంగరము మీ భంగపాటునకే సంఘటించినదా! నిత్యము భిక్షాటనంబు సల్పి జీవించు నేగర్భదరిద్రునికైన జనించిన నిట్టి రణమరణంబు నొందకుందురుగదా! అష్టైశ్వర్యంబులుఁ గలవారలింట జన్మించి యల్పాయువు లయిన నేమి ప్రయోజనము? జననీ జనకుల కిట్టి పుత్రశోకం బిడుటకేగదా.

చ॥ కనుపెదు బిడ్డలం గని యకాలపు మృత్యువువాతఁ ద్రోయఁగాఁ
గడఁగి మిముల్ రణంబున దగన్ రిపులన్ వధియింపఁ బంపితిన్
జడుఁడ శ్వపాకుఁడన్ సుతుల చావునుగోరిన పాపకర్ముఁడన్
కొడుకులు! నాపయిన్ మిగులఁ గోపముఁ బూనకుఁడయ్య వేఁడెదన్॥

హా! పతంగివంశోద్ధారకులారా! సప్తమాసములు మోసి కని యెంతయో శ్రద్ధతోఁ బెంచిన మీజననియొక్క శోకానలః బెట్లార్పఁ గలవాఁడను?

శూర — మహారాజా! జ్ఞానియు నెఱుంగిన మీరే యిట్లు బేలలై వాపో యిన నిఁక లోకంబున నితరులైన తల్లిదండ్రులవిషయమై యేమి చెప్పఁగలను.

భీమ — శూరసింగ్జీ! తదనంతర మేమైనది?

శూర — తదనంతర మో దేవా! యిట్లు పదునొకండుగురు నొక్కసారి పడయుట వీక్షించి శిథిలశేషంబులైన ప్రాకారంబుల భూమి చదరంబులఁ జేసి కోటలోఁ బ్రవేశింప సమకట్టు ప్రతిపక్ష సైన్యంబులఁ గని రసపుత్రసైన్యనాయకుండగు దుర్గసింగ్ అత్యంత కోపావేశంబున మండిపడుచు నిశితాసిపత్రంబును ఝళుఝళిం ద్రిప్పుచుఁ దగుసైన్యంబుతోఁ దురుష్కసైన్యంబులపైఁ జెలరేగి యనేకొక్క బాణపుంజంబుఁ బెక్కుమందిని నేలఁగ్రోయుచు శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతను వెల్లడిచేయుచుండ మ్లేచ్ఛసైన్యనాయకుఁడగు హసన్‌ఖానుఁడు తన సైన్యముల నొక్కుమ్మడిని రసపుత్రవీరుల నెదుర్కొన నుత్సాహ మిచ్చి శిథిల ప్రాకార రక్షకులైన రసపుత్రుల నెల్ల దనుమాడి మనదుర్గసింగును గూడ స్వర్గమునకుం బంపెను.

భీమ — ఏమీ! రసపుత్రయోధుల దురదృష్టము! తల వడిసవారిలో నొక్కండైనను గనఁబడకుండెను! తరువాత, తరువాత.

శూర — అనంతర మో ప్రభూ! దుర్గసింగు స్వర్గస్థుఁడౌటఁ గని రణజిత్సింగు తనసైన్యంబులతో నుక్కుపెట్టునఁ దురుష్కుల నెదుర్కొని వివిధగతుల దునుమాడుచు తననామంబును సార్థకప అచుకొనుటఁ గాంచి రసపుత్రయోధులు శిథిలంబులైన ప్రాకా

రంబుల దాఁటివచ్చు తురుష్కులను శిలాప్రవర్షంబులచేతను, సలసలకాగుసూనెచేతను యమసదనమున కంపిరి. అవ్విధంబునఁ దామొనర్చు సాధనంబులన్నియు వ్యర్థంబులౌటం గని తురుష్కనాయకుండొకింతయు మఱలక దూర్పువైపుననుండు కుడ్యముల ధ్వంసముఁ జేయ నుద్యమించెను. అవియును నిర్మూలంబైన నిఁక దుర్గమును రక్షించుట దుర్లభంబని తలంచి రసపుత్రసేనలన్నియు నత్యాతురతతో దక్షిణవైపు రక్షించుట మాని తూర్పువైపున కేగెను. అంత రణజిత్ సింగు స్వల్పసైన్యముతోనే యరివీరుల నెదుర్కొని ఘోరముగాఁ బోరుచుఁ గొంతవడికి విపక్షులచే నిర్మూలింపఁబడిన సైన్యంబును జూచి యొక్కింతయు భీతిఁ జెందక కత్తిని డాలునుఁ బూని తెగబడి రిపుల ఖండింపఁ జొచ్చె. అత్తఱి రణజిత్ సింగుకరవాలధారాకరాళమైన తురక సైనికులును, శుండాలంబుల తుండంబులును నిన్నియని యెన్న శక్యంబుగాదు. ఇవ్విధంబవలోకించి నాజరుజంగు క్రోధాంధీభూతచేతస్కుండై యెవ్విధంబున నైన నా రణజిత్ సింగును రణనిహతునిఁ జేయ నూహించి తానును గత్తియు డాలును ధరించి రసపుత్రయోధాగ్రేసరునితో ద్వంద్వయుద్ధంబునకుఁ దలపడెను. ఇట్లు రసపుత్ర తురుష్కవీరవరు లిరువురును సింగంబులపగిది బోరుచుండ నుభయ సైన్య సంఘంబును సంకుల యుద్ధంబు నాపి చిరకాలములకుఁ జూడఁగల్గిన యీ ద్వంద్వయుద్ధంబు నత్యంత కౌతూహలంబున వీక్షింపుచుండిరి. తురుష్కులు ప్రాకార నిర్మూలనము మానిరి. రసపుత్రులు తద్రక్షణ మాపిరి. అట్లాయిర్వురు కొంతకాలము పోరిన పిదపఁ దురుష్కయోధుండొక్కింత యలసినట్లుదోచిన మ్లేచ్ఛసైనికు లెల్లరు నాతనికిఁ బ్రోద్బలం బొసంగుచుండిరి. మనసేనలు రణజిత్ సింగు విజయోన్ముఖుండగు నని నిశ్చయించి బిట్టుబిట్టు ద్రిప్పబడుచున్న

ఖడ్గము యొక్క ప్రచండకాంతులచే నావరింపఁబడిన దేహ ముతో మధ్యందినమార్తాండునివలెఁ బ్రకాశించుచున్న రస పుత్రయోధాగ్రేసరుని వికసితపద్మనేత్రంబులతో నవలోకించు చుండిరి. అంత నాతురుష్కచమూపతి ప్రోద్బలఁ బూనితుండై రసపుత్రయోధుని శిరస్సునకుఁ దనవాఁడికత్తినిఁ గురిచూపి యావచ్ఛక్తితో నొక్క దెబ్బఁగొట్టెను. ఆదెబ్బతో రసపుత్రుని పని దీరిపోవునని తురుష్కు లెల్లరు సత్యాశాసంతోషాక్రాంత స్వాంతులై "శహబాస్! శహబా"సని కేకలు వేయసాగిరి. రస పుత్రులు ముకుళితముఖాంబుజాతులై యుండ మన రసపుత్రయోధుఁ డాదెబ్బఁదప్పించుకొని మఱల నాతురుష్కుని తనఖడ్గంబుచేఁ గొట్టెను. ఆదెబ్బతో నాతురకి కృతాంతు నిశాంతంబున కేఁగియుండెననియనుఁడు కాని యాతని శిరస్త్రా ణమునకుఁ దగులుటచే మా రసపుత్రుని కరవాలంబు రెండు తునక లయ్యెను.

భీమ— ఆహా! మోసము సంభవించినదే! పిదప నేమైనది?

శూర— పిదప నో రాజా! మనరసపుత్రయోధుఁ డింకొక యాయు ధంబుఁ గైకొనునంతలో నా దుష్టతురుష్కుఁడు నిరాయుధుఁ డై యున్న మన రసపుత్రుని నొకకత్తిపోటుచే వక్షశ్ఛేదనం బొనరించి సంగరరక్తోత్పలంబునకు బలి సేసెను.

భీమ— హా! శూరాగ్రేసరా! రణజిత్సింగ్! వయోవృద్ధుండవైన నీపుత్రుని కొఱకు పరాయుధుండవై సమరభూమిని వధింపఁబడితివి గదా! శూరసింగ్! అంతట నేమైనది.

శూర— దేవా! అంత నారసపుత్రులు మహోత్సాహ జయశబ్దంబులతో దురుష్కులు మఱలఁ బ్రాకారంబులఁ గూల్ప నుద్యమించుచుం డిరి. నన్ను బాదూల్‌సింగు మీ రెచ్చటనుంటిరో యరసి రమ్మని పుత్తెంచెను.

ప్రవేశము:— బాదూల్ సింగు

భీమ— బాదూల్ సింగ్! సమరభూమిని బాసివచ్చితివేల?

బాదూల్— రాజా! రాకేమున్నది?

ఉ॥ వ్యర్థములయ్యె బాణములు వ్యర్థములయ్యె శిలాప్రవర్షముల్
వ్యర్థములయ్యె సాధనము లన్నియుఁ గూలెను గోడలెల్లనో
పార్థివచంద్రమా! మనకు వచ్చెను నాశనకాల మక్కటా!
వ్యర్థము నిక్కువంబుఁ బురుషార్థము లెంచకఁ గదనంబుఁ జేసినన్॥

ఇకఁ దురుష్కు లెట్టును దుర్గమందుఁ బ్రవేశించుట నిశ్చయము. కావున మనము శత్రుసేనలతోఁ దలపడి ప్రాణములపై నాసను వీడి పోరుట తథ్యము.

తే॥ గీ॥ జయము నొందెదమో లేక సమరభూమి
జచ్చి స్వర్గంబు నందగలార మేమొ
కాన జయమంది నిర్జిత ఘనయశంబు
వచ్చు; గాకున్న మనస్త్రీలు పరిభవంబు
నందగలవారు రిపులచే నిందు నధిప!

అట్లు విపక్షులచేఁ బరిభవానలసంతప్తలు గాకుండ మనరాజపుత్రస్త్రీల రక్షింపవలయు.

భీమ— బాదూల్ సింగ్!

తే॥ గీ॥ తురకనాథుని కోడి చిత్తూరునందు
మనస్వాతంత్ర్యము విడనాడి మనుటకన్న
విజయమందిన సరె; లేక విఫలమైన
యొడలఁ జత్తుము సమరమున నెల్లమేమును.

ఇది ముమ్మాటికిని సత్యంబు ఒకవేళ మనమెల్లరము రణనిహ

తుల మైన యెడల మన కాంతామణులు తురకలచే నవమానింపఁ బడుట నిజము. అట్లు మానభంగము బొందకుండు నట్లు

తే॥ గీ॥ మండుచున్నట్టి యొక యగ్నికుండ మందుఁ
బ్రవేశమున స్త్రీల నందఱఁ బనుపఁ జేసి
పురుషు లెల్లరు నును యుద్ధభూమియందు
ఖడ్గములఁ బూని [illegible]॥

బాదూల్.—మహారాజా! అన్నియు సరేగాని మన సూర్యకులగోపాలంబును బ్రాణంబులు గోల్పోయినఁ జిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి నెవ్వరికైనను రాణాసంతతివా రేలుట కల్లగదా!

భీమ.—(ఆలోచించి) బాదూల్ సింగ్! అట్లయిన [illegible] ప్రాయువాఁడైన నాపౌత్రుఁడు [illegible] హంతకేయుఁడైన మత్కుమారుఁ [illegible] వనములలోఁ దలదాచుకొని యెప్పటికైన చిత్తూరురాజ్యంబు నేలఁ గల్గుటకుఁ బాపుగము. శూరసింగ్! తదితర రసపుత్ర యోధులనెల్ల యుద్ధంబునాపి మధ్యవనంబునకు రమ్మని చెప్పుము. మీరును సత్వరమున వారిఁ గలసి మధ్యవనంబునకు రండు.

తృతీయరంగము: సభామందిరము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు, బాదూల్ సింగు, విక్రమసింహులుసు, అజేయసింగు, హమీరు.

భీమ.—(హమీరు నెత్తుకొని) బాలకా! పతంగవంశోద్ధారకా!

చ॥ జనకుఁడు మాతృరక్షణకు సంగరమందుఁ ద్యజించెఁ బ్రాణముల్
జననియు భర్త వెంబడి విచారపయోనిధిమున్గి పీడెఁ దాఁ

దనుపుము; రాజ్యమేలగను దక్కెతి నీవు సుమీ యొకండవే
ఘనముగ నెన్నఁడేని రిపుగర్వ మడంచి యశంబు నొందుచున్
కుమారా! అజేయసింగ్జీ!

ఉ॥ నీ విపు డీ కుమారకుని నెయ్యమునం గనఁ గాచిపోలు వేగ నా
నావిధ దుర్గమోగ్రవిపినంబులచేఁ బరివేష్టితాలయం
బై నిలుసిల్లుచుం బవసమృగావళికిన్ నిలయంబునైన యా
రావళిపర్వతంబులఁ గరంబు సుఖంబుగ నుండుము డీస్వరున్॥

ఉ॥ అన్నకుమారుఁ డంచితనియంతఁ దొరక నింతయు నీర్ష్యనూన క
త్యున్నతసత్కృపాపరిమితోజ్జ్వలభాసముఁ బూని యాదుదా
పన్నుల భీతిఁ దీర్పఁగల పంకజనాభుని మీఁద భక్తిసా
యన్నగిపంక్తులందు తనయా! మన బాలుని పెంచు మిమ్ముగన్॥

అజే—జనకా! మీ రెల్లరును సమరమునఁ వీరస్వర్గంబునొంద నే నొక్కం
డ నశేషబాధుజాలంబునకై శోకించుచు మనఁగలనా?

భీమ—కుమారా! నా పలుకు లాలింపుము. నీవిందుల కంగీకరించవేని
కడు: బిన్నవయస్కుండగు నీబాలుని బోషించువార లెవ్వరు?
కావున మదాజ్ఞ శిరసావహించి చిత్తూరురాజ్యహితార్థ మట్లొన
రింపుము.

అజే—అట్లే మీయాజ్ఞానుసారమున ప్రవర్తింతును.

విక్ర—అజేయసింగ్జీ! ఆజ్ఞను శిరసావహింతువు గాని,

సీ॥ అప్పుడప్పుడు తప్పటడుగు లేయుటెఁ గాని
తోడిబాలురఁ గూడి యాడలేఁడు
మాధుర్యమౌ ముద్దుమాటలాడుటెగాని
పల్కరించిన మాఱుపల్కలేఁడు

కడుఁగూర్మితో తల్లి యంకమున నుంచుకొనఁగాని
దాసీజనంబుల దరికిఁ బోఁడు
అంతిపురమున స్వశాంత మూసుకొనుటగాని
కానఁ డాదిత్యుని కాంతి నెపుడు
తే॥ గీ॥ చారుసుకుమారహస్మ్రధా కోరసముని
నీకుమారుని క్షుద్రమృగాకులంబు
నైన విజన కాంతారమునకు నెట్లు
చేర్చి మెలఁకువఁ డఁ బోషింపఁ గలవో!

భీమ— బాలకా! పాత్రరత్నమా!

సీ॥ మోహనాకారులఁ బోషగన్న భయమందు
నీవు భిల్లుల జూచి నిలుచు టెట్లొ
డిబాలుర గాంచి యాడజంకెడు నీవు
వనమృగంబులమధ్యఁ బరగు టెట్లొ
మలయమారుతమున నిలువఁజాలని నీవు
ఝంఝూనిలంబును సైచు టెట్లొ
హంసధ్వనిని విని యదిరెద వీవు సిం
హేంద్రనాదముల సహించు టెట్లొ
తే॥ గీ॥ కన్నడలపాలు సేయ నిన్ గహనములకుఁ
బంపుచుంటిని భూధవపాంసనుండ
శ్రీప్రదం బగు రాజ్యాభిషిక్తుఁడ వయి
వెలయు మెపుడేని తురకల బల మడంచి.

విక్ర— తండ్రీ! సూర్యవంశోద్ధారకా!

సీ॥ క్రూరమదేభశార్దూలాదిమృగములే
యాటబాలకులు నీ కగును సుమ్ము
గాఢాంధకారసంగతమహాగ్రగుహాంత
రంబులే నీకు సౌధంబు లగును

సకలకళాపూర్ణచంద్రుండవుఁ దేజోని
ధియు నీకు ననిశంబు దివ్వెలగును
గహనసంచారశృంగార విపినదేవ
తలె నీకుఁ క్షేమునిత్తల్లులగుదు

తే॥ గీ॥ సింహపితృశ్రీయే [illegible]ను నీకు గురువు
వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రవీణుఁ జేయఁ
గలఁడు నిన్నతఁ డెల్లని కడఁగి మీస్వ
తంత్రరాజ్యంబు నేలుము తనయ! నిన్న.

లక్ష్మ— బాలకా! నాపలు కాలకింపుము.

తే॥ గీ॥ ఇఱుపవాదల యేబదియైన వత్స
రములు పూఁచియు మీవాడ్ స్వరాజ్య మేలు
చుండ్రి రసపుత్రు లీవంశ నొంటికుండ్రి
దైవవశత మ్లేచ్ఛులకు నెయ్యఁదలఁచి రగ్గి॥

బాదూల్— బాలకా! ఒక్కపర్యాయము బీచిత్తూరుదుర్గంబునుగన్ను లారఁ గనుము.

చ॥ సకలకళావిహీనుఁడగు సత్పతి తన్ను బరిత్యజించి యుం
కొకనివశంబుఁ జేయఁగలఁడో యని వెంగెముసొందు గుందు నా
వికచపయోరుహాస్యవలె వే కనుపట్టు చిత్తూర్ పురంబు నీ
వకట! కనుంగొనంగలిగి తౌరకుమారక! యెట్టకేలకున్.

భీమ— లక్ష్మణసింగ్జీ! రాజపుత్రశూరులారా! ఈబాలుని మీవాడ్ రాజ్యంబున కంతకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెద. ఇందులకు మీయభిమతం బేమి?

లక్ష్మ— మహారాజా! మీయభిమతంబే మాయభిమతంబు. సత్వరమట్లొనరింపుఁడు.

భీమ — (బాలుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యాతనిశిరంబునఁ గిరీట ముంచి) బాలకా!

తే॥ గీ॥ అస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
కరకుతురకలగుంపుని సంగ్రామమందుఁ
దుంచి యశమునుగాంచి చితూరుపురంబు
పరిపాలనము చేసి "బాపావాడ్" రమణ॥

(ఆ జయసింగువైపు దిరిగి) కుమారా! ఆ జయసింగ్! ఈ బాలుని పట్టాభిషిక్తునిఁ జేసితిని.

సీ॥ సకలదేశంబుల సన్నుతిగాంచిన
భరతమాతయె యుండఁ బ్రథమసాక్షి,
తరతరంబులనుండి తిరుగాడు స్వాతంత్ర్య
దేవత యుండు ద్వితీయసాక్షి,
ఘోరసంగ్రామసంచారిణి యా మృత్యు
దేవతె యుండుఁ దృతీయసాక్షి,
రసపుత్రశౌర్యవిరాజితంబైన చి
తోడ్దుర్గ మిందుఁ జతుర్థసాక్షి,
తే॥ గీ॥ సరగ జయలక్ష్మి పంచమసాక్షి యుండు
నిట్లు పంచసాక్షులు గల్గు నీకుమారు
కునకుఁ దప్పక స్వాతంత్ర్యము నిడు మెప్పు
డేనియును చితూర్ మీకు స్వాధనమైన॥

ఆ జేయసింగ్జీ! ఇదె నీ పికుమారుని గొంపొమ్ము.

అజే — తండ్రీ! అట్లే చేయుదను. (పోఁ బోవును)

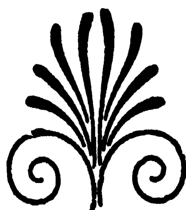
బాదూల్ — (బాలు నెత్తుకొని) కుమారా!

ఉ॥ శూరులు పెక్కు రుండియుఁ బ్రశోభితసూర్యకులంబు నంతకున్
దీరనివంకఁ దెచ్చి రని తేకువఁ బూనకు మయ్య! నీవె హా
ధీరత సంగరస్థలినిఁ ద్రెంచి తురుష్కులఁ గీర్తినొంది చి
త్తూరుపురంబుఁ జేకొనఁగ దుర్గమసీమల కేఁగుచుంటివే॥

(అజేయసింగు, హమీరును నిష్క్రమింతురు.)

భీమ.—రాజపుత్రయోధులారా! మీమీ సదనంబులకేఁగి మీ కాంతామణుల నెల్ల రేపుదయంబున "జోహా" రొనరింపు నట్లాడంబరపుఁడు.

(నిష్క్రమము.)

రసపుత్రకదనము.

[illegible] ము.

ప్రథమరంగము. పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

ప్రవేశము-పద్మినీదేవి.

పద్మి—(విచారముతోఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ ఆకమలారి నిల్చెరు వియత్తలమందు; సుషుప్తిపొందకే
వ్యాకులచిత్తనై యిటు లపారమనోవ్యథ హెచ్చుచుండఁ ద
జాకరవంశజాతులు యశోంచితమూర్తు లహర్నిశంబులున్
నాకొఱ కుగ్రుశొంచు మరణంబు రణంబున నొందుచుండఁగన్॥

ఆహా! నే నెవ్వరిపాపముమొగంబుఁజూచితినోగాని యెట్టిపల్కులు కర్ణాకర్ణిని దెలియనయ్యెను! దైవమా! ఏల నన్నిట్టిజగన్మోహనాకారినిగా నిర్మించితివి? అన్యసామాన్యస్త్రీవలె జన్మింపఁ జేసిన నన్నానన్యమృగతుల్యుం డగు చక్రవర్తి తనమానస మీనంబును, మద్వీక్షణాంచలములు గాలములుగాఁ గల్గిన మరున కెరఁజేయకుండునుగదా' ఇందఱు రసపుత్రవీరులు క్రోధానలదహ్యదేహులై యీ మనోభవగ్రహావేశుండగు నా తురుష్కనాథుని సైన్యసమేతంబుగా భూతబలి నీయఁ గడంగి యివ్విధి రణనిహతులు గాకుందురుగదా! నిత్యకళ్యాణ సౌభాగ్యవతియగు నీ చిత్తూరుపురలక్ష్మి భవిష్యదాగమ దుర్ద

శావలోకనసంజనితభీతచేతస్కురాలై యశ్రుపూరసిక్త వక్త్రాం
బుజాతయగుట సంఘటింప కుందును గదా! ఈతురుష్క
నాథుండు,

ఉ॥ ఈవిధి నన్యకాంతఁ గని యుత్సుకశాసనసాహసాగ్నికన్
భావము నప్పగించి నృపపాంసనుఁడై పురంబునందు మా
పావనవంశసంభవుల భంగ మొనర్పఁగలాడె? యెప్పుడున్
దైవము దోసకారులకుఁ దద్దయుఁ దోడయి రాకయుండినన్॥

ఆహా! రేయి యనక పగలనక చిత్తూరురక్షణార్థ మీ రస
పుత్రులరి వీరులతో నత్యంతఘోరంబుగాఁ బోరుచుండిరట.
ఔరా! నేనెంత పాపిష్ఠురాల నైతిని!

క॥ రణనిహతులైన భర్తల
మనములఁ దలపెట్టి తత్సహగామనవతుల్ దా
మనిశముఁ గాంతాసాగర
మున మున్గుటఁ జూడనేనె మూలంబుగదా?

ఇందఱు సుందరకామినుల దుఃఖంబునకు హేతుభూతంబ
నగు నాపై నామృత్యుదేవతకైన దయరాదుగదా! అక్కటా!
దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతు లగు నా కాంతామణులు
నన్నెంతగాఁ దూరుచుండిరో! ఇట్లనేక మనాథయువతీజన
ప్రదూషితమైన నా సముజ్జ్వలాంగంబు నగ్నియందుఁ బ్రవేశ
పెట్టుట యుచితంబని తోఁచుచున్నయది. అదియునుఁ గాక
సత్యాసత్యము లరయని కుత్సితాత్ములగు ప్రజలచే వ్యాపింపఁ
బడిన దుర్వాదంబును నాకర్ణించుచుండి యెుండినై జీవించుటకన్న
మండుచున్న యగ్నికుండంబులోఁ బడి ప్రాణంబులఁ గోల్పో
యి మత్పాతివ్రత్యంబును వెల్లడింపఁజేయుట తప్ప నాకు
వేరొండుసాధనంబు తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) నేను కృత

నిశ్చయురాలనైన నేమి ప్రయోజనము? ఈ ఘోరకృత్యం బొనరించుకొనుటకు మన్నాథుండు నాకనుజ్ఞ నొసంగవలయును గదా! (హృదయమున జేయిడి) చిత్తమా! ఏల నిష్ప్రయోజనంబుగ నాలోచించెదవు.

తే॥ గీ। అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడి యనవరతము
వారిచే సర్వసౌఖ్యముల్ పడయుచుండి
ప్రాణములకంటె ప్రేమానురాగమునను
జూచుకొను భార్యలకు నగ్నిఁ జొరఁగ నాజ్ఞ
నిచ్చువార లె ప్రియభర్త లెచ్చటైన?

(తల పంకించి) అయినను మన్నాథునకు నాకోరిక నెఱిఁగించెదను. నేఁ డేలొకో యర్ధరాత్రింబు గడచినను నాథుండు రాకుండెను? అహః!

ఉ॥ సుప్తి నెఱుంగ డించుకయు సొంపెసలారఁగఁ బల్కఁడింక సం
తృప్తిఁగఁ దా భుజింపఁడు తదేక విచారమనస్కుఁడౌచు ప
ద్మాక్షకులోద్భవాధిపుఁ డహర్నిశముల్ రణరంగమందునన్
దీప్తివహించి శాత్రవులఁ ద్రెళ్ళఁగ నేయ గడంగు నెందిగా॥

శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతురాలనై సంయుక్తనలె నాథునకు సహాయభూతురాలనై రణముఖంబున శాత్రవుల నుక్కడంచు భాగ్యంబు నోచుకొనలేదు. ఆహా! నిద్ర యంతకంత కధికమగుచున్నది. (పరుండును)

ప్రవేశము-భీమసెంగు.

భీమ— (విచారముతో)

ఉ॥ ఎంతటిఘోరవార్త వచియింపఁగ నే నిటవచ్చితిన్; గటా
సుంతయు వెన్కదీయఁక ప్రసూనశరీరని నాదుభార్య స

త్యంతశుభోజ్జ్వలాంగిని "రయంబున మండెడు కుండమందు ని
శ్చింతమనస్కురాల వయి చేరు" మటంచు శిలాత్మధారివై!

ఔరా! భీమసింగ్జీ! నీవు పుట్టుకయందె గిట్టిన నిట్టి కష్టములఁ బట్టువడకుందువుగదా! జన్మించినను యే గర్భదరిద్రునియింట జనించిన నిట్టి నితాంతచింతల నొందకుందువుగదా! సురనుతంబైన రాజకులంబున నుద్భవించి యష్టైశ్వర్యాఢ్యుండ వైతివి. అంతేగాని కడుపునిండ కూడును, గంటినిండ నిద్దురయుఁ గల్గియుండు సమయమ్ముఁ గాంచవైతివి. విజయలక్ష్మినిఁ బొందుట దుస్తరంబనియు రాజ్యలక్ష్మి మ్లేచ్ఛులచేఁ బడుట సత్యంబనియు నిరాశాపూరితహృదయుండవై యర్థాంగలక్ష్మి సకలస్త్రీసమేతంబుగా నగ్నిలోఁ బడి యాత్మహత్య నొనరించుకొనుచుండ జూచుటకా యింకను బ్రతికియుంటివి? దైవమా! యింకనైన నదృష్టవంతుండైన భీమసింగున కనుకూలుండ వగుట భరమా? విచిత్రమా! ఇంకను దైవము నీయెడల ననుకూలుండగుననియా తలంచుచుంటివి? ఛీ! ఇంక నాకీ మొండి బ్రదుకేల? (కత్తిఁ బెరికించి)

చ॥ నిరుపమశస్త్రవిద్యలను నేర్చినదానిగ శత్రుసేనలన్
దురమునఁ ద్రుంచుచున్ జయముఁ దోడనె గాంచి భవన్మనంబు సం
బరపడఁ దృప్తి గూర్చితిని బల్మరు; నట్టుల నిప్డు లేదు నా
శిరమును ద్రుంచి తృప్తి నిఁకఁ జెందుము వేగఁ గృపాణరత్నమా!

ఛీ! యేమిరా! తుదకు స్త్రీకృత్యంబునకుఁ దొడఁగితి! నేనిట్లాత్మహత్య నొనరించుకొనిన రాజపుత్రస్త్రీలకు గానున్న దుర్దశ రాకుండునా? వైరులు చిత్తూరుదుర్గంబును వశపఱచుకొనకుందురా? రసపుత్రవీరులెల్లరును తమతమ భార్యలను "జోహా"రొనరించుట కొడంబడునట్లు బుద్ధులు గఱపుచుండిరి. నేనును మత్ప్రియభార్య నందుల కొడంబరచెదను.

(పద్మినీశయ్యకడ కరిగి బాగుగఁజూచి)

సీ॥ అవరోధపద్మాకరాంతరంబున ముకు
ళితపద్మవదనయై సతి పరుండె
దరిగనరాని చింతావార్ధి మున్గిన
హృదయప్లవంబుతో ముదిత యుండె,
ఘోరవిపజ్జలముక్కాదితం బగు
చంద్రాస్య సోముచే సతి పరుండె,
ఘనవిరాశాభయాంకుర మారుతమున వ్రా
లిన లతాంగియటు మానిని పరుండె.
తే॥ గీ॥ గాని యెల్లి సూర్యోదయ కాలమందు
నగ్నికుండమునందు దేహమును డిచ్చు
సంగతి నొకింతయును దెలియంగలేకు
సదయనవసితహృదయ లసచ్ఛరత్రి!

(అని దగ్గర కేగిన పద్మిని లేచి వందనంబు లొనరించి)

పద్మి— నాథా! నేఁడింత యాలస్యముగా నచ్చితిరి. గతం బేమి? ముఖ లక్షణములఁ బట్టి చూడ నేదియో దీర్ఘాలోచనపరులై వచ్చి నట్లుదోఁచెడిని.

భీమ— కాంతామణి! ఈఘోరసంగ్రామ మెల దాపరించెనో గాని (అని విసుకుకొనును!)

పద్మి—నాథా! నా దెంత పాపిష్టిజన్మం బైనది.

సీ॥ నామూలమునఁగదా భూమీధవులుమీరు
కారాగృహంబునఁ గష్టపడిరి,
నామూలమునఁగదా వేమారు చిత్తూరు
పురలక్ష్మి వెతలను బొందవలసె

నామూలమునఁగదా నళినమిత్రకులోద్భ
వులు పెక్కుమంది యాకలనబడిరి
నామూలమునఁగదా నాథులఁ గోల్పోయి
యొంద ఱెందఱో సతుల్ గుందుచుండి

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిఁగాఁ దనరుచున్న
రాజపుత్రుల స్వాతంత్ర్యరాజ్యమిప్డు
తురకల వశమునను బడ సరుగుచుంట
కూడ నామూలమునగాదె చూడఁజూడ.

కావున నే దురదృష్టురాలిని బాణిగ్రహణమొనరించుకొన కున్న యిన్నిసిలుగులు సంభల్లకుండునుగదా!

భీమ.— ప్రేయసీ! అట్లనెద వేల? ఇంచుక యోచింపుము.

తే॥ గీ॥ జన్మమొందకె మున్నె కంజజుడు నుదుట
మూడు పంక్తుల లిఖియించి పూర్వజన్మ
కర్మ ఫలమును గుర్తించి కమలనేత్రి!
దాని దప్పించుకొన నెవ్వతరము చెపుమ?

కావున నీసంకటంబు లన్నియు నా పూర్వజన్మకృతిదోష విశేషంబులు గాని నిన్ను నుద్వాహం బొనరించుకొన్నందు వలన దారించ లేదు.

పద్మి.—నాథా! మీరుమన్మానసోపశాంతి కట్లనుచుండిరి గాని నామనో
వ్యధను బోగొట్టికొనుట కొండు సాధనంబు లేకున్న యది.

భీమ.— ప్రాణేశ్వరి! అంతమనోవ్యథ నొందుటకు గారణమేమి?

పద్మి.—నాథా! కారణం బిద్దియని వేరె చెప్పవలయునా? నేనీసుంద
రాకారంబున జన్మించుటయే యిందులకు ముఖ్య కారణము!
అదికాక ప్రజ లేమనుకొనుచుండిరో తెలియదా?

భీమ— ఎవరివిషయమై?

పద్మి— ఈపాపిష్ఠురాలిని గుఱించియే!

భీమ— ఏమీ! ప్రజలు ఏవిషయమై యేమనుకొనుచుండిరి? త్రిలోకసుందరివనియు, సీతాపతివ్రతామణివనియు,

పద్మి— అట్లనుకొను దినంబులు గడచినవి.

భీమ— ఏమనుకొనుచుండిరి?

పద్మి— చెప్పుటకు. గూడ దుఃఖమగు చున్నది. ఇంతకు నాపూర్వఫల కర్మమిట్లుండ నే జేయునదేమి?

భీమ— ప్రేయసీ! ఏల యీ వెడగు మాటలు? ఏ మనుకొనుచుండిరో చెప్పుము.

పద్మి— నేను సుగుణహీనాథుని యుక్తంబైతిననియు సంతట మీరా క్షసుని జయించి నన్నుఁ గొనికొని వచ్చితిరనియు.

భీమ— ప్రేయసీ! దీని కింతగా జింతింప నేల? పలుమాసంబులు నిజనాథుని నామ స్మరణంబే యన్నపానంబులుగా గడపినట్టి మహాపతివ్రతయగు సీతామహాదేవి విషయమై జను లింతకంటె నెక్కుడు వదంతిని వ్యాపింపఁజేయలేదా?

పద్మి— నాథా! అందులకు శ్రీరాములవారేమి ప్రతిక్రియ నొనరించిరో యెఱుంగరా? భార్యనుఁ బరిత్యజించెను. నాకనుజ్ఞ నిచ్చినచో నే నీ పాపిష్ఠిజన్మంబును ద్యజించెదను.

భీమ— (తనలో) నే వచ్చినపనియు నీపె కోరికయు నొకటియే యయినది. (ప్రకాశము) ప్రేయసీ!

మ॥ పరిహాసంబున కైన నిట్టి పలుకుల్ పల్కంగ నుంకించ వీ

తఱి నామూఢుల దుర్వదంతిని తనూత్యాగంబు పోఁగొట్టునే?

సరి లే; నిన్నుఁ బరిత్యజించిన భువిన్ సౌఖ్యంబు వే రెద్ది; హా!
సరసీజాక్షిరో! యిట్టియుద్యమ మికన్ జాలింపుమా యింతటన్.

మఱియు.

సీ॥ చాల నానందాబ్ధి నోలలాడఁగఁ దన
యర్ధాంగియే తెప్పయగును సతిరో!
వారిమహాలన వర్ధిల్లుటకుఁ దన
యర్ధాంగి పట్టుకొమ్మగును సతిరో!
భువిని మోహమ దేభమును మరల్పఁగ దన
యర్ధాంగి యంకుశంబగును సతిరో!
సకిలార్థ కామమోక్షముల నొందఁగఁ దన
యర్ధాంగి సాధనంబగును సతిరో!
తే॥ గీ॥ కాన నర్ధాంగివిడనాడి మానవుండు
జగతి నే సౌఖ్యమందఁగఁ జాలు చతివ!
భార్య లేనట్టిమగవాని బ్రతుకుకంటెఁ
గష్టజీవన మిక వేరు కలదె చెపుమ?

కావున నేల నీవు కాయంబును బాసి నన్నుఁ గష్టములఁ బాల్పడఁ జేసెదవు?

పద్మి—అయిన నో ప్రాణకాంతా! పురుషున కెట్టి సంకటములు గలిగినను నవి భార్యవలన నేకదా కలుగుచున్నవి.

భీమ—తరుణీ! అట్లనెద వేల! సుఖదుఃఖంబుల నందునపుడు సతీపతు లిరువురును సమానులే గాని యందునొకరివలన నొకరికిఁ గలుగు నను మాట కల్ల.

పద్మి—ఇదంతయు నేల? నే నీదుర్వార్తను వినుచు మనజాలను. అగ్ని ప్రవేశంబొనరించి యీదుర్వార్తను నిర్మూలించెదను. నా కాజ్ఞ

నొసంగుచున్నది. హా! రాజపుత్రస్త్రీలారా! మిమ్మెల్లర విడనాడు కాలము నా కాసన్నంబయినది.

భీమ—(తనలో) నేనచ్చిన కార్యము నెఱవేర్చుకొనుట కిదే సమయము. (ప్రకాశము) కాంతామణీ! రాజపుత్రస్త్రీల విషయమిట్టి పోదువను చింతవలదు. వారెల్లరు నీతోఁగూడ "జోహార్" గావించెదరు.

పద్మి—(భయాశ్చర్యములతో) నాథా! నాహితంబున వారెల్లరు "జోహారు" గావింతురా?

భీమ—సతీమణీ! హితంబున నెట్లగును? పరాధీనుల మని పేరు నొందిన వారిజాప్తకులోద్భవులే యిందుకుఁ గారణభూతులు.

ఉ॥ వైరులు కోటఁ బట్టుకొనువారని నిశ్చయమంది వారలన్
బాలురఁ గాఁచలేక తమ భార్యలు మ్లేచ్ఛుల చేతఁ జిక్క తా
మారసి జేసి రొద్దినులగు చందనగిలారవమానసముంచు "జౌ
హా"రొనరింపఁగా సతుల కాజ్ఞ నొసంగిరి రాజపుత్రకుల్॥

పద్మి—నాథా! ఇందుకే రాజపుత్రస్త్రీల కెట్టిదుస్థితిఁ జేకూర్చెదరే!

భీమ—తరుణీ! నీ విట్లు మనయెడలఁ బ్రతికియున్నను నిట్టి దురవస్థ రాకుండునట్లు?

పద్మి—నాథా! యిట్లు స్త్రీలానందముతోని నశింపఁజేయ గడంగితిరి గదా. ఒకవేళ దైవ మనుకూలుండై మిమ్ము విజయోన్ముఖులఁ జేసిన నేమి చేసెదరు?

భీమ—యువతీమణీ! యింకను మనకు విజయము చేకూరుననియా తలంచుచుంటివి. చేకూరిన నేమి?

తే. గీ॥ భార్యలు గతించినను వేరుపడతులను వి
వాహమాడంగవచ్చును వారిజాక్షి

లకవమానంబు సంఘటిల్లఁగల దేని
మరల మానంబుఁ గొనుట దుస్తరముగాదె॥

(తెరలో ఢక్కా మ్రోగింపఁబడును.)

భీమ—ప్రేయసీ! మూడవ యామము గడచి నాలుగవ యామమారం భించినదని తెలియఁజేయు ఢక్కా మ్రోగింపఁబడుచున్నది. ఇఁక గొన్నిగడియలకు మనకు వియోగకాలం బాసన్నంబగును. భవదీప్సితం బొసంగితిని.

పద్మి—తే॥ గీ॥ ఏఁ గృతార్థురాల నయితి నింక మీగు
ముదములో నేఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగఁ
జేయుచుంటి నమస్కృతుల్ స్వీకరించి
నన్ను నాశీర్వదింపుడీ సన్నుతాంగ॥

భీమ—ప్రేయసీ! రాజపుత్రస్త్రీలు జోహారొనర్చుటకు సిద్ధముగ నుందురు. నీవును సిద్ధముగ నుండుము. ఇఁక నేను నిష్క్రమింతెదను. (భీమసింగు నిష్క్రమము.) (యవనిక వ్రాలును.)

ద్వితీయరంగము. 'జోహారు'

(ప్రవేశము) భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, బాదూల్ సింగు, విక్రమసింహుఁడు, మఱికొందఱు రసపుత్రయోధులు.

భీమ—రాజపుత్రయోధులారా! రాణా! లక్ష్మణసింగ్జీ!

చ॥ అలరఁ బతివ్రతామణు లటంచు ద్రిలోకములందు సంస్తుతిం
బొలుపుగఁ గాంచి మించు రసపుత్రకులాంగన లెల్ల దుర్దశా

కలితహృదంబుజాత లయి క్రన్నన మన్ననతోఁ గృశానుకీ
లల బడనుండి రిప్డని కలంగకుఁడీ విధివ్రాత దప్పునే ?

లక్ష్మి—భీమసింగు మహారాజా! తదితరస్త్రీజనవిషయమై కలుగు
దుఃఖంబున కేమిగాని,

సీ॥ చంద్రబింబము నిస్తంద్రప్రభాసాంద్ర
మందె నే యువతీముఖాంబుజమున
నిరతపాతివ్రత్య మురుధనంబై స్థిరం
బయ్యె నే తరుణీహృదంబుజమున
రమణించు దానధర్మమ్ములు నిలిచె నే
లలితాంగి హస్తపల్లవములందు
సతిసాధుశీలంబు నుతికెక్కె యమరె నే
నలినాక్షి మందయానంబునందు

తే. గీ॥ ధరణిఁ గమలాలయోపమ గరిమఁ గాంచె
నేసతీమణి ప్రియవచశ్రీసమితిని
నట్టి మామాత పద్మినీ పట్టమహిషి
కాలుచిచ్చున బడ నోర్వఁగలమె చెపుడీ॥

(తెఱలో)

తే॥ గీ॥ మంగళస్నాతలై శుభమంగళంబు
దెలుపు వాద్యసమేతలై స్త్రీసమూహ
మతిముదంబును జెంది జోహారొసర్ప
నచ్చుచుండిరి నిర్జరుల్ మెచ్చుచుండ॥

భీమ—(విచారముతో) హా! స్త్రీజనంబులారా! మిమ్మెల్లర నింతదుర
వస్థపొంత, జేర్చిన యీ భూకాంక్షునకు సుగతిగలదా? (దూర

ముపరికించి) రాజపుత్రవీరులారా! ఏమీ చిత్రము? ఇక్కడవల యపతి తురుష్కుల నుక్కడింపలేక రాజపుత్రకులాంబురుహా స్యలనెల్ల సంతాప దుర్మరణముపాలొనర్ప సిద్ధుండయ్యె నని యానిత్యుండు నిద్రక్రోధాగ్నిని సహస్ర ధాముండై యేలకో నాపయి దండెత్తి వచ్చుచున్నట్లు గోచెడి.

బాదూల్—రాజేంద్రా! ఏల భ్రమనుపడెదరు? ఆ వచ్చువారు రాజ పుత్రాంబురుహాననలు గారా?

భీమ—ఏమీ చోద్యము! ఈతండు సదాగతుండయ్యె దళ్లితా ననలనెల్ల వాయుసఖున కాహారంబొసంగునట్లు నిశ్చితుండయ్యె నని మేఘనాథుండు పంపఁగా సహస్రరూపంబులు దాల్చిన క్రోధాగ్నిదేవతాహస్తాంబులయందు ప్రకాశించు ఖడ్గసహస్రంబు నాపయిం బడవచ్చు చున్నట్లున్నది.

విక్ర—రాజా. యేమి మీ యిచ్ఛపాటు. ఆ వచ్చునవి రసపుత్రాంగనా శ్రేణిగదా.

భీమ—ఆహా! ఈ యస్థాంగలక్ష్ములకెల్లరకు దుర్మరణంబు సేకూర్ప నున్నరాజపుత్రులనెల్ల శిక్షించుటకు యమనాశనీయుండైన శిఖికం ఠుండు పంపిన నిటలనేత్రాగ్నిజ్వాలలు మనపైవచ్చుచున్నవి.

లక్ష్మ—రాజా! ఆ వచ్చువారు సకలసువర్ణభూషణభూషితాననలగు రాజపుత్రాంగనామణులు గదా.

(ప్రవేశము) పద్మిని, మఱికొందఱు రాజపుత్రస్త్రీలు.

భీమ—హా! యువతీమణులారా! మీ రందరు జోహారొనర్చుచుండ జూచి మేమెట్లు సహించగలము? (పద్మినీదేవిని సమీపించి హా! పద్మినీ!

సీ॥ దేదీప్యమానమందిరవాసినీ! నీవు
చీకటిగవులలోఁ జేరుటెట్లొ?
మృదులశయ్యలపైని సుఖనిద్ర జెందెడు నీవు
నిప్పుల చితిపైన నెలయుటెట్లొ?
హిమకరకిరణబాలుకుల నిల్చెడు నీవు
ఘోరానలంబున గ్రుంగుటెట్లొ?
ఘనవిశేషంబు నాకు సర్ధాంగివౌ నీవు నన్
విడనాడి కినుకవసి వెడలుటెట్లొ

తే॥ గీ॥ సముదయరితకళింక సంకటము మున్గి
పుడమి నే నిడుములు నొంది యడలుచుండ
ముందుగా నీవు పోయి యాముష్మికంబు
నొంది సౌఖ్యంబు లందుచు నుందు టెట్లొ?॥

పద్మి— నాథా! సకల మెఱింగిన మీరలే యిట్లు వికలప్రాజ్ఞులవలెఁ బల్కుచుండ నే నేమి పేర్కొనఁగలను? నిశ్చలత్వం బొందిన నా మానసంబును గ్రమ్మఱఁ జలింపఁ జేయకుండునట్లు ప్రార్థింపుచున్నదాన. ఇఁకమాకీభూమ్యంతరనిర్మితంబులగు గుహలలోఁ జొరసనుజ్ఞనిండు. కాలంబతిక్రమించుచున్నది. వైరులు దుర్గంబునఁ బ్రవేశించిరేని మాకు బ్రమాదము సంభవించును.

భీమ— ప్రేయసీ! ఈ ఖలుం డింకులకు మాత్రము సిద్ధుండై యున్నాఁడు.

పద్మి— మనోహరా! నమస్కారములు (పాదములపైబడి లేచును)

(పద్మినిమొదలగు స్త్రీలెల్లఱు నిబద్ధాంజలులై)

పద్మి—

* దండకము *

శ్రీమజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధి సంభూతురాణ్ణిందిరాసుందరీరత్న పాదాంబుజధ్యాన పీయూషపాన ప్రమత్త ప్రచిత్తుల్సదా దివ్యచారిత్ర లత్యంత మానాభిమానాఢ్య నిత్యవ్రతస్ఫూర్తి వర్తించువారల్ జగన్మోహనాకారిణుల్ పెక్కువర్షంబులం బొట్టి యూరోజుదారుల్ విదేశీయులై ముష్కరాధ్యక్షులౌ మ్లేచ్ఛసైన్యాళిచే మానభంగార్తి నెక్కింతయుం జెందకున్నార లిన్నాతురుష్కాధినాథుండు దుర్గంబు భగ్నంబు గావింప యత్నించి, యుందగ్ధభాగంబు నాశంబుగావింపనా వొప్పువీక్షించి యాదిత్యతుల్యప్రదీప్తప్రదుల్ రాజపుత్రాఖ్యులింకెట్టులైనన్ బరాభూతులై కోట మ్లేచ్ఛాళికిన్ జిక్కఁగాఁబెట్టి కాంతామణుల్ మానభంగంబు నొందంగలారంచు మమ్మెల్ల జోహారొనర్పంగి నాజ్ఞాపనంభీయ మేమెల్ల నిప్పట్టునన్ సేమహా కీలలంజొచ్చి యశ్రాంతవిశ్రాంతకీర్తిన్ వహింపంగ నేతెంచి నామిప్పుడీ వెంతయున్ వీరలాదిత్యవంశంబునం బుట్టిరే యంచు విస్తారహాజాలిపై శీతలంబౌచుఁ బోకింకనిన్నెక్కుడౌ భక్తిపై ప్రార్థనల్ చేతు మోపావకా! వీతిహోత్రా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః (అందఱు గుహలోఁ బ్రవేశింతురు).

విక్ర—(మండుచున్న కొఱవులుఁ పుచ్చుకొని) రాణా! ఇంక మీరీ చితుల కగ్ని నంటింపుడు (భీమసింగునకు కొఱవుల నిచ్చును.)

భీమ—(కొఱవులఁ బుచ్చుకొని) ఔరా! ఏమీ కాలమాహాత్మ్యము. స్వపరిపాలనస్థితానేక దాసదాసీజనయాచక మంత్రి చమూ

పురోహితశాంధవాదరణస్ఫూర్తి వెలయునీదక్షిణహస్తంబుతుద కుసకలరాజపుత్ర సమేతంబులయిన చితులకు నగ్ని నంటించుట కుపయోగింపఁబడ వలసివచ్చినది. హా! వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యాభూషితంబై దుర్మదరిపు కుంభి కుంభచ్ఛేదిన సాధనంబగు కరవాలంబుధరియించు నీదక్షిణహస్తంబు చివర కబలలచే నిండి యుండిన చితుల వెలిగించుటకునియోగింపఁ బడవలసి వచ్చెను. హా! విధీ! ఎంత రెమొనర్చితివి! (చితుల నంటించును. రాజ పుత్రు లొక పెద్ద బండ నాగుహాద్వారంబున కడ్డము వేతురు.)

భీమ—

* దండకము *

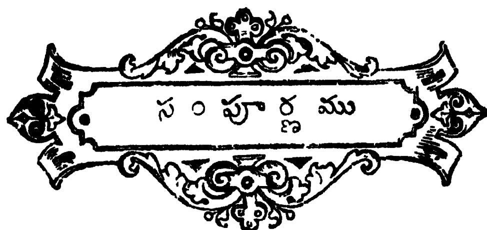
శ్రీ నజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధిరాకాసుధాధాము లౌ పూర్వరాజాత్మజుల్ నిన్ను నభ్రంకషోత్తుంగ ధాత్రీధరవ్రాతముల్ జుట్టునుం గల్గియున్నట్టి పీఠస్థలంబందు నిర్మించి ఘోరారిహృద్భీకరంబౌ యఖాతంబు త్రవ్వించి తత్రాంతమందున్ విశాలోన్నతప్రౌఢి వర్తించు ప్రాకారముల్ గట్టి యట్టాలకంబుల్ బలిష్ఠంబుగాఁ గట్టి చోద్యంబుతో గొప్ప ప్రాసాదముల్ దివ్యదేవాలయంబుల్ ఘనాగారముల్ శస్త్రవిద్యా గృహంబుల్ మహాలీల నిర్మించి నానారిపుక్ష్మాతలాధీశులన్ సంగరక్ష్మాతలిన్ వేబరాభూతులం జేసి యాంశాంతవిశ్రాంతకీర్తి ప్రపూర్ణాత్ములై నిన్నుఁ బాలించి నారిప్పుడీ భూతలాధీశుడుత్తుంగ శౌర్యంబు వర్ణించి శత్రుక్షమానాథు సైన్యాళిఁ దన్నాడగాఁ జాల కిట్లంగనారత్న సంఘంబు నొక్కుమ్మడిన్ ఘోరదావానలంబందు దేహంబులర్పింపఁగాఁజేసి నీరక్షణార్థంబు హస్తంబులందున్ వెసన్ ఖడ్గముల్

బూని మేమెల్ల సంగ్రామరంగస్థలిఁ శత్రులఁ గూల్చుటో లేక యవ్వారిచేఁ జచ్చుటో రెంటిలో నెద్దియో నిశ్చయంబంచు యోజించి యొక్కుమ్మడిఁ శత్రులఁ మార్కొనఁ బోవఁగా నుంటి మింకఁ మమున్నీకృపాదృష్టులంజూచియుఁ గ్రమ్మఱఁ మేము నీప్రాపునందుండి సంతోషముం జెంది నిందృపుత్రాలిఁ దగం జేయ మమ్మెల్ల దీవింపుమా! కాచి రక్షించుమా! దుర్గలక్ష్మి చితోడ్ దుర్గలక్ష్మి నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః

(ప్రవేశము) తురుష్క సైనికులు.

(రసపుత్రులకుఁ దురుష్కులకు ఘోరయుద్ధంబు జరుగును. రసపుత్రు లెల్లరు నశింతురు. తురుష్కులు కోట నాక్రమించుకొనెదరు.)

(తెర పడును.)

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

శ్రీ వెంకటేశ్వర కంపెని, గుంటూరు.

ఇచ్చట దొరకు గ్రంథములు.

1	హరిశ్చంద్ర	...	...	1– 4–0
2	సాత్రాజితీయం	...	...	1– 0–0
3	[illegible]మార్గకం	...	...	0–12–0
4	భజగోవిందం [శ్లోకములనూరిరి పద్యములు]			0– 1–0
5	భరతమాతదండకం	...	...	0– 1–0
6	గాంధీమహాత్ముని జీవితచరిత్ర		...	1– 8–0
7	గాంధివిజయం	...	...	0–12–0
8	గాంధిమహోదయం	...	..	0– 8–0
9	కలియుగప్రహ్లాద	...	...	0–10–0
10	స. సా[illegible]	...	...	1– 0–0
11	అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసుసభ		...	0– 4–0
12	అలీభ్రాతృల నిర్బంధము		...	0–10–0
13	స్వరాజ్యసమస్య	...	...	0– 4–0
14	[illegible]కథ	...	...	0– 8–0
15	[illegible]	...	...	0– 8–0
16	[illegible]కలు	...	...	0– 8–0
17	స్వరాజ్యసాధన	..	...	0– 8–0
18	[illegible] భజనకీర్తనలు	...	...	0– 4–0
19	స్వరాజ్య[illegible]	...	...	0–10–0
20	మహాత్మ గాంధి ఆరోగ్యసాధన [[illegible]]			0–10–0
21	[illegible]సాల అనుభవం [గాంధి]		...	0–12–0
22	స్వరాజ్యమోక్షము	...	...	0– 1–6
23	చిత్తరంజనదాసుగారిజీవితము		...	0– 8–0
24	రసఘు[illegible]వచనము	...	...	1– 0–0
25	సంపూర్ణ ఉత్తరరామాయణం		...	1– 0–0
26	బుద్ధిమతీవిలాసము	...	..	1– 0–0
27	సంపూర్ణరామాయణం	...	...	1– 0–0

వర్తకులకు కమీషను సరసముగా యివ్వబడును.

తారీఖులజంత్రి వడ్డీజంత్రి.

1 ఇందు గతసంవత్సర 1867 సరియైన ప్రభవ సంవత్సరం మొదలు రాబోవు 1939 సంవత్సర ప్రమాదిసంవత్సరమువరకు తెలుగుసంవత్సర మాసతిథులకు సరియైన ఇంగ్లీషుసంవత్సరముల నెల తేది వారములను తెల్పునదియై యున్నది.

2 ఇందు రు 1-0-0 మొదలు 5 వందలరూపాయలవరకు నెల 1 కి రు 0-4-0 లు మొదలు రు 2-0-0 లు వరకు రోజుకు నెలకు సంవత్సరముకు అసల్వడ్డీ జంత్రియున్నది,

3 నెల 1 కి 4 అణాలు మొదలు 2౦ రూపాయలువరకు ఇండ్ల అద్దెలు కూలీల మస్తర్లు జీతములు వగైరాలు 28, 30, 31 రోజులుగల నెలలలో రోజుకు ఎంతఅయ్యేదిన్ని మొదలగు సంగతులు తెలుపు జంత్రియున్నది,

4 కరణములకు ఉపయోగించులాగున ఎకరా 1 కి 0-1-0 మొదలు 20 రూపాయలవరకు 100 యకరములవరకు అయ్యే శిస్తుయొక్క సెంట్లు ఉద్దేశ ప్రకారముగా 100 సెంట్లవరకు అయ్యే మొత్తమున్ను, రోడ్డు విలేజి లోకల్ఫండ్లు జంత్రి తెల్పును. ఆదినుంచు విధము నాటియందే వ్రాయబడియున్నది.

5 వస్తువు 1 కి పైసా మొదలు 1 రూపాయలవరకు 100 వస్తువులవరకు అయ్యే మొత్తమును, క్రొత్తగా అమలులోకివచ్చిన, పోస్టేజి వగైరాలును రిజష్ట్రేషను ఫీజులు, కోర్టు స్టాంపుడ్యూటీ, మొదలగు సంగతులు తెలుపును.

ఇప్పటికి 4000 పుస్తకములు ఖర్చుఅయినవి.

వెల పోష్టు ఖర్చులు సహా రు 1-10-0 లు మాత్రం

వలయువారు :—

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు,
గుంటూరు

(అని వ్రాయవలెను.)